Tartalomjegyzék

3 **Bittner Mónika:** délszláv válság (vers)

6 **Jung István:** Jona és a kutyák (vers)

9 **Vasas Tamás:** Beléd bújok (versciklus)

XX. VAJDASÁGI MAGYAR DRÁMAÍRÓ VERSENY

16 **Hernyák Zsóka:** Macskamentés meccs közben (dráma)

28 **Mészáros Anikó:** Macskamentés meccs közben (dráma)

38 **Celler Kiss Tamás:** A macska túlélte – avagy: gázrobbanás után és meccs közben (dráma)

48 **Dudás Robert:** Angyali dilettantizmus – A szabadkai Kísérleti Színpad előadásainak megítélése Gerold László kritikáiban (tanulmány)

59 **Szabó Réka Dorottya:** Önkényes tehetetlenségben (tanulmány) (Népszínház: *Három nővér*; Kosztolányi Dezső Színház: *A három nővér*)

73 **Oláh Tamás:** „Magyar a magyar ellen" (tanulmány) (Tanyaszínház: *Kazimír és Karolina*)

88 **Gyurkovics Virág:** Ha senki nem nyer, akkor mindenki veszít (kritika) (Átrium–Mentőcsónak: *Holtverseny*)

92 **Ábrahám Máté:** Szindikális szinapszisok (zenekritika) (Kosztolányi Dezső Színház: *A Csókos asszony lovagjai*)

95 **Barna Léna:** Rejtőzködő ponyva (kritika) (Újvidéki Színház: *Piszkos Fred, a kapitány*)

99 **Gál József–Hicsik Dóra:** Faludy György és a misztifikáció – avagy a tehetség, a zseni és a sarlatán (esszé)

105 **Tóth Ágota:** Vágyaink és félelmeink manifesztációja: a szörny (kritika) (Limpár Ildikó (szerk.): *Rémesen népszerű*)

A fedőlapon és a számban **Lázár Tibor** alkotásait közöljük.
Fedőlap: *Több vitaminra van szükséged* (2022, akril spray, akril, vászon, 100×120 cm)

BITTNER MÓNIKA

délszláv válság

tizennégy évesek voltunk amikor
apám mondta hogy a jugók
megőrültek egymást ölik
férj a feleséget csak azért mert
az egyik szerb a másik meg horvát
most igazi háború van náluk

tizenévesen nem sokat értettünk ebből
csak annyit hogy valószínűleg
Dubrovniknak lőttek nem tudunk
nyáron a tengerhez utazni hacsak
addig be nem fejezik végre a balhét
de erre kevés volt az esély egyébként
városunkban épült a menekülttábor

megérkeztek az üldözöttek velük
az amerikai katonák egészen színes
hozadéka egy háborúnak aminek
az elnevezése különben délszláv válság
ezt a pszichológus mondta aki
sokmindent elmagyarázott nekünk ugyanis
a velünk egykorúak majd a mi sulinkba járnak
valahol nekik is kell tanulni persze
az élet nem állt meg tudniillik
segítsünk nekik barátkozzunk
csináljunk közös programokat

legyen végülis nem lehet várni hogy
a dolgok maguktól történjenek
egész jól összebarátkoztunk dumáltunk
angolul meg pár szerbhorvát és magyar szó
hangzott nevetve és meghatódva egymás
kiejtésén a hadiállapotra vonatkozó híreket
viszont gondosan kerültük a csapatban
nem lehetett tudni kinél hol a határ

májusban színpompás autó hirdette
harsányan ordítva éktelen zenével
hogy érkezik a vándorcirkusz
lesznek zsonglőrök erőművészek
táncoló medvék számoló majmok
csak tessék csak tessék pazar mulatság
egyszerre nevettünk fel ott a helyünk

önfeledten szórakoztunk csillogó szemű
kölkökké tett bennünket a fűrészporos
manézs világa borzongató feszültség
biztosítókötél nélküli salto mortale aztán
lépett porondra a parádézó bohóc
három percig sem tartott az előadása
már az elején előhúzta a pisztolyt
a közönség felé tartotta és bumm

sikoltás majd némaság lehetetlen volt
eldönteni melyik borzalmasabb
a festett arcú bolond persze csak
színes virágokat lőtt ki a csőből
de azzal akkor nem foglalkozott senki
a barátunkat próbálták életre pofozni
üvöltés csend ájulás mentősök zsongása

az egyik beszélt horvátul nyugtatta a
hófehér arcú riadt tekintetű fiút

hát ki gondolta hogy egy cirkusz háborús
emlékeket hozhat elő képtelenség nem igaz
a játékpisztollyal hadonászó komédiást
nem vettük számításba hanyagság

a lefegyverzett tréfamester egyébként
meglátogatta a klinikán a barátunkat
Zvonko hálistennek szépen javul egy ideje
nem lát mindenhol lövöldöző katonákat
talán véget ér a válság elmúlik nem tudom
csak szövegelek összefüggéstelenül
a bohócokon nevetni kell mindig főleg
gyerekkorban kell a bohócokon nevetni

JUNG ISTVÁN

Jona és a kutyák

Ebben a faluban valamiféle ősi
por járja az utcákat, kutyák morgását
hozva magával, homokszínű hasukban sercegnek
az éhség férgei.
Ebben a faluban él Jona, aki ezeket a kutyákat
a halálnak látja, míg mások a végtelen szélnek,
ami megtámasztja a fákat, kidönti a férfiakat.
Jona egy gúla alakú árnyékszékben született,
és mikor anyjából, annak néhány fontos bélhuzalával
együtt, kiesett a már kihűlt sárra, anyja a huzalok
visszahelyezhetetlensége miatt meghalt.
Ebben a faluban Jona anyja volt az egyetlen
anya, aki valaha is meghalt, épp ezért hallotta
egyedül Jona a kutyákat,
amiknek a pusztítását ugyanakkor mindenki látta.
Ebben a faluban egy vásár után a piactéren
felejtettek egy kecskét, amit néhány
kidőlni készülő férfi a kocsmaablakból
vett észre, s becserkészni indultak az esti
félhomályban.
A kecske a szemük láttára fogyott el,
harapásról harapásra, és az eltelt szél,
soványságot hagyva maga után a piactéren,
visszatért kutyáival a falu határába.
Ennek a falunak a határát a porfelhő kutyáinak
állkapcsa fogja közre, hogy majd egyszer
darabokra roppantsa, de addig is, ebbe

a faluba élő lélek se ki, se be.
Így aztán ebbe a faluba nem jön soha senki,
és nem megy el innen soha senki, csak néha
egy-egy szerencsepróbáló holt lélek,
hátha túljárhat a határon, és a határt
őrző kutyák eszén.
Miután Jona megszületett, egyre csak cseperedett,
hol fölfele, hol meg lefele, sosem tudta éppen,
hol éri a következő ébrenlét.
Első nap egy varjú hátán ébredt,
második nap valamelyik bánya tárnájában,
harmadnap a tóból kilógó orral, hogy
meg ne fulladjon, negyednap egy falubéli házban,
ötödnap a csillagos ég takarója alatt,
hatodnap a kemence pattogó tüzében,
a hetedik napon meg nem ébredt,
átaludta az egész napot.
A nyolcadik napon kelt fel az arcát
súroló földön guruló homoklabdák miatt,
amik az ő nevét ismételték, körbetáncolták
a homlokát, az inge alá bújtak, kis időre
megültek a fülében, hogy oda is
bekiáltsák a nevét, és erre Jona rohant,
rohant a falu határa felé, de hiába rohant,
mert a kukoricás daliás aranyfejei
sorra elhasaltak a felé közeledő ugatások előtt.
Ekkor látta meg Jona a tónál pihenő csónakot,
ami egy már kidöntött férfié volt, valamikor
Jona születése előtt vagy tizenkétezer arasznyival,
és Jona kezeivel lapátolva sietett a túlpartra.
A kutyák utána, de porlábuk megszívta magát
a tó vizével, és lassan araszoltak a fenék iszapjában,
és mire Jona kiért a túlpartra, ők még a meder falába
vájt körmökkel haladtak a vízből kifelé.

Ott aztán a nap hamar kiitta lábukból a vizet,
a szél erősebben sodorta őket Jona után, aki
látni akarván az egyre csökkenő távolságot,
hátra-hátrameresztve szemeit, lábából vette el az erőt,
hogy kis idő múlva az egyik kutya átpréselje magát
Jona bokáján, ő felborult, mire csend támadt, olyan,
mint születésekor a süket sárban. Jona nem érezte
már a lábait, lábaiban az izmot, a megrándult,
kimerült inakat, és a kilencedik napon arra ébredt,
hogy homokszínű hasában sercegnek az éhség férgei.

VASAS TAMÁS

Beléd bújok

bagolypléd

beléd bújok.

és benned belém
bújik a vörös fény:

a táltospara;

mert lebomlik
lassan a falu.

és hirtelen azon
kapom magam,
hogy visszafelé
tudom a himnuszt,
de azon is, hogy
ez az egyetlenegy
dolog, amit tudok.

és mondjuk, hogy
magamhoz térek:

ekkor

a karjaimban egy
benzinben áztatott
baglyos plédet tartok.

hisztéria

beléd bújok.

utoljára olvasom
az emlékkönyved
kitépett lapjait,

közvetve már
minden csak a
menstruációdról

szól. „sajnos nem."

azóta is csak az ágyon
fetrengek a könnyeimtől
átázott párnák és huzatok

között. a sarokban
látok egy összegyűrt
plédet, az a tiéd volt.

méregpelenka

beléd bújok.

nincs más, vagy jobb dolgom;
csak kitalálni ezt a történetet.

láttalak félholtan, láttalak
pucéran, egyszer régen
még boldogan.

/ de én piranhákkal
rágattam ki a szívedből
azt az„egyszer régi"
boldogságot is. /

most én jönnék,
azt várják, hogy
fonnyadjak.

ha pléd, pléd,
legyen húsevő,
mérgezett,

csak akarjam
szorítani.

már nem is nyelvtörő

beléd bújok.

azt ké-red, hogy
be-tűz-zem!

jó, semmi. pardon,
semmiség. vagy
esetleg talán;

„a bélpoklosok
arcába fröcskölt
szenteltvíz."

„de az nem is
nyelvtörő!”

minden, és jelen esetben
pont ez, téged sem
érdekelhet.

hogy (például) minek
jövünk az ikeába, ha
nem is akarsz plédet
venni. hogy nézelődj,

mert nézelődni.

akár a mintáiról

beléd bújok.

hogy lássam, ezek
a sorok is benned –

csak előre kilyukasztott
fingópárnák az úgy várt
csattanó helyén.

nincs kedvem levetkőztetni,
de azért nem is undorodom
tőled;

színlelt orgazmus,
színlelt szerződés.

fifty-fifty,

hiszen ki beszél
itt megbékélésről,
vagy közösen

használt plédről,
akár a mintáiról.

begyakorolt végszavak

beléd bújok.

újra spongyabob
vagyok az álmodban,
ahogy régen játszottuk;

a helyére kerülő puzzle-
darab egy reccsenése
a whiskey-től és kólás-
dobozoktól roskadozó
asztalnak;

és a te melltartód
van rajtam, miközben
táncolok a gólyatáborban;

az erezet ezen a hímvesszőn,
ismerem, ez a tempós mozgás
a számban, ami teljesen elkeni
a rúzsomat, felnézek és innen
már beugrik a farok gazdája is,

na meg az ondóíz, a szagok
ebben a faházban,

szóval én nem mondom,
hogy álom az álomban,

vagy mások élete,
de azt tudom, hogy
ide sok mindent az
én emlékkönyvem
lapjaiból hoztál át,

de ez nem baj, hiszen
ami köztünk van, az
már majdnem
szeretet,

amikor harry potteres
plédet kapok tőled
karácsonyra

és lassan már minden
hónapban legalább
egyszer nálam alszol,

szóval én azt mondom,
hogy majd a szükséges
végszavakat, nevezhetjük

finálénak, elég az egyikőnknek
begyakorolnia, a másik pedig
nyugodtan improvizálhat:

így mindenképpen
egyszerűbb
lesz.

a bizonyos pont

beléd bújok.

és ahogy ez szinte mindig
lenni szokott, gyorsan
kell végiggondolnom:

hogyan folytathatnám
a történetünket?

benned kelnék életre?
aztán ki a francba?
te megérnél, megtérnél,
felragyognál, satöbbi?

aztán kinyomott szemekbe
préselt száraz vadvirágnak

képzelném magam és
rád néznék, várva
a folytatást;

azt a bizonyos pontot,
ahonnan már minden
csak rajtad múlik.

HERNYÁK ZSÓKA

Macskamentés meccs közben

Szereplők

ÖREGASSZONY
ALVÓ EMBER
APA
ANYA
GYEREK
SUHANC
FIATALEMBER
ÜGYINTÉZŐ
MACSKA

A helyszín egy beazonosíthatatlan váróterem (kórház, belügyi titkárság, orvosi rendelő vagy vasútállomás). A székek félkörben, a nézőtér felé nyitva állnak. Középen, a székek mögött, egy elsötétített üvegű tolóablak, rajta egy nagy egyes. Az ajtóra akasztott tábla szerint ZÁRVA. A tolóablak előtt egy vastag, sárga vonal a padlón, eddig jöhetnek az ügyfelek. A falon hangosbemondó. A váróteremben egyelőre csak egy ember ül. Alszik. Lassan becsoszog az Öregasszony. Szétnéz, látja a sok üres helyet, de végül az alvó ember mellé ül. Nagyot sóhajt, ellenőrzi, hogy felkelt-e. Még alszik.

ÖREGASSZONY Jaj, édes istenem. (*vár*) Jaj, de nagyon fáj, jaj, mi lesz most velem? (*vár*) Jaj.
ALVÓ EMBER (*felriad*) Jó napot!
ÖREGASSZONY Elnézést kérek, felébresztettem?

ALVÓ EMBER Nem, már egyébként is ébren voltam.
ÖREGASSZONY Maga milyen ügyben van itt? (*meg sem várva a választ, folytatja*) Nekem nagyon fáj a lábam. A vénáimmal vannak bajok. Látja. Itt látszik. Meg itt is látszik. Sőt, még itt is. Látja? Tavaly meg is műtöttek. Most ellenőrzésre jöttem. De nem tudom, mit ellenőriznek már rajtam. Nézzen csak rám!
ALVÓ EMBER (*rá se néz*) Nagyon csinos.
ÖREGASSZONY De a lábam!
ALVÓ EMBER Nagyon szép lábak.

Megérkezik a család: Anya, Apa, Gyerek.

ANYA Jó napot! (*a Gyereknek*) Köszönj szépen a néninek és a bácsinak!
GYEREK Jó napot!
ANYA (*az Apához*) Köszönj szépen a néninek és a bácsinak!
APA Jó napot!

Leülnek. A tolóablak belsejéből (ahol végig sötét volt) valaki megfordítja a ZÁRVA-táblát. A felirat szerint: NYITVA. Megszólal a hangosbemondó: A személyszállító vonat tíz perc múlva indul a második vágányról. Vigyázzanak! Csúszósak a sínek!

ÖREGASSZONY (*hátranéz a tolóablakra*) Nyitva van! (*korához képest gyorsan pattan fel, és a tolóablak elé áll. Odabent továbbra is sötét van. Kopog*) Jó napot! Van itt valaki?

Valaki belülről eltolja a tolóablakot, de csak egy telt, pirosra rúzsozott ügyintézői száj jelenik meg.

ÜGYINTÉZŐ Megkérem, hogy álljon hátrébb!
ÖREGASSZONY De hova?
ÜGYINTÉZŐ A padlón láthat egy sárga vonalat. Az mögé szíveskedjen állni.

Az Öregasszony hátrébb csoszog. Majd egyméteres távolságból ordít a tolóablak felé.

ÖREGASSZONY Mikor jön a doktor úr?
ÜGYINTÉZŐ A doktor úr jelenleg a műtőben van.
ÖREGASSZONY De mit csinál ott?
ÜGYINTÉZŐ Megpihen.
ÖREGASSZONY De nekem nagyon fáj a lábam. Nézze: itt is látszik, meg itt is látszik, hogy baj van az ereimmel.
ÜGYINTÉZŐ Mióta fáj a lába?
ÖREGASSZONY Harminc éve.

A tolóablakban a száj eltűnik, megjelenik pantomimes fehér kesztyűben egy kéz. Legyint. Majd visszatér a száj.

ÜGYINTÉZŐ Foglaljon helyet, várjon türelmesen. Majd szólítjuk.

Az Öregasszony visszacsoszog a helyére.
Megérkezik a nyurga kamasz fiú, Suhanc. A lehető legtávolabb ül a többiektől.

ANYA Jó napot! (*a Gyereknek*) Köszönj szépen!
GYEREK Jó napot!
ANYA (*az Apának*) Köszönj szépen!
APA Jó napot!
SUHANC Hali.
GYEREK (*az Anyjához*) Ő nem jó napottal köszönt.
ANYA (*a Gyereknek magyaráz, de a Suhancot célozza*) Őt nem nevelte meg rendesen az anyukája.
SUHANC (*felhorkant*) Szép jó napot, tisztelettel köszöntök minden kedves egybegyűltet!

Megszólal a hangosbemondó: Dr. Mordát várják a sürgősségi osztályon! Dr. Mordát várják a sürgősségi osztályon! Hozzon kiskanalat! Ismétlem: hozzon kiskanalat, ha nem nagy gond.

A tolóablak megint kinyílik, megjelenik a száj.

ÜGYINTÉZŐ Az útlevélkérelmeket mostantól lehet beadni.

Anya és Apa felpattan. Anya összepakol, ráadja a Gyerekre a pulóvert. Hosszan igazgatja rajta. Majd amikor a család készen áll, elindulnak a tolóablak felé. Éppen mire odaérnek, a tolóablak bezárul. Az Apa kopog. A száj csak egy pillanatra jelenik meg.

ÜGYINTÉZŐ Kávészünet.
APA De most mondták, hogy beadhatjuk a kérelmeket. Ez sürgős! Két hónap múlva utazunk.
ANYA És kicsi gyerekkel vagyunk. (*a Gyerekhez*) Köszönj szépen!
GYEREK Jó nap…!
SUHANC És akkor mi van?
APA Hogy mondja?
SUHANC Mi van akkor, ha a gyereket is elcibálták? Mi is elhozhattuk volna a gyerekeinket.
ANYA Magának nincs is gyereke.
SUHANC Miért ne lehetne?! Mi van, ha korán szültem?
APA De maga nem is tudna szülni.
SUHANC És nem is akarok. De most komolyan. Ezzel az erővel mindenki magával hozhatta volna a gyerekét, hogy soron kívül bejuthasson.

Megszólal a hangosbemondó: A hét első felében csapadékos időre számíthatunk. A frontérzékenyek számára nehéz napok következhetnek.

ÖREGASSZONY Jaj, istenem. (*a lábát markolássza*)
SUHANC Szerintem érkezési sorrendben kéne bemennünk.
ALVÓ EMBER Igen, ez így lenne igazságos.
SUHANC Ki volt a legelső?
ANYA Mi már reggel kilenc óta itt vagyunk.
ÖREGASSZONY Én már reggel hétkor itt voltam. De mi lenne, ha betegségi sorrendben mennénk be? Vagy kor alapján? Én már nagyon öreg vagyok, ezért nekem kéne először bemennem, és a lábam is fáj…

SUHANC Nagyon sajnáljuk, de ez nem lenne igazságos. Van köztünk olyan, aki nem is azért jött, mert beteg.
APA Aham, például te?
ANYA Pszt! Mi sem vagyunk betegek.
APA Akkor semmi.
SUHANC Érkezési sorrendben menjünk be!
ALVÓ EMBER Én az Öregasszony előtt érkeztem.
APA Pontosan mikor, ha szabad tudnunk?
ALVÓ EMBER Tavaly augusztusban.

Az Apa a szemét forgatja, az Öregasszony fájdalmasan felsóhajt.

SUHANC Akkor maga az első.
ALVÓ EMBER Maga nagyon megfontolt és igazságos.
APA Inkább egy szemtelen barom.
ANYA (*az Apához*) Ne beszélj így a gyerek előtt!
APA Miért? A gyereknek is van szeme és füle.

Megjelenik egy fehér köpenyes, orvosnak tűnő Fiatalember. Mindenki azonnal felfigyel rá. Az Öregasszony fel is pattan. A fiatal férfi járkál a váróteremben. Csak sokára szólal meg.

FIATALEMBER Esetleg nem tudják, merre van a WC?
ALVÓ EMBER Arra. Ott. Az az ajtó.
FIATALEMBER Köszönöm! (*el, majd kisvártatva vissza*) Zárva van, de még egy kis ideig tudom tartogatni.
ÖREGASSZONY Én már nem.
FIATALEMBER Ez sajnálatos.

Megszólal a hangosbemondó: Folyamatosan csökken a rozmárok élettere. Ha ez így megy tovább, a faj a kihalás szélére sodródik. Segítsünk az állatoknak, fogadjunk örökbe egy rozmárt!
Suhanc felkel, tornáztatja a lábát, járkál, közben a Fiatalember a Suhanc helyére ül.

SUHANC (*Fiatalemberhez*) Ez az én helyem.
FIATALEMBER Jaj, elnézést, bocsánat. (*kicsit megemeli a fenekét, majd visszaül. Akár egy újságot is elővehet, olvashat*)
SUHANC (*a többiekhez*) A helyemen ül. Ti is láttátok, hogy én ültem itt.
APA Én nem emlékszem.
GYEREK Én emlékszem, tényleg az ő hely…
ANYA Pszt! Szerintem az udvarias Fiatalember ült ott korábban is.
FIATALEMBER Köszönöm, nagyon kedves Öntől.
SUHANC Beszarás. (*az Öregasszonyhoz*) Maga látta, hogy én ültem ott?
ÖREGASSZONY Én már nagyon öreg vagyok, és a lábam is…
SUHANC (*az Alvó emberhez*) És maga látta?
ALVÓ EMBER Én is úgy emlékszem, hogy maga ült ott. De lehet, hogy az tegnap volt.
ÖREGASSZONY Nem múlt kedden?
ALVÓ EMBER Vagy múlt kedden. Esetleg szerdán? Az biztos, hogy még az ünnepek előtt.
ÖREGASSZONY Karácsony előtt?
ALVÓ EMBER Vagy húsvét előtt.
SUHANC Hihetetlen! De nem érdekel, ki mit mond: ez az én helyem. (*fogja magát, és beleül Fiatalember ölébe*) Majd így jó lesz. Kényelmes.
FIATALEMBER De kérem!
SUHANC Köszönöm!

Megszólal a hangosbemondó: Mezei zsurló született a Fővárosi Állatkertben. Az állatkert dolgozói még nem adtak nevet a csöppségnek, és minden lehetőséget mérlegelve, lehet, hogy nem is fognak…
A tolóablakban ismét megjelenik a száj.

ÜGYINTÉZŐ Elveszített vagy ellopott okmányok jelentése az egyes ablaknál!

Suhanc felpattan, odamegy. Megáll a sárga vonal mögött.

ÜGYINTÉZŐ Jó napot kívánok, uram!

GYEREK (*bekiabál*) Jó napot!
ANYA Ügyes vagy, bogárkám!
SUHANC Hali!
ÜGYINTÉZŐ Milyen ügyben érkezett?
SUHANC Nincs meg a személyi igazolványom.
ÜGYINTÉZŐ Elveszítette, vagy ellopták?
SUHANC Nem tudom. Egyik nap még megvolt, a másik nap pedig már nem találtam.
ÜGYINTÉZŐ Mégis: elveszíthette, vagy ellophatták?
SUHANC Mondom szépen, hogy nem tudom.
ÜGYINTÉZŐ Akkor sajnos nem tudok segíteni.
SUHANC Nem mindegy magának, hogy elveszítették vagy ellopták? A lényeg az, hogy volt, és most nincs.
ÜGYINTÉZŐ Egyáltalán nem mindegy. Ha elveszítette, akkor ez egy 21/98-as ügy, ha ellopták, akkor egy 15/74-es. Ha elveszítette, majd megtalálta, de ezt követően ellopták, akkor 98/46 A.
SUHANC Értem. Akkor lehetne ez egy 16/52-es ügy például?
ÜGYINTÉZŐ Olyan nincs. Üljön vissza, és gondolkodjon!

Suhanc felháborodva visszaül Fiatalember ölébe.

ÖREGASSZONY (*Suhanchoz*) Hogyhogy nem tudja, hogy elveszítette vagy ellopták azt az okmányt?
SUHANC Honnan kéne tudnom?
FIATALEMBER Majd én segítek. Egyetemre jártam, és egyebek mellett erről is tanultam. Khm. Kezdjük is. A pénztárcájában volt az igazolvány?
SUHANC Ott.
FIATALEMBER Ez egyszerűbb lesz, mint gondoltam. Mennyi pénz volt a tárcájában, amikor rájött, hogy nincs meg az igazolvány?
SUHANC Semennyi.
FIATALEMBER És itt kezd érdekessé válni a dolog. Előtte mennyi pénze volt?
SUHANC Semennyi.
FIATALEMBER Ebben az esetben nagyon sajnálom.
SUHANC Köszönöm.

Megszólal a hangosbemondó: Továbbra is körözik azt a közveszélyes bűnözőt, aki két hete rabolta ki a Sarok úti pénzváltót. A rendőrség egyelőre nem akadt a tettes nyomára. Ha bárkinek információja van a bűnesetről, forduljon a hatóságokhoz. Az elkövető vélhetően a középmagasnál kicsit alacsonyabb.
Hosszan hallgatnak.

ALVÓ EMBER Én lehet, hogy ismerem!
APA Kit?
ALVÓ EMBER A rablót.
ANYA Mit is mondtak róla?
ALVÓ EMBER Hogy a középmagasnál alacsonyabb.
FIATALEMBER De csak egy kicsit.
ÖREGASSZONY Az mekkora lehet?
ALVÓ EMBER (*megmutatja*) Úgy ekkora.
APA Akkor lehet, hogy én is láttam már.
FIATALEMBER Ez alapján nekem is ismerős.
APA Mintha éppen két hete járt volna itt. Még beszélgettem is vele. Ő is az útlevélkérelmét szerette volna beadni.
FIATALEMBER És beadta?
APA Ha jól emlékszem, nem. Nagyon sietett.
SUHANC Valószínűleg azért, mert körözték.
ANYA Lehet, hogy éppen akkor indult a vonata.
FIATALEMBER De az is lehet, hogy WC-re kellett mennie.
ALVÓ EMBER Mindent lehet, csak akarni kell.

Az ügyfelek várakoznak. A várakozás zajaiból zene komponálódik (lábdobogások, nadrágcsusszanások, köhögések, torokköszörülések, az öregasszony sóhajai). Megjelenik a tolóablakban a piros száj. Tátog, mintha énekelne, majd megszólal.

ÜGYINTÉZŐ Az állásinterjúra érkezők fáradjanak az egyes ablakhoz!

A Fiatalember megpróbál felkelni ölében Suhanccal. Ez nagyon lassan megy, az Öregasszony kihasználja az alkalmat, és a tolóablakhoz indul. A család tagjai is felpattannak, és a sárga vonal mögé gyűlnek ők is.

ÜGYINTÉZŐ (*csak egy szem látszik a tolóablakban, ami végigméri az Öregasszonyt)* Ön állásinterjúra jött?
ÖREGASSZONY Nem, hanem a lábam fáj. Rendel már az orvos?
ÜGYINTÉZŐ Most az állásinterjúra érkezőket fogadjuk. Ha fáj a lába, pihentesse!

Öregasszony visszacsoszog. Az Apa előrelép, megköszörüli a torkát.

APA Elnézést, de mi már nagyon régóta itt várunk. Mikor adhatjuk be az útlevélkérelmünket?
ÜGYINTÉZŐ Hová utaznának?
ANYA Az anyámat látogatnánk meg.
ÜGYINTÉZŐ Még él az anyja?
APA (*az Anyára mutat*) Az ő anyja még él.
ÜGYINTÉZŐ (*az Apához*) És az Öné?
APA Az enyém meghalt.
GYEREK Meghalt a mama?
ANYA Nem az a mama halt meg, hanem a másik. Az öreg.
GYEREK Azt hittem, mindkét mama öreg.
APA De csak az egyik él.
GYEREK Akkor jó.
ÜGYINTÉZŐ Szóval: jól értem, hogy csak az egyik nagyszülő él?
APA Igen.
ÜGYINTÉZŐ És éppen hozzá utaznának?
ANYA Igen.
ÜGYINTÉZŐ Akkor sajnos nem tudok segíteni. A még élő rokonok látogatása kapcsán a kollégám az illetékes. Várjanak, kérem!
ANYA De mégis meddig? Mikor jön az illetékes kollégája?
ÜGYINTÉZŐ Húsvét hétfőnként váltjuk egymást.
APA És ma milyen nap van?

ÜGYINTÉZŐ Kedd.
ANYA Meddig kell még itt ülnünk?! Kicsi gyerekkel?!

Suhanc felhorkant.
Megszólal a hangosbemondó: Éjszaka utazott? Fáradt? Egy kis nyugalomra vágyik? Foglaljon szobát a Kivert Kutyában. A családi apartman most akciós! Kisállat is hozható.
Az ügyintéző száj eltűnik, megjelenik a pantomimkéz, a magnóra mutat.

ANYA Végül is van nálunk elég pénz.
APA Egyébként is: miért mindig mi megyünk hozzá? Nyugdíjas, van bőven szabadideje. Mondjuk meg az öregasszonynak, hogy jöjjön ő ide.

A Gyerek odasétál az Öregasszonyhoz.

GYEREK Apa azt mondja, hogy jöjjön ide!
ÖREGASSZONY De én már nagyon öreg vagyok, kincsem.
GYEREK De nekünk pont egy öreg, élő asszony kell.

A Gyerek felsegíti az Öregasszonyt, majd Apával és Anyával együtt el.

ÜGYINTÉZŐ Senki sem érkezett állásinterjúra?

Fiatalember közben kiszabadul Suhanc alól. A tolóablakhoz sétál.

ÜGYINTÉZŐ Ön jelentkezik az ortopéd szakorvosi állásra?
FIATALEMBER Nem, én a WC-t keresem.
ÜGYINTÉZŐ A toalett jelenleg nem üzemel.
FIATALEMBER De én már nem tudom tovább tartogatni.
ÜGYINTÉZŐ Akkor jöjjön vissza jövő héten.
FIATALEMBER Jövő héten már használható lesz a WC?
ÜGYINTÉZŐ Minden bizonnyal. A legkevésbé sem.
FIATALEMBER Értem, akkor majd visszajövök. (*a többiekhez*) Viszontlátásra! (*el*)

SUHANC Hali!
ALVÓ EMBER Viszlát!

Megszólal a hangosbemondó (szurkolók üdvrivalgása, mellé a két sportkommentátor): Ez igen! Szép volt, fiúk! A vörös mezeseknek ezúttal is sikerült! Nehéz küzdelem volt, de még mennyire, hogy megérte! Egy hamisítatlan macskamentést láthattunk a meccs közben! A hazaiak együttese 1:0-val zárta a mérkőzést. Micsoda játék! A macska túlélte, de az állapota válságos. Suhanc a tolóablakhoz megy.

SUHANC Hali!
ÜGYINTÉZŐ Jó napot, uram!
SUHANC Gondolkodtam, de nem tudom eldönteni, hogy elvesztettem, vagy ellopták-e az igazolványomat. Most mit csináljak?
ÜGYINTÉZŐ Miért nem keresi még egy kicsit?
SUHANC Mert nagyon nem találom.
ÜGYINTÉZŐ Akkor jöjjön vissza holnap.
SUHANC Miért, változhat valami holnapig?
ÜGYINTÉZŐ Nemigen.
SUHANC Inkább nem, vagy inkább igen?
ÜGYINTÉZŐ Ezt sem megerősíteni, sem cáfolni nem tudom.
SUHANC (*az Alvó emberhez*) Beszarok. Én léptem, ember, hali! (*el*)
ALVÓ EMBER Viszlát, fiam!

Az Alvó ember egyedül marad a teremben, kényelmesen elhelyezkedik, és elalszik. A fények kialszanak, majd amikor néhány másodperc múlva újra felgyúlnak, a székeken ismét ugyanazok az emberek ülnek: az Öregasszony, az Anya, az Apa, a Gyerek, a Suhanc, a Fiatalember és az Alvó ember. Suhanc otthonosan üldögél Fiatalember ölében. Mindenki rutinosan várakozik. Kisvártatva megjelenik egy macskának öltözött, több sebből vérző, csapzott ember. Körbenéz a társaságon. Mély, basszus hangján szólal meg.

MACSKA Bement már valaki?

A többiek a fejüket rázzák.

MACSKA Szabad ez a hely?

A többiek bólogatnak. A Macska leül.
Várakoznak. A várakozás zajaiból ismét zene komponálódik. Az Alvó ember horkol, az Öregasszony sóhajt, a többiek köhögnek, mozgolódnak, a Macska dörmögő basszusán nyávog a zene ütemére.

MÉSZÁROS ANIKÓ

Macskamentés meccs közben

Szereplők

JANI, a szakács
LACI, a konyhai kisegítő
ZSUZSIKA, a pincérnő
FÉRFI
NŐ
BARÁTNŐK
PALI, zenész
RUDI, zenész

Első jelenet

A színpad egyik fele egy kisvárosi étterem, a másik fele az étterem konyhája. Az étteremben halk zene szól, bent ül egy fiatal szerelmespár, sugdolóznak, nevetgélnek. A konyhában folyik a munka, a háttérben a meccset közvetíti a tévé.

ZSUZSIKA (*a konyhában*) Már megint itt van egy szerelmespár, eskü, hogy frászt kapok tőlük, ezen a héten ez lesz a hatodik eljegyzés.
LACI (*röhögve*) Már ha lesz, ugye. Tudjátok, amikor én meg a Jolán…
ZSUZSIKA Tudjuk, amikor a Jolán meg te… akkor a Jolán fejvesztve menekült előled, még a városból is elköltözött.

Laci elfordul, és lopva meghúzza a laposüveget, ami mindig a kötényében van, és amikor valaki nem néz oda, beleiszik.

JANI Ezek is azt a puccos csirkét rendelték? Te meg, Laci, ha még egy kortyot lenyelsz abból a szarból, gyorsan megint az utcán találod magad!
ZSUZSIKA (*előkelőséget imitálva*) Még válogatnak a fiatalok, a hölgy valamire nagyon érzékeny, az úriember pedig a borlapot bűvöli, szerintem még fel sem tűnt neki, hogy igazából a vörös meg a fehér közül választhat, és bármelyiket is rendeli, csakis rosszul járhat.

Zsuzsika visszamegy az étterembe, felveszi a szerelmespár rendelését, közben megérkeznek a zenészek.

PALI (*végigméri a két vendéget*) Látom, máma is pörög a biznisz, Zsuzsika! Na, hol a művészek páholya?
ZSUZSIKA Ahol mindig, de aztán nem belegyalogolni a romantikába: (*közelebb hajol a zenészhez*) itt lánykérés lesz, kérem!

A zenészek elhelyezkednek, muzsikálni kezdenek. Zsuzsika át a konyhába, leadja a rendelést, a konyhán dolgoznak, Zsuzsika vissza az étterembe, a vendégeknek italt szolgál fel.

NŐ Milyen szép ez a hely, drágám! Nem túl előkelő, de olyan hangulatos! (*végigméri Rudit, lopva rámosolyog*)
PALI Zsuzsika, egy szokásost lehetne? (*rákacsint a Nőre*)
FÉRFI (*észreveszi a flörtölést, riadtan kapja el a párja kezét*) Nagyon szeretlek, ugye tudod? Te is szeretsz?
NŐ Tudod, hogy igen.
FÉRFI Mennyire?
NŐ Nagyon.
FÉRFI Biztos?
NŐ Biztos.
FÉRFI Örökké?
NŐ Örökké.

Második jelenet

Konyha. Laci a meccset bámulja, Jani a tűzhelynél tüstént kedik.

JANI A fenébe, Laci, odaégett a köret, kezdheted elölről. Hagyd már azt a tévét, nélküled is berúgják a gólokat.
LACI Amikor az utcán éltem, sokat lógtam a stadion környékén. Addig nem igazán érdekelt a sport, de mikor egyik este meccs után a helyi csapat kapusa a kezembe nyomott egy fél adag sült kolbászt, na, akkor jöttem rá, hogy milyen briliáns játék is ez a foci. Azóta vagyok hűséges szurkoló! Emlékszem, jó sok mustár volt rajta, meg mellette egy fél lepény. A büfében van sült krumpli is, meg mindenhol sörösüvegek hevernek, van, aki majdnem a felét otthagyja, micsoda vétek… Minden a Jolán hibája. Ha nem hagy el engem, nem maradok lakás nélkül, nem keveredek a pálya melletti parkba, és akkor ebben a csehóban se kapok ilyen jó kis kisegítői munkát. Minden a Jolán hibája. „Hajrá fiúk, mert fő a győzelem! Száz kisleány, egy gólra vár, száz csókot ád majd a győztes meccs után!"
JANI Na, veled is csak többen vagyunk…
LACI „Hajrá fiúk, mert fő a győzelem! Száz kisleány, egy gólra vár, száz csókot ád majd a győztes meccs után!"

Étterem. Újabb vendégek érkeznek, két barátnő.

BARÁTNŐ 1 Hallod, az a tegnapi randi egyenesen förtelmes volt!
BARÁTNŐ 2 Hányszor kell még elmondanom, hogy te vagy a hülye, amiért egyáltalán szóba állsz mindenféle alakokkal.
BARÁTNŐ 1 Három órán keresztül arról beszélt, hogy milyen nőkkel hozta össze eddig az élet. Nem is tudom, miért nem hagytam ott, csak ültem, hallgattam, és próbáltam arra gondolni, hogy ez most nem is velem történik.

Zsuzsika az asztalukhoz lép.

ZSUZSIKA Mit hozhatok a hölgyeknek?
PALI (*odaugrik*) Mondjuk egy szép nótát?

A zenészek muzsikálni kezdenek. „Szép lány vagy a legszebb itt igen, de nekem még nem mondtál igent. Nem kérek tőled semmi mást, csak egyetlen éjszakát. Adj nekem egy esélyt, hidd el, hozzád jó leszek én." A szerelmespár felkel, táncolni kezd.
A konyhában eközben:

JANI Ez a Pali már megint nem bír magával, hallod, mit énekel?
LACI (*a konyhát és az éttermet elválasztó ajtóhoz megy, résnyire nyitva azt leskelődni kezd*) Hű, ha látnád, amit én! Micsoda vadmacskák!
JANI Biztos vegetáriánusok, hogy mennének el úgy, ahogy jöttek!

Zsuzsika a konyhába ront, fellökve a leskelődő Lacit.

ZSUZSIKA Két grillezett zöldség rendel. Hogy áll a meccs?
LACI Eddig nincs gól.
JANI Na és a szerelmesek? Elhangzott már a nagy kérdés?
ZSUZSIKA Fogadunk? A borravalómat teszem rá, hogy nemet mond a lány.
LACI Én meg a pálinkámat arra, hogy igent!

Jani szúrósan Lacira néz, Laci eloldalog.

Harmadik jelenet

Étterem.

FÉRFI Elnézést, kisasszony (*Zsuzsikához*), a ma esti mérkőzést nem közvetítik?
NŐ Ne legyél unalmas!
ZSUZSIKA Sajnos elromlott a televíziónk (*közelebb hajol a Férfihoz*), időnként szökjön be a konyhába, a fiúk megmondják az állást.
BARÁTNŐ 2 Jellemző, hogy a férfiaknak még ilyenkor is azon az átok focin jár az esze.

BARÁTNŐ 1 Inkább ezen, mint más nőkön. Én csak akkor érzem jól magam, ha férfiak vesznek körül. Mindegy, hogy magas, alacsony, szőke vagy barna, idős vagy fiatal. Én mindegyikükben felfedezem a szépséget, a sármot, az izgalmat! Egyszer egy este alatt hárommal is randiztam, na, az megért egy misét! Én úgy élvezem az életet! És azt hiszem, hogy az élet is engem. Ha olyan szürke és keserű lennék, mint egyesek (*oldalra néz a barátnőjére*), inkább kiugranék az ablakon. Hát mi értelme lenne úgy élni?
RUDI Pedig egy ilyen macska mellett engem nem érdekelnének mások tizenegyesei…
BARÁTNŐ 2 Pardon?
RUDI (*énekelni kezd*) Szemed hiába mereszted, / a tévét nézem helyetted, / igen, / az élet nekem nélküled, / lehet szebb. / Hogyha már vége, ereszd el, / Ez csak egy álom, ébredj fel, hiszen egy zenész mellett minden / értelmet nyer.

Konyha.

JANI Na, a Rudi is itt van, ebből baj lesz. Laci, cigiszünetet tartok, vigyázz a húsra! (*rágyújt a konyhaajtó előtt*) Mit keresek én még itt ebben a porfészekben? Ennyi kontárt körülöttem! Itt ez a féleszű Laci, akit a buszmegállóban szedett össze a Zsuzsika. Megsajnálta. Na persze a Zsuzsikát sem kell félteni, az meg a vendégekkel flörtöl éjjel-nappal. Hányszor tört már ki verekedés miatta a vendéglőben. A múltkor két suhanc úgy összeszólalkozott azon, melyikük kísérje haza, hogy kis híján a rendőrséget kellett hívni. Hogy a vendégekről ne is beszéljek. Tegnap kihívattak engem, ENGEM, aki tíz évig a fővárosi elitnek főztem, hogy ehetetlen a marhasült. Akkor főzzél te jobbat, kezdtem kiabálni, de aztán eszembe jutott, hogy ez mégsem méltó egy ilyen sztárszakácshoz, egy helyi Jamie Oliverhez. Hát tizenkét évet töltöttem egy fővárosi lokálban, tizennégyet!

Laci a férfi vendéggel együtt a meccset nézi, egyik a másik után húzza meg a pálinkás flaskát.

FÉRFI Elnézést, én már itt sem vagyok, csak jöttem megnézni az állást…

Jani legyint, és teszi a dolgát.

Negyedik jelenet

Étterem.
A Nő unottan nézelődik, elővesz egy tükröt, nézegeti magát benne, várakozik a partnerére. Pali mellé oson, pengeti a gitárját. Zsuzsika úgy tesz, mintha semmit sem látna, de lopva figyelemmel kíséri a történéseket.

BARÁTNŐ 1 Na nézd már, itt valami csalafintaságot szimatolok!
BARÁTNŐ 2 Te csak ne örülj olyan nagyon, a lánynak barátja van.
BARÁTNŐ 1 A zenésznek meg szép hangja.
NŐ Mindig csak ezt kérdezi: szeretsz? (Szeretlek.) Mennyire? (Jaj, de nagyon.) Biztos? (Biztos.) Örökké? (Örökké.) Hát hogy a fenébe lehet valakit örökké szeretni? Az örökké az valami óriási fekete lyukként tátong felettem, ami ha egyszer beszippant, nem enged el soha többé. Kezdetben persze szerettem volna azt hinni, hogy minden szerelem az örökkévalóságig tart. Itt ez a jó ember, gondoltam, végre nem hagynak faképnél, gondoskodnak rólam, a tenyerén hordoz, erre mi történik, na mi? Mellénk társul a jó öreg, kiszámítható unalom. Ott ül velünk a kanapén, elkísér bennünket színházba, étterembe, sétálni, és ránk ragad, belénk ül, nem hagy minket békén. Nem bírom már, nem bírom! Esténként mindig csak arra gondolok, bárcsak elrabolna valaki.
PALI Te Rudi, ne udvaroljál olyan nagyon.
RUDI Hát mit csináljak, ha ilyen gyönyörű nőktől hemzseg a lokál. (*rákacsint a Nőre*)
PALI Tudod, mit hallottam a minap, Zsuzsi?
ZSUZSIKA Nem biztos, hogy kíváncsi vagyok rá.
PALI Pedig nagyon izgalmas, hidd el.
ZSUZSIKA Hagyjuk inkább, Pali.
PALI Azt mesélték a sarki presszóban, hogy a trafikos ide jár hozzád udvarolni, a felesége meg kifigyelte, amikor virágot hozott neked, és lekáromkodta a csillagokat is az égről az étterem bejáratánál. (*nevet*)

ZSUZSIKA Ugye előre megmondtam, hogy nem érdekelnek a történeteid? BARÁTNŐ 2 Pincér!

Zsuzsika a barátnők asztalához megy.

BARÁTNŐ 2 Üzenem a szakácsnak, hogy ez a vega tál biztosan nem húsmentes! Érezni, hogy zsírban sült az étel!

Zsuzsika át a konyhába. Jani, a férfi vendég és Laci a meccset nézik, szurkolnak.

MIND EGYÜTT Góóóól!
LACI Láttad ezt, Zsuzsika? Gólt lőttünk! „Hajrá fiúk, mert fő a győzelem! Száz kisleány, egy gólra vár, száz csókot ád majd a győztes meccs után!"
ZSUZSIKA (*Lacihoz*) Te inkább a munkádra figyeljél! Megint panaszkodnak a vendégek. Mindig ugyanaz a nóta. A leves hideg, a sült hús állott, Laci piás, Jani meg morog. A vendég persze elégedetlen, és kivel kiabál, na kivel? Hát csakis velem, mert az egészről én tehetek, és miért ilyen szar ez az étterem, meg egyébként is ő biztosan nem fizeti ki ezek után a számlát. Hát akkor ne fizess, ne fizess, ordítom magamban, engem ez az egész nem érdekel, hát hogy is érdekelne, mikor mindez nem számít. Igazán nem számít. Ami egyedül ér is valamit ebben az életben, az a szerelem. Igen, a szerelem. Amire úgy vágyom már, mint Jani a Michelin-csillagra. Na de arra aztán hiába várunk, tudom én. Ez nem Párizs, ez nem egy francia film! Elnézem az ide érkező párokat: a nők virágot kapnak, a férfiak remélnek, csak én állok itt minden este egyedül, és erre egyikük sem gondol, csak a francos krémlevesre meg a vegetáriánus tálra. Na igen, a vegetáriánus tál. Hát persze, hogy azt mindig zsírban sütjük!

Ötödik jelenet

Étterem.

RUDI (*a Nő körül somfordálva*) Hát hol van a kedves párja? Nem szép dolog így magára hagyni egy nőt.

PALI Az nem a te dolgod, Rudikám.
ZSUZSIKA (*a konyhából visszatérve*) Na, de nem is a tiéd, Pali.
BARÁTNŐ 2 (*próbál flörtölni*) Milyen komiszak ezek a zenészek manapság! Meg úgy általában, minden férfi egy gazember. Vagy én nem értem őket, vagy ők nem értenek engem, de valahogy nem egyezünk egymással. Elnézem a többi lányokat, mindegyik olyan könnyedén udvaroltat magának. Egy pillantás oda, két mosoly amoda, és már a tenyeréből is esznek a palik. Szégyellem kimondani, de irigy vagyok rájuk. Irigy és dühös a tehetetlenségtől. Nem nekem van ez az egész kitalálva.
BARÁTNŐ 1 Ne legyél ilyen prűd!
BARÁTNŐ 2 Nem vagyok prűd, csak amit nem illik, azt nem illik.

A konyhában továbbra is meccsnézés zajlik. Laci és a Férfi egyre többet isznak, szurkolnak. Az étteremben a zenészek zenélnek, Rudi a Nő körül sündörög.
Konyha.

LACI (*a Férfinak*) Te aztán, haver, jól itt felejtetted magad.
FÉRFI Észre sem vettem, hogy már ennyi ideje itt vagyok.
LACI Jó társaságban repül az idő.
FÉRFI Meg a jó meccsek ideje alatt. De engem a barátnőm meg fog ölni!
JANI Különben is ideje lenne visszamenned, mert ha a főnök itt talál, repülünk mindannyian!
FÉRFI Ezt az estét igazán nem így terveztem.
LACI Ja, gondoltam, hát mi lesz így a lánykérésből?
FÉRFI Ennyire átlátszó?
JANI Mint egy pohár víz.
LACI Nem te vagy az első, aki nálunk akarta feltenni a nagy kérdést, ezen a héten te vagy a hatodik!

Jani rosszallóan csitítja Lacit.

FÉRFI Nekem már mindegy. Nekem aztán már minden mindegy. Azt hittem, hogy ennél egyszerűbb dolog a világon nincs. Megvan a csaj, érted,

elviszed ide, elkíséred oda, aztán jönnek a szokásos dolgok, együttlakás, családi események, gyűrű meg a többi. De ha egy reggel arra ébredsz, hogy ő már nem szeret, akkor mindennek vége, minden mindegy. Persze te még kitartasz, mented, ami menthető, és imádod, egyszerűen imádod, hogy amikor kinyitod a szemed reggel, őt látod meg először. Ragaszkodsz a képzeletben bekeretezett képhez, kitartasz mellette, és reméled, hogy valójában rosszul képzeled, és minden olyan lesz, mint a legelején. De nekem már mindegy, nekem aztán már minden mindegy.
LACI És újabb gól!!!

Hatodik jelenet

Étterem.

ZENÉSZEK Szemed hiába mereszted, / a tévét nézem helyetted, / igen, / az élet nekem nélküled, / lehet szebb. / Hogyha már vége, ereszd el, / Ez csak egy álom, ébredj fel, hiszen egy zenész mellett minden / értelmet nyer.

Konyha.

JANI (*a Férfinak*) Na menjél, fiam, ess túl rajta, ha már rászántad magad.
LACI Na ez az, ne bujkálj tovább, vár a csaj.

Étterem.

RUDI (*a Nőhöz*) Mit csinál ma este?
NŐ Micsoda szemtelen kérdés ez?
RUDI Nem lépünk le?

Ahogy a zenész kikíséri a Nőt az étteremből, úgy lép ki a Férfi a konyhából, még látja őket távozni.

Dal:
Egy macskamentés meccs közben
az sosem lehet véletlen.
A macska ment és elhagyott,
te meg szívtál egy jó nagyot.

Egy macska ment, és meccs közben
másnak dorombolt csendben.
A macska ment és elhagyott
te meg szívtál egy jó nagyot.

CELLER KISS TAMÁS

A macska túlélte – avagy: gázrobbanás után és meccs közben

Szereplők

BARNA, kőműves, a pillanat innenső oldalán
BEDA, kőműves, a pillanat innenső oldalán
BÉCI, kőműves, a pillanat innenső oldalán
MESTER ÚR, kőművesmester, a pillanat innenső oldalán
POLGÁRMESTER ÚR, öltönyös férfi, a pillanat túlsó oldalán
GYULA, párttárs, a pillanat túlsó oldalán
KORMÁNYPÁRTI ÚJSÁGÍRÓ
ELLENZÉKI ÚJSÁGÍRÓ

Első jelenet

A szín sötét. Egy betonkeverő fülsiketítő hangja, kalapálás, szerszámok csörömpölése. A szín megvilágosodik. Egy építkezési telek, a polgármester úr udvara. Három munkás sürög-forog, tesznek-vesznek, ki a talajon, ki az állványon, majd összeállnak, hogy valamit felemeljenek.

MESTER ÚR Már megint hova tűnt Barna?
BEDA Hugyozik.
MESTER ÚR Mindig akkor hugyozik, ha munka van.
BÉCI Megfázott a veséje a katonaságban.
BEDA (*a mester úrhoz*) Te, nem azért hoztad ide Barnát, mert a cigányok szívósak?

MESTER ÚR Azért hoztam ide, hogy legyünk négyen, ha fel kell emelni ezt a szart. Ha hárman vagyunk, nincs meg a balansz.
BÉCI Barnának diagnózisa van arról, hogy miért hugyozik ennyit.
BEDA Pedig azt hittem, a cigányok szívósak. Nézd meg a kis putrikat, mezítláb szaladgálnak télnek idején, aztán mégse fáznak meg.
BÉCI Purdék.
BEDA Mi?
BÉCI A purdék szaladgálnak. A putri az, ahol laknak.
BEDA Különben is, mi az, hogy diagnózis? A diagnózis nem fogja felemelni ezt itt.
BÉCI Azért szaladgálnak, mert nem törődik velük az anyjuk. Nem törődik velük senki.
MESTER ÚR Hanyagoljátok a dumát. A polgármester úr örül annak, hogy egy dolgos cigány építi az új garázsát. Aki fizet, annak van igaza.

Megérkezik Barna, szódásüveggel a kezében.

BEDA Na, jön Barna meg a diagnózisa.
BARNA (*alig tud megszólalni az izgatottságtól, suttogva, erősen artikulálva mondja*) Meggazdagszunk. Öltönyös cigány lesz anyám fiából, gyerekek.
MESTER ÚR Barna, segítened kellene felemelni ezt itt. (*rámutat a nehéz tárgyra*)
BARNA Fölemelkedünk, érzem a vizeletemben.
BEDA Azért tartott idáig?
BARNA Soha többé nem kell cipekednünk, gyerekek. A polgármester úr buzi.
BEDA Mi?
BARNA Hát olyan… ferde hajlamú.
BEDA Az kizárt dolog, a polgármester úrnak családja van.
BÉCI Különben is. Az ő dolga.
MESTER ÚR A te dolgod meg ez itt. (*rámutat a nehéz tárgyra*)
BARNA Itt a bizonyíték. Most fényképeztem az ablaka alatt, mielőtt elmentek az autóikkal.
BEDA Kik mentek el?

BARNA A polgármester úr meg az a férfi.
MESTER ÚR Mit kerestél a polgármester úr ablaka alatt?
BARNA Na de mit találtam?

Két-három sebtében elkészített fotót mutogat, amelyeken a polgármester úr látható az ablaküvegen át, félreérthető szituációban egy másik férfi társaságában. Az egyiken összeérintik az arcukat, a másikon a polgármester úr a férfi hátát simogatja, a harmadikon pedig a lába közé nyúlkál, a férfi arca grimaszban, nehéz eldönteni, hogy a fájdalomtól vagy az élvezettől. A színészek szavakkal írják körül a képeket.

BÉCI Tyű, az anyját! Ez aztán nem semmi.
BEDA Szóval akkor mi most egy buzinál dolgozunk?
BARNA Ez az a lehetőség, amiről a Pipás szomszéd mindig beszélt, ami csak egyetlen egyszer adódik egy cigány ember életében. Az út az önkormányzatba. Most lecserélhetjük a rongyainkat öltönyökre, hát nézzünk már magunkra.
MESTER ÚR A Pipás szomszéd? Nem az volt az, amelyik egyik reggel rágyújtott, és fölrobbant az egész konyha asszonyostul, macskástul, bumm?
BÉCI Ja. Az, amelyik leverte azt a karót, és átvágta a gázvezetéket.
BEDA Az aztán nagy pillanat lehetett.
BARNA De előtte volt egy pillanat, amikor felszállt arra a hajóra, ami elvitte Amerikába hegedülni. Ő volt az egyetlen cigány a telepen, akihez be volt vezetve a gáz.
MESTER ÚR Mert minden nagy pillanatra jut egy olyan, amelyik visszacsinálja az egészet. Az ember egyik nap még Amerikában hegedül, a másik nap meg az égbe röpíti az asszonyt meg a macskát.
BEDA Fenyegessük meg a polgármester urat, úgy van, Barna?
BÉCI Hülye vagy? De hát ő a polgármester.
BARNA Úgy ám, neki csupa nagy pillanatból áll az élete, csak jut abból a sok jóból nekünk is valamennyi.
MESTER ÚR A polgármester úr rendes ember, sokat tesz értünk. Értetek is, Barna. Felkérhetett volna flancos fővárosi munkásokat is, mégis mi húzzuk itt az igát a rongyainkban.

BARNA De hát buzi. Én egy homokosnál biztosan nem dolgozok.
BEDA Meg családja is van.
BÉCI Küldjük el inkább a képeket az újságnak, azok sokat fizetnek.
BARNA Vagy az ellenzéknek.
BEDA Azok is mind buzik.
MESTER ÚR De hát mi gyávák vagyunk, azt csináljuk, amit mondanak nekünk, ezért se basszuk el a világot még jobban. Vagy ha el is basszuk, akkor sem hibáztat bennünket senki. Egyszerű végrehajtók vagyunk.
BARNA Szívesebben hajtanék egy autót végre.
BÉCI (*fogja a fejét*) Hú, basszátok meg, rendesen megfájdult a fejem ettől a sok lehetőségtől.
BEDA Csináljunk valamit, vagy ne csináljunk?
MESTER ÚR Ez az a pillanat?
BÉCI (*fogja a fejét, szenved*) Hú.
BARNA Fölemelkedünk, gyerekek, fölemelkedünk.

Második jelenet

Sajtótájékoztató. Az önkormányzat új sportcsarnokának építkezési helyszíne.

POLGÁRMESTER (*lapáttal a kezében*) A mögöttem látható objektum a már korábban kialakításra került, majd nemrégiben felszámolt műfüves futballpálya területén kap helyet. A multifunkcionális létesítmény ezernyolcszáz négyzetméteren terül majd el, és méretéből eredendően alkalmassá válik különböző sporttevékenységek végzésére zárt térben. Az előttünk álló bő egy évben tehát kiépül a mögöttem látható objektum.
KORMÁNYPÁRTI ÚJSÁGÍRÓ Miért lesz fontos ez a sportcsarnok a közösség, illetve a gyermekek szempontjából?
POLGÁRMESTER A tervek szerint a létesítményt nemcsak az oktatásban részesülő középiskolás diákok használhatják majd, hanem egyéb szervezetek, csoportok és a lakosság is igénybe veheti a helyet. Mint azt önök is tudják, az élet számos tekintetében olyan, mint a sport.
ELLENZÉKI ÚJSÁGÍRÓ Polgármester úr, gratulálok az új projektumhoz, én azonban arra lennék kíváncsi, hogy milyen sporthasonlattal írná le a napokban kirobbant korrupciós ügyet?

POLGÁRMESTER Nézze, az élet, amiképpen a sport is, nem mindig igazságos. A mi dolgunk az, hogy higgyünk magunkban, és törekedjünk a sikerre, töretlenül.
KORMÁNYPÁRTI ÚJSÁGÍRÓ Polgármester úr, milyen további beruházásokat tervez megvalósítani az önkormányzat?
POLGÁRMESTER Nos, ami a jövőbeni beruházásokat illeti, az önkormányzat tervbe vette a főutca újraaszfaltozásának a megvalósítását…
ELLENZÉKI ÚJSÁGÍRÓ Hogyan kommentálná a párttársa nyilatkozatát, miszerint bizonyítékai vannak arra vonatkozóan, hogy Ön megvesztegetett egyes hivatalnokokat annak érdekében, hogy hallgassanak bizonyos kétes eredetű közbeszerzésekről?
POLGÁRMESTER Mondja, süket maga? Mondtam, hogy nem nyilatkozom. Vagy ha nem mondtam, akkor most mondom, nem nyilatkozom.
KORMÁNYPÁRTI ÚJSÁGÍRÓ Polgármester úr, miért tartja fontosnak az önkormányzat a főutca rekonstrukcióját?
ELLENZÉKI ÚJSÁGÍRÓ Ezek szerint határozottan visszautasítja a párttársa vádjait?
POLGÁRMESTER Nézze, ha lennének biztonsági szakembereim, akkor megkérném őket, hogy távolíttassák el magát, de mivel nincsenek, mert ez egy békés település, ahol senki sem háborgatja a másikat, hanem teszi a dolgát, ezért mindannyiunk lelki békéje miatt arra kérem, hogy távolítsa el saját magát.
ELLENZÉKI ÚJSÁGÍRÓ (*minden kérdés után a polgármester orra alá nyomja a mikrofont, csend*) Ön szerint mi az újságírók dolga? Mit gondol azokról a nézetekről, miszerint hatalmi harc van kibontakozóban a párt helyi szervezetén belül? Beszélt már a párttársával? Miért van ásó a kezében? A közvéleménynek jogában áll választ kapnia ezekre a kérdésekre.
POLGÁRMESTER Nem nyilatkozom a közvéleménynek. Én teszek a közvélemény érdekében. Például ez a mögöttem látható objektum a már korábban kialakításra került, majd nemrégiben felszámolt műfüves futballpálya területén kap helyet. A multifunkcionális létesítmény ezernyolcszáz négyzetméteren terül majd el, és méretéből eredendően alkalmassá válik különböző sporttevékenységek végzésére zárt térben. Az előttünk álló bő egy évben tehát kiépül a mögöttem látható objektum.

KORMÁNYPÁRTI ÚJSÁGÍRÓ Köszönöm, hogy a rendelkezésünkre állt. Néhány fotó erejéig, ha még maradna, kérem.
POLGÁRMESTER Örömmel.

Harmadik jelenet

Gyula szőlőlugasa. A polgármester úr megérkezik.

POLGÁRMESTER Gyula, édes Gyulusom, most aztán jó nagy szarban vagyunk mindketten. Hát kellett ez? Megszellőztetni a piszkos ruhát? Idáig csupa öblítőillat lengett körbe bennünket, most meg nézd meg… Olyan szaga van ennek az egésznek, mint a többnapos, viseltes gatyának. Pedig annyi mindent végigcsináltunk együtt, Gyula, csupa nagy dolgokat. (*rövid csend, folytatja*) Délelőtt egy kicsit elragadtattam magam, ne haragudj. De tudod, az embernek néha muszáj megszorongatnia az ellenségeinek meg a barátainak a tökét. Ugye megérted?
GYULA Mindig van egy pillanat, Ádi. Akármennyire is igyekszünk, csináljuk, haladunk előre, aztán egy ponton, bumm, minden elszaródik.
POLGÁRMESTER Bizony, így van, drága Gyulusom, de a lényeg, hogy mi túléljük azt a pillanatot. Azért vagyunk mi itt, és nem ők, ez különböztet meg tőlük. Hogy mi túlélők vagyunk. Olyanok, mint a macskák, mindig a talpunkra esünk.
GYULA De van, hogy néha azokat a kurva dögöket is meg kell menteni, Ádi. Ki kell hívni a tűzoltókat, mert felmásznak egy fára, és nem tudnak lejönni. Többet képzelnek magukról, mint amik. (*rövid szünet után folytatja*) Vagy ott van az a macska Miamiban, amelyik leesett azon a focimeccsen a stadion tetejéről. A szurkolók mentették meg egy kifeszített amerikai zászlóval. Tegnap írta meg az újság. Azt is meg kellett menteni.
POLGÁRMESTER Macskamentés meccs közben, mi, Gyulusom? A magyar zászló biztosan átszakadt volna. (*elnevetik magukat*)
GYULA Átszakadt volna, az egyszer biztos. Az a kurva balsors. De ennek a macskának az volt a sorsa, hogy ne szakadjon át a zászló. (*rövid szünet után folytatja*) Nem tudom, miért mondtam azt az újságnak, Ádi, egyszerűen kicsúszott a számon, érted? Biztosan azért, mert vert apám. Mindig

a fejemet ütötte. Valami elbaszódott odabent, vannak ilyen rövidzárlataim.
POLGÁRMESTER (*odamegy Gyulához, megsimogatja a fejét*) Én drága Gyulám, tékozló fiam, te.
GYULA Anyám is mindig ezt csinálta. Amíg vert apám, addig csak állt és nézte. De utána megsimogatott. Még jó, különben szétrobbant volna ez a hülye fejem.
POLGÁRMESTER Ezért vagy te, Gyula, a szívem csücske. Mert akármennyire is hülye vagy, mindig tudsz okosabb lenni.
GYULA Mondd meg, Ádi, mit csináljak, hogy hozzam ezt helyre?
POLGÁRMESTER (*Gyula közben a polgármester úr ölébe hajtja a fejét vagy valami hasonló*) Nyilatkozol még egyszer utoljára a sajtónak. Fölkészítelek. Kitaláljuk, hogy mit mondj.
GYULA És ennyi?
POLGÁRMESTER Ennyi. Elfelejtik.
GYULA Sajnálom, Ádi, nagyon sajnálom.
POLGÁRMESTER Oda se neki, Gyulám. Nehéz napokon vagy túl, valamit tenni kell. Biztosan van valami, amit tehetek.
GYULA Ugyan, már a múltkori konyhabútor is túlzás volt.
POLGÁRMESTER Ne hülyéskedj.
GYULA Szegény jó apám is mindig ezt csinálta. Ha valami szarságot kihajtottam, megvert, de utána mindig hozott ajándékot. Így nevelt az életre, Ádi, nem?
POLGÁRMESTER (*megcirógatja Gyula arcát*) Így. Mondd meg, mire van szükséged, Gyulusom.
GYULA Ah.
POLGÁRMESTER Mondd csak.
GYULA Talán egy új autóra, Ádi. Egy automata váltósra. Az asszony miatt.
POLGÁRMESTER Nagyon helyes.
GYULA Meg egy új garázsra. Láttam, nálad is épül. Egy új garázs itt is elférne.
POLGÁRMESTER (*megcsókolja Gyula fejét*) Lesz új garázs, Gyulusom, lesz új garázs.

Negyedik jelenet

Újra a polgármester úr udvara. A munkások dalolnak, közben kézről kézre járnak a szerszámok, végül a telefon is.

MUNKÁSOK (*tetszőleges dallamra, ahányszor szükséges*)
Nincs szebb élet, mint a mienké,
Mint a kőművesleganyéké:
Egész héten üti-veri a téglát,
Szombat este elmulatja a díját.
Már ezután csak kőművest szeretek,
Mert amellett koplalhatok eleget.
Nem bánnám, ha minden nap is elverne,
Csak a nevem kőművesné lehetne!

A három munkás kifeszít egy ponyvát, a mester úr az állványon, igyekszik a ponyvába célozni, de mellédobja a telefont, az összetörik.

BEDA Na bazd meg.
BÉCI Akkor ennyi?
BARNA Ennyi. Ezt elfelejthetjük.
MESTER ÚR Legalább nem halt meg senki.
BARNA Mi?
MESTER ÚR Legalább nem te estél le az állványról. A kőművesek manapság úgy hullanak, mint a legyek.
BARNA Bár én estem volna le, mester úr.
BEDA Ez aztán nagy pillanat volt.
BÉCI Legalább nem kell kitalálni, hogy mit csináljunk. Amúgy se tudtuk volna, hülyék vagyunk mi ehhez.
BARNA Már az egész terv a fejemben volt, itt ni. Ez a kurva telefon volt az én hajóutam.
BÉCI Ugyan mit csináltál volna?
BARNA Megkértem volna a nagy cigányokat, hogy fenyítsék meg a polgármester urat.

BEDA Na látod, amit a nagy cigányok intéznek, abba bele lehet szarni.
MESTER ÚR Jöttek volna inkább a fővárosi mesterek, azoknak legalább van eszük.
BÉCI Az egyszer biztos. Azok a nagy épületek, azokról lehet ám nagyot esni. Oda is ész kell, hogy ne szédüljön le az ember.
BEDA De többet is keresnek.
BÉCI Meg többet is költenek.
BARNA Dolgozhattunk volna az önkormányzatban.
BÉCI Mit csináltál volna te az önkormányzatban?
BARNA Fuvaroztam volna a polgármester urat.
BEDA Egy buzit?
MESTER ÚR Különben is, ki volt az a másik?
BÉCI Melyik másik?
MESTER ÚR A másik, a képeken.
BEDA Csak egy homokos. Nem mindegy most már?
MESTER ÚR De mindegy. Most már mindegy.
BÉCI Engem az érdekel, hogy mi lesz a polgármester úr családjával, ha egyszer mégis kiderül.
MESTER ÚR Nem mindegy, hogy mi lesz velük? Éppen mindegy.
BEDA Mi a diagnózisod, Barna?
BARNA Mi?
BEDA Ez itt azt mondta, hogy diagnózisod van arról, hogy miért hugyozol ennyit.
BARNA Hólyaghurut.
BEDA Milyen flancos diagnózis.
BARNA Különben a macska túlélte.
BÉCI Melyik macska?
BARNA A Pipás szomszéd macskája. Túlélte a robbanást. Később pusztult el. Annyit evett egyszer, hogy szétpukkadt.
BEDA Szétpukkadt?
BARNA Ja, kurvára szétpukkadt.
MESTER ÚR Úgy látszik, az volt a sorsa, hogy szétmenjen. Vagy így, vagy úgy.
BÉCI Akkor most mit csináljunk?

MESTER ÚR Jobb ez így.
BARNA Mi jobb?
MESTER ÚR Hogy összetört a telefon.
BARNA Már hogy lenne jobb?
MESTER ÚR A polgármester úr jó ember. Még akkor is, ha buzi.
BEDA Tudjuk, hogy te is olyan vagy, mester úr, azért mondod?
MESTER ÚR Milyen vagyok?
BEDA Olyan. Ferde hajlamú.
MESTER ÚR Tudjátok?
BÉCI Az egész falu tudja.
BARNA Bajusz Isti dicsekszik, hogy hozzá jársz hétvégenként.
MESTER ÚR És miért nem hagytok itt, ha buzi vagyok?
BEDA Hát mit csináljunk?
BÉCI Csinálhatunk valamit?
MESTER ÚR Te se bánod, Barna?
BARNA A cigányoknak se könnyű. Senkinek se könnyű.
BEDA Homoszexuális.
BÉCI Mi?
BEDA Úgy a helyes, hogy homoszexuális. Úgy mondják.
MESTER ÚR És a polgármester úr?
BEDA Az buzi.
BÉCI Akkor most mit csináljunk?
BARNA (*rámutat a nehéz tárgyra*) Vigyük a helyére ezt a szart.

Odamennek, felemelik, tesznek vele néhány céltalan kört, kiviszik a színről.

DUDÁS ROBERT

Angyali dilettantizmus?

A szabadkai Kísérleti Színpad előadásainak megítélése Gerold László kritikáiban

A Kísérleti Színpad a fennállásának tizedik évfordulóját ünneplő szabadkai irodalmi élőújság, az Életjel három, 1968-ban indított kezdeményezéséhez tartozott a Csáth Géza Művészetbaráti Kör és a *Miniatűrök* elnevezésű könyvsorozat mellett. Szabadkán, ahol 1945-ben működevelőkből alakult meg az első hivatásos vajdasági magyar színtársulat, régóta jelen volt egy korszerű színház megteremtésének szándéka. Az ötvenes évek második felében például két legendás rendező, Virág Mihály és Varga István egymással versenyezve vitte színpadra többek közt *A revizor*t, a *Pygmalion*t, *A salemi boszorkányok*at, a *Véres menyegző*t és az *Éjjeli menedékhely*et. A repertoáron lévő darabok közül azonban továbbra is az operettek voltak a legnépszerűbbek, az ötvenes évek végére pedig kifulladni látszott a korszerűsítés lendülete (BARÁCIUS 2003: 20).

A Népszínház igazgatói posztjára 1960-ban a színházi tanács elnöke, Dévics Imre került, aki Virág Mihály rendező és Petrik Pál festőművész, díszlettervező közreműködésével elmozdult a régi, jól megszokott, de elavult formáktól. Tette ezt annak ellenére is, hogy nemcsak a sajtó és a művészek többsége, de a társulat színészei is bizalmatlanul viszonyultak az újításokhoz (például ahhoz, hogy a rendezők nem tartották tiszteletben a szerzői instrukciókat). Az első nagy áttörést a *Biedermann és a gyújtogatók* hozta meg 1961-ben (BARÁCIUS 1971: 345). Barácius szerint azonban „[a] város […] elhúzta az orrát, és arról beszélt, hogy vannak a sorainkban olyan elvakult »avantgardisták« […], akik le akarják söpörni az asztalról a múlt szép, liliomillatú trófeáit" (BARÁCIUS 2003: 42). Így – bár az előadás kritikai sikert aratott – a látogatottság érdekében továbbra is csak ritkán tűztek műsorra úgynevezett „kísérleti előadásokat".

A Dévics-érában ennek ellenére is rohamos fejlődésnek indult a szabadkai színjátszás a korábbi évekhez képest. Évadonként nagyjából egytucatnyi bemutatót tartottak, a reprízek száma pedig a négyszázat is meghaladta. Részt vettek a régió legfontosabb színházi fesztiválján, a Sterija Játékokon, vendégelőadásokat tartottak a környező magyarlakta falvakban, magyarországi sztárszínészeket és rendezőket alkalmaztak (Örkény István *Tóték*jában öt alkalommal maga Latinovits Zoltán alakította az Őrnagyot), létrehozták a Színészképző Stúdiót (BARÁCIUS 2003: 7), a színpadon pedig egyre gyakoribbá váltak az ironikus és szatirikus hangvételű darabok (BARÁCIUS 2003: 63). Dévics igazgatása alatt tehát a Népszínház igyekezett olyan előadásokat is műsorra tűzni, melyekkel az alkotók nemcsak szórakoztatni akartak, hanem közölni is.

Mindennek ismeretében kijelenthetjük, hogy a Népszínház maga is azon az úton haladt, amelyet a Kasza Éva, Árok Ferenc és a rendező-színészként tevékenykedő Barácius Zoltán által alapított Kísérleti Színpad 1968 végén kijelölt magának (BARÁCIUS 1974: 363). Kitűzött céljuk röviden összegezhető: korszerű drámákat korszerűen játszani.

A Népszínház és a Kísérleti Színpad profilja közötti hasonlóság korántsem lehet véletlen, hiszen éppen az új formáció alakulásának évében került veszélybe a dévicsi hagyomány az igazgató – mint később kiderült: ideiglenes – áthelyezése miatt. Feltételezhető tehát, hogy a csoportosulás tagjai – akik egyben a Népszínház fiatal színészei is voltak – a folytonosság megőrzésének érdekében alapíthatták meg az Életjel berkein belül, mindenféle anyagi juttatás nélkül működő társulatukat.

Saját meghatározásuk szerint céljuk az volt, hogy – az esetleges kudarcot is vállalva – „felülkerekedjenek a hagyományos színpadi formákon", mert szerették volna „kitapogatni az alkotás idegrendszerét", ezzel pedig olyan előadásokat létrehozni, amelyek „kizárólag a modern színjátszás kedvelőinek szól[nak]" (BARÁCIUS 1969: 8). Mindezek és a névválasztás alapján úgy tűnik, hogy az akkor hazai és nemzetközi viszonylatban is „divatos" kísérletező színházi műhelyek sorába igyekeztek beilleszkedni. A kísérleti jelző azonban igen megtévesztő lehet, hiszen egy konvencionális befogadói mechanizmusokat megkérdőjelező avantgárd színpadot sejtet (JÁKFALVI 2006: 9), ám efféle elképzelések nyomait nemigen

találjuk meg mindössze kilenc előadást számláló repertoárjukon. Ugyanakkor azt is meg kell jegyezni, hogy másfél évnyi aktivitás nem feltétlenül elegendő bármiféle formanyelvi célkitűzés gyakorlati megvalósításához. A megalakulásukat követő első estjükön, 1968. december 2-án korának egyik legnépszerűbb, irodalmi munkásságáért Október-díjjal[1] kitüntetett – mára azonban ideológiai okok miatt feledésbe merült – vajdasági magyar drámaírójának, Kvazimodo Braun Istvánnak az egyfelvonásosait láthatta a közönség. A *Királyvíz* Pataki László, *A sofőr és az igazságszolgáltatás* pedig Barácius Zoltán rendezésében került színpadra.

A következő két bemutató során a csavargók kerültek a fókuszba. James Cain a megjelenésekor nagy port kavart *A postás mindig kétszer csenget* című regényének színpadi adaptációját – akárcsak a következőkben felsorolt műveket Dürrenmatt drámájának kivételével –, Barácius Zoltán rendezésében mutatták be 1969. február 27-én. A Cain-regény adaptációját május 19-én Tennessee Williams *Üvegfigurák* című drámája követte Barácius Zoltán rendezésében.

November 17-én John Mortimer angol drámaíró *Ebédidő* című egyfelvonásosát láthatta a közönség, közvetlenül utána, vele egyazon napon Tankred Dorst *Vigyázat! Szakadék!* című bohózata is színpadra került.

1970. március 9-én Jugoszláviában elsőként (DÉR et al. 1972: 88) a Kísérleti Színpadon volt látható Jean Genet *Cselédek*je, amelyet a bemutató napján megjelent *Magyar Szó* egy sokatmondó alcímmel ellátott Barácius-interjúval igyekezett népszerűsíteni: *Kegyetlen színház – némi vetkőzéssel*. A cikkben Barácius utolsó mondata is a vetkőzős jelenetre fókuszált: „Nem csaléteknek szántam, ezért elárulhatom, hogy a darabban vetkőzés is lesz" (VUKOVICS 1970a: 4).

Három hónappal a Genet-bemutatót követően került sor a Kísérleti Színpad utolsó előadására a vele azonos nevű pódiumon. Ezt követően csak egyszer léptek fel, akkor már az Életjel Irodalmi Színpadán 1972. október 16-án, amikor Dürrenmatt darabját, a *Késő őszi esti órán*t mutatták be. Az 1970. június 9-i Barácius-ősbemutatót, a *Bántanak* című monodrámát a szabadkai Népszínház előcsarnokának lépcsőin mutatták be a Szabadkára addigra visszatérő, immár színházigazgatói pozíciót betöltő Dévics Imre közbenjárásával.

Az előadások minőségét illetően a kritikákban megoszlanak a vélemények, ám e szövegek nem szolgálnak számunkra valódi többletinformációval a színpadi eseményekkel kapcsolatban. Több esetben homályosan fogalmaznak egy-egy problémát illetően, esetleg a helyi kortársaknak még értelmezhető, de az utókor számára csak nehezen kiszálazható utalásokkal vannak tele.

A hatvanas évek végére Gerold Lászlót már neves színikritikusként tartották számon a régióban. Ugyan nem írt a Kísérleti Színpad minden bemutatójáról, de érdemes megfigyelnünk esztétikai ítéleteinek változásait az együttes munkássága kapcsán.

Gerold a *Magyar Szó* színikritikusaként írásaiban nem egyszer méltatta a Kísérleti Színpad előadásait, színészeit. Az *Üvegfigurák*at vérbeli színházi előadásnak tartotta, Barácius rendezését és szereplését egyaránt dicsérte, az Amandát megformáló Süveges Eta alakítását – akinek évek óta nem volt ekkora szerepe a Népszínházban – remekbeszabottnak nevezte, állítása szerint pedig Árok Ferenc soha nem volt olyan kiegyensúlyozott színpadon, mint Tom bőrébe bújva (GEROLD 1969: 10).

Az *Ebédidő*t azonban már keményen bírálta. A megvalósítást üresnek, Nagy István, Bada Irén és Süveges Eta alakítását tévesnek találta. Az egyazon estén bemutatott *Vigyázz! Szakadék!*-ot sem tartotta hibátlannak, de inkább elismerő véleménnyel volt róla. Állítása szerint feszültséggel teli, lebilincselő légkört teremtett Barácius, Salamon Sándor alakítását pedig népszínházi teljesítményéhez viszonyítva lényegesen jobbnak minősítette, még akkor is, ha Süveges Etával karöltve nem juttatták teljes mértékben kifejezésre a testvérpár groteszkségét. A betegség miatt szerepét visszaadni kényszerülő Széll Péter helyére beugró Barácius színészi teljesítményét pedig a legkiemelkedőbbnek minősítette. Gondolatait a következőkkel zárta:

> Az Életjel színpada nagyszerű lehetőséget kínál a Népszínház fiatal színészeinek, hogy színészi erejüket nagyobb feladatokon próbálgassák, mint ahogy különben alkalmuk van. Ezenkívül a közönség is új, érdekes darabokkal ismerkedhet meg. S ami a legmegkapóbb a dologban: mindezt lelkesedésből, a színház iránti

> önzetlen rajongásból, egyetlen dinár nélkül csinálják. Ha egy-egy előadás vagy jelenet teljes egészében, illetve részleteiben gyengébb is, a szándék és a lelkesedés azonban minden esetben dicséretet érdemel. (GEROLD 1969: 9)

Az *Ebédidő* és a *Vigyázat! Szakadék!* bemutatója előtt egy provokatív hangvételű beszélgetésre került sor, mely során Gerold Lászlóhoz Barácius Zoltán intézett kérdéseket. A párbeszéd folyamán felmerült az a problematikus kérdés is, miszerint célszerű-e kísérletező vállalkozásokba kezdeni, ha Vajdaságban még színházhoz szokott állandó közönségről sem beszélhetünk, különösképp nem olyanról, amely nyitott lenne az újszerű előadásokra.

> Gerold ezúttal is elmondta: az egyedüli kiút a színházra való csüggedetlen nevelés és a kilátástalannak látszó közönségtoborzás. Nos, a szabadkai Kísérleti Színpad éppen az utóbbi nagyon hálátlan, de egyre reménykeltőbb munkára vállalkozott. (VLAOVICS 1972: 82)

Gerold László a *Bántanak*ról írott színikritikájában már merőben más hangsúllyal nyilatkozik a társulat munkásságáról. E kritika történetének érdekessége, hogy a jugoszláviai magyar drámákról és előadásokról írott tanulmány-, esszé- és színikritika-gyűjteményben, az 1998-as kiadású *Drámakalauz*ban az eredeti változathoz képest a szöveg nagyjából felére rövidítve jelent meg, az „éle" pedig erősen tompult. A következő néhány oldalon a *Bántanak* bemutatása után két nappal, június 11-én megjelent kritikát vizsgálom.
Gerold kritikájának már a címe is erős állítással bír: *Angyali dilettantizmus, avagy a kísérlet is kötelez* (GEROLD 1970: 9). Mindezt azonban az első két mondat tovább fokozza, nyomatékosítja: „Írhattam volna bármilyen jelzőt is a címben, a lényegen, a dilettantizmuson ez mit sem változtatna. Még a kísérletjelleg sem indokolhatja az előadás dilettantizmusát." Dicséretesnek tartotta a darab üzenetét, mely szerint „adjatok egy szebb életet, és a fiatalok ezrei akkor talán nem menekülnek a valóságból az

álomvilágba, nem lesznek a kábítószer rabjai, mint ennek a különös, a színház lépcsőjén lejátszódó darabnak a szereplője" (GEROLD 1970: 9).
Gerold ezután a dráma szövegéről, valamint a megvalósításról ír, amelyekről lesújtó véleménnyel volt, a problémás elemekre azonban nem hoz példát:

> Íróilag fűzfapoétákat is megszégyenítő szóvirágok, közhelyek, képek és metaforák füzére ez a szerkezetileg megengedhetetlenül laza, heterogén és fölöttébb naiv monodráma. A rendezés pedig főleg külsőségekben keresett fogódzót, így csak hangsúlyozta, nem feledtette az írói sekélyességet. A modern, látszólag kaotikus rendezés is matematikai pontosságú és következetes logika alapján építkezik. Az előcsarnok lépcsőzetén folyó előadásból, a monodráma előadójának mozgásából, játékából nem érződött az a bizonyos rendszer, ami nélkül még „modern" előadás sincs. A színészi játék következetlenségében, kiforratlanságában pedig csak bizonyította az írói és rendezői tévedéseket. (GEROLD 1970: 9)

A kritika fennmaradó kétharmadában pedig magáról a kezdeményezésről fejti ki gondolatait. Leírja, hogy a Kísérleti Színpad indulásakor üdvözölték (a többes szám oka nem kerül kifejtésre) a szándékot, és „kellő türelemmel, megértéssel" közeledtek próbálkozásaikhoz, a színészek munkamorálja miatt pedig elnézték „a botlásokat, még a nagyobbakat is" (ebben az esetben sem tudjuk, mire gondolhat), majd belátja, hogy a csoportosulás szándéka nem elég, mivel – állítása szerint – „az Életjel programja nem áll szilárd elméleti, világnézeti alapokon, bemutatótól bemutatóig terjed csak […]" (GEROLD 1970: 9).
A kritika hátralévő részében igen erőteljes didaktikai célzattal ír a kísérletezésről mint olyanról. Elmondja, hogy nem elég kikiáltani azt, hogy a csoportosulás kísérleti színház, tudatos program kell hozzá. Magáról a kísérleti előadásról szóló érvelésében a lexikonokat hívja segítségül, miszerint:

> […] a kísérleti előadás pedig a „hagyományoktól eltérő darabok, új rendezői és díszletezési eljárások, újszerű színjátszói stílusirá-

> nyok" próbálgatása. Nem azért, mert így áll a színházi lexikonban, hanem mert újat, az eddigit felülmúlva csak úgy lehet adni, ha tökéletesen ismerjük azt, amit negálni akarunk, s ha erre színpadi tudás, dramaturgiai, drámatörténeti ismeretek és kivételes műveltség nyújt alapot. (GEROLD 1970: 9)

Gerold a *Bántanak*ról írott kritikájában a Kísérleti Színpad tagjainak munkáját is minősíti. Véleménye szerint korántsem véletlen az, hogy a színészek csupán statiszta- vagy epizódszerepekhez jutnak a szabadkai Népszínházban. A kritika zárásaként is őket támadja:

> Az utóbbi időben elterjedt egy tévhit, hogy a színházban kísérletezés címén mindent szabad. A keddi szabadkai előadás is cáfolja ezt a tévhitet. Sőt arra figyelmeztet, hogy ma már csak intézményesített keretben, a Népszínház munkaprogramjaként és minden színészének, főleg pedig azoknak a bevonásával lehetséges, akik legalább a hagyományosnak tekintett színvonal- és mesterségbeli szempontoknak eleget tesznek. (GEROLD 1970: 9)

Jól láthatjuk tehát, hogy a szabadkai Népszínház előcsarnokának lépcsőin előadott Barácius-monodrámáról az előző előadásokhoz képest lesújtó, már-már megsemmisítő véleménnyel volt Gerold László. Fontos azonban összegeznünk a szembeötlő részleteket: cselekményismertetést alig tartalmaz, a vélt problémás részekre nem kapunk példákat, valamint nem tudjuk meg, a Kísérleti Színpad korábbi estjeire vonatkozóan milyen nagy botlásokra gondol. Mindez pedig új fényt vethet a Kísérleti Színpad megszűnésének körülményeire, okaira. Vegyük hát sorra a korábbi kutatásomban megfogalmazott eshetőségeket (lásd DUDÁS 2021).

A munkámban nagy segítséget nyújtó Árok Ferenc – a Kísérleti Színpad nemrégiben elhunyt alapítója – azt állította, hogy a *Bántanak*ot a szocialista erkölcsre hivatkozva – miszerint jugoszláv alkotó nem foglalkozhat a kábítószer reprezentációjával – betiltották, a csoportosulást pedig elhallgattatták (ÁROK 2020: 4). Horváth Emma, a Csáth Géza Művészetbaráti

Kör vezetője azonban egy interjújában mintha másképp emlékezne: „Barácius Zoltánnak volt egy kísérleti színpada, s amikor néhány éven belül lemondott róla, az én feladatom lett évi egy-két előadás elkészítése" (KÓKAI 2008: 7). A megszűnés harmadik lehetséges oka pedig – amely nem feltétlenül áll szemben az előzővel –, hogy nagy támogatójuk, Dévics Imre 1971-ben elhalálozott. Dévics támogatásával kapcsolatban azonban fel kell tennünk néhány releváns kérdést.

A *Bántanak* bemutatója után szinte napra pontosan egy hónappal a *Magyar Szó* hasábjain megjelent egy tudósítás a Tartományi Művelődési Közösség közgyűléséről, amelyen többek közt a jugoszláv drámaszerzők és azok munkáit elsőként – eredetiben vagy fordításban – bemutató színházak jelentős anyagi jutalmazásáról is határozat született (GEROLD 1970: 6). Miért nem tűzte hát műsorra a Népszínház Barácius monodrámáját és pályázott ezzel a támogatásra? Elfogadható válasz, hogy a *Bántanak* ősbemutatója, ha amatőr körülmények között is, de már megtörtént. A nehezen megválaszolható kérdés azonban a Népszínház 1970/71-es évadjával állhat összefüggésben.

Az imént említett tudósítás felett egy – feltehetőleg Geroldot jelölő – G. szignóval ellátott interjú szerepel Virág Mihály rendezővel, aki a Népszínház soron következő, jubiláris évadának repertoárjáról nyilatkozik, továbbá a nagy- és kamaraszínpad mellett említést tesz egy harmadik, kísérleti jellegű pódiumról is (VUKOVICS 1970b: 6). A *Magyar Szó* 1970. szeptember 25-ei számában megjelent, a Népszínház sajtótájékoztatójáról szóló tudósításban azonban Gerold már átalakított kisszínpadról beszél:

> A minap Dévics Imre, a Népszínház igazgatója az 1970/71. színházi évad műsorkeretén kívül még arról is informálta az újságírókat, hogy átalakították a kisszínpadot, ahol ezentúl egy–négy személyes színpadi játékok kerülnek előadásra. A nézőteret mindig úgy rendezik be, ahogy azt az előadás megkívánja. (GEROLD 1970: 6)

Barácius *Bántanak*ja a sajtóban megjelent cikkek szerint, valamint Árok Ferenc állításai alapján is nagy közönségsikernek örvendett. Vajon miért

nem jött létre egy repríz, ha nem is az előcsarnokban, de a kisszínpadon? S ha nem is e monodrámával, de egy másik előadással miért nem lépett fel a Kísérleti Színpad az új helyszínen? Hozzájárult-e ehhez Gerold László kritikája?

Ha csak azt vesszük figyelembe, hogy a kritika hányszor nevezett már silánynak kőszínházi előadásokat, és azok ennek ellenére milyen sokáig maradhattak műsoron, akkor a válasz egyértelmű nem. De olyan is előfordult a szabadkai Népszínház történetében, hogy a kritikusok dicsértek egy előadást, amely ráadásul a Sterija Játékokon is díjat érdemelt, ám mégis hirtelen eltűnt a repertoárról. Ilyen volt a magyarittabéi születésű író, drámaíró, költő Deák Ferenc drámája, az erkölcstelen katolikus papokról szóló *Áfonyák*, amelyért a szerző különdíjban részesült az újvidéki szemlén (KÁICH 2016: 96), a György barátot alakító Romhányi Ibi pedig az első jugoszláviai magyar színész lett, akit Sterija-díjjal jutalmaztak (GEROLD 2002: 298). Mindez akkoriban a jugoszláviai magyar színjátszás legnagyobb eredményének számított (VAJDA 2006: 264).

Vajda Gábor meglátása szerint Deák a drámájában „a diktatúrák, s külön a kommunista egypártiság embertelen következményeit igyekezett többértelmű vízióvá formálni", és csak annak köszönhető, hogy az *Új Symposion* 1967-ben közölhette, s két évvel később a szabadkai Népszínház bemutathatta, hogy a szerző reformátusságából eredően ellenszenvet érzett a katolikus papság iránt, amely a jugoszláv állam egyik legfőbb ellensége volt (VAJDA 2006: 264).

A darab jelen tanulmány témájához köthető érdekessége azonban abban rejlik, hogy Barácius visszaemlékezése szerint az *Áfonyák*at a sikeres bemutató ellenére a Dévics Imrét követő új vezetőség levette a repertoárról, és csak Dévics 1970 eleji visszatérésével került újra műsorra, amikor is közel húsz előadást élt meg (BARÁCIUS 2003: 89). Ennek fényében kijelenthetjük, hogy sem a negatív, sem a pozitív kritika nem befolyásolta feltétlenül egy-egy előadás sorsát.

Mint említettem, Árok Ferenc állításai alapján a társadalmi beilleszkedés erkölcsi kérdései játszhattak közre a *Bántanak* állítólagos betiltásában, és a Kísérleti Színpad állítólagos elhallgattatásában. Amennyiben Gerold kritikája hatással volt a monodráma és az együttes sorsára, e hatás első-

sorban a presztízsrombolás lehetett. A bírálat után már nem feltétlenül tűnt dicséretre méltó cselekedetnek a Népszínház hivatásos színészeként önkéntes munkát vállalva, amatőr körülmények között, anyagi juttatások nélkül fellépni. Pályakezdőként pedig még nagyobb hangsúly kerülhetett a Népszínházon belüli teljesítményre, bizonyításra annak érdekében, hogy a színészek eleget tehessenek „a hagyományosnak tekintett színvonal- és mesterségbeli szempontoknak" (GEROLD 1970: 9), amelyeknek – ambivalens módon – korábban a Kísérleti Színpadon már többször megfeleltek, hiszen maga Gerold is számos alkalommal dicsérte Barácius rendezéseit és a színészek alakításait, amelyeket esetenként még a Népszínházban nyújtott teljesítményüknél is pozitívabbnak minősített. Emiatt hat meglepően Gerold felvett beszédpozíciója és ellentmondást nem tűrő véleménye, amellyel a *Bántanak*ról írott kritikában szembesülünk, és amely elegendő okot ad arra, hogy kapcsolatot véljünk felfedezni a Kísérleti Színpad megszűnése és Gerold írása között.

IRODALOM

ÁROK Ferenc levele (írásbeli interjú). 2020. május 8., Stuttgart
BARÁCIUS Zoltán 1969. Kísérlet és megvalósulás. *Magyar Szó*, 1969. jan. 22., 8.
BARÁCIUS Zoltán 1971. A kísérletezés jegyében. Küzdelem a modern színházért. *Üzenet*, I évf., 3. sz., 342–346.
BARÁCIUS Zoltán 1974. Gondolatok színházi dolgainkról. *Üzenet*, IV. évf., 4. sz., 363–366.
BARÁCIUS Zoltán 2003. *Ötgarasos színház. A szabadkai Népszínház Magyar Társulatának múltjából (1960–1971)*. Szabadegyetem, Szabadka
DÉR Zoltán–GYOLLAI Mihály–KOLOZSI Tibor–LÉVAY Endre–PALUSEK Béla–URBÁN János (szerk.) 1972. *Életjel Évkönyv 2*. Munkásegyetem, Szabadka
DUDÁS Robert 2021. Önkeresési „kísérletek" az Életjel Kísérleti Színpadán (1968–1972). *Theatron*, XV. évf., 3. sz., 50–60.
GEROLD László 1969a. A lelkesedés diadala. *Magyar Szó*, 1969. máj. 22., 10.
GEROLD László 1969b. Vigyázz, szakadék! *Magyar Szó*, 1969. nov. 19., 9.
GEROLD László 1970a. Angyali dilettantizmus, avagy a kísérlet is kötelez. *Magyar Szó*, 1970. jún. 11., 9.
GEROLD László 1970b. Drámairodalmunkért. *Magyar Szó*, 1970. júl. 10., 6.
GEROLD László 1970c. Tizenkét bemutató négy bérletkedvezménnyel. *Magyar Szó*, 1970. szept. 25., 6.
GEROLD László 2002. In memoriam Romhányi Ibi. *Híd*, LXVII. évf., 3. sz., 297–303.
JÁKFALVI Magdolna 2006. *Avantgárd – színház – politika*. Balassi Kiadó, Budapest
KÁICH Katalin 2006. *A színész és a színjáték dicsérete*. Életjel Könyvek, Szabadka–Vajdasági Színházmúzeum, Újvidék

KÓKAI Péter 2008. Versmondás és más. *Magyar Szó*, 2008. dec. 8., 7.
VAJDA Gábor 2006. *Remény a megfélemlítettségben – A délvidéki magyarság eszme- és irodalomtörténete (1945–1972)*. Magyarságkutató Tudományos Társaság, Szabadka
VLAOVICS József 1972. Vigyázat! Szakadék! In DÉR Zoltán–GYOLLAI Mihály–KOLOZSI Tibor–LÉVAY Endre–PALUSEK Béla–URBÁN János (szerk.): *Életjel Évkönyv 2*. Munkásegyetem, Szabadka, 81–83.
VUKOVICS Géza 1970a. Ma este a Szabadkai Népszínház kamaraszínpadán. *Magyar Szó*, 1970. márc. 9., 4.
VUKOVICS Géza 1970b. Jubileumi műsor. *Magyar Szó*, 1970. júl. 10., 6.

JEGYZETEK

[1] Az Október-díj állami kitüntetés volt Jugoszlávia városaiban a második világháborút követően, melyet a gazdaság, a tudomány vagy a kultúra területén elért kiemelkedő eredményekért ítéltek oda. Elnevezése 1944 októberére utal, amikor az ország területe fokozatosan szabadult fel a német megszállás alól.

SZABÓ RÉKA DOROTTYA

Önkényes tehetetlenségben

A szabadkai Népszínház és a Kosztolányi Dezső Színház *Három nővér*-adaptációinak komparatív elemzése

A szabadkai Kosztolányi Dezső Színház *A három nővér* című előadását 2020 decemberének végén mutatta be, és nem sokkal ezután, 2021 szeptemberében lezajlott a szabadkai Népszínház Magyar Társulata *Három nővér* című előadásának premierje is. Ez azért érdekes, mert a város kulturális életében ritkaságnak számít, hogy a két, egymástól igencsak eltérő esztétikai értékrendet képviselő színház ugyanazon darabot dolgozza fel mindössze egy évadnyi különbséggel. Ami a végeredményt illeti – nem túl meglepő módon –, a két adaptáció jelentős mértékben eltér egymástól.

A Népszínház feldolgozása a csehovi univerzum és életérzés katartikus megvalósulása. A Sebestyén Aba által rendezett előadás alapjául teljes mértékben a négyfelvonásos dráma szolgál, életre kelnek a Prozorov-ház különösnek egyáltalán nem mondható karakterei és eseményei, és hétköznapiasságuk ellenére valami egészen különlegeset, mégis frusztrálót hoznak létre.

A két felvonásból álló előadás keretes szerkezetű. A négy testvér – Andrej (Pálfi Ervin), Olga (Kalmár Zsuzsa), Mása (Pámer Csilla) és Irina (Dedovity Tomity Dina) – a nyitányban és a zárójelenetben zenél és énekel. A különbséget a két jelenet között az önkényes tehetetlenség és az ezzel járó, elkerülhetetlen tragikum jelenti. A négy főszereplő negatív irányban történő jellemváltozása és annak oka, a cselekvésképtelenség az orosz realizmus „felesleges ember”-tézisét reprezentálja, ugyanakkor megelőlegezi az abszurd irodalom eszményét. A mű központi motívumát, a testvérek számára lassan, de végérvényesen elérhetetlenné váló

Moszkvát romantikus pátosz lengi körül, mely kontraproduktív hatásával egyre inkább meggyötri a szereplőket.
A nővérek összetartása mindent felülmúl, még akkor is, ha az egymás és Andrej iránt táplált végtelen empátia és lágyság keserédesen megpecsételi sorsukat. A cselekmény előrehaladtával a nővérekből fokozatosan veszik ki a remény: az ideális és minden problémát megoldhatónak mutató Moszkva-álomkép egyre távolodik. Ennek fő oka, hogy a három nővér a megváltást elsősorban Andrejtől, másodsorban egy lehetséges házasságtól várja – ez részben a cári Oroszország korhű rajza, részben pedig (a kontextustól kicsit eltekintve) a felelősség átruházása és a cselekvésképtelenség elfogadása. Andrej azzal, hogy feleségül veszi Natasát (Magyar Zsófia), sajátja mellett a tőle anyagilag és érzelmileg függő testvérei hátralevő életét is megkeseríti. Natasa értékrendje és személyisége felkavarja a Prozorov-ház minden szegletét, egocentrikus és empátiát nem ismerő viselkedése ugyanis nem fér össze a nővérek altruizmusával és gyengeségével. Andrej a Natasa melletti elköteleződést követően már nemcsak a nővérek terhét cipeli Moszkvával és más, rá vonatkozó nagyszabású elvárásaikkal kapcsolatban, hanem annak a súlyos, beismerésre váró tudatát is, hogy rosszul döntött. A nővérek egyébként eközben csupán látszólagosan tesznek önmagukért: Olga, a legidősebb és legrealistább nővér egy leányiskolában tanít, Mása Kuligin (Baráth Attila) feleségeként napról napra megbánja a boldogtalan, hierarchikus házasságot, míg Irinát, a legifjabb lányt az első felvonásban a munka gondolata lelkesíti. Anfisza, a dada (Pesitz Mónika) és Ferapont, a szolga (Budinčević Krisztián) a Prozorov-ház kisegítői. Anfisza a nővérek és Andrej támasza és segítője, Ferapont szintén, ennek ellenére csökkentett képességei, nagyothallása miatt többször válik komikum tárgyává. Versinyin alezredes (Mezei Zoltán), Tuzenbach főhadnagy (Kovács Nemes Andor), Szoljonij százados (Hajdú Tamás), Csebutikin katonaorvos (Csernik Árpád), Fedotyik hadnagy (Nyári Ákos) és Rode hadnagy (Rókus Zoltán) a ház visszatérő vendégei, és egyúttal az ott uralkodó, elfojtott feszültségek ideiglenes táplálói.
A testvérek helyzete a színmű végéhez közeledve egyre kilátástalanabbá válik. Olga akarata ellenére elvállalja az igazgatói posztot, ezzel még

inkább megkeserítve életét a munkával. Ismét kettősség merül fel: kérdéses, hogy Olga igazgatósága saját döntés-e, vagy inkább Protapopovnak, Natasa rejtélyes, a nyílt színen meg nem jelenő, ám nagyon befolyásos, polgármesteri pozícióban levő szeretőjének az intézkedése. Bár a nővérek közül Olga tűnik a legcselekvőképesebbnek, Natasának a Prozorov-ház felett gyakorolt, egyre növekvő hatalma inkább az utóbbi lehetőségre enged következtetni. Mása Kuliginnel szembeni hűtlenségének köszönhetően rövidtávon boldognak hiszi magát az egyébként házas Versinyinnel, de közben végérvényesen megtörik. Ezzel bebizonyosodik, hogy a boldogság Mása számára is elérhetetlen és pusztán csak illúzió – a rövid, reménykeltő kitérő után kénytelen visszatérni Kuliginhez, nem képes végleg kiszakadni a megszokott életformából. Irina számára a munka nem hozza meg a kívánt kielégülést, a férfiak folyamatosan a vágyaikkal ostromolják, majd a Moszkvába költözés reményében, de szerelem híján Tuzenbachnak adja magát. Esetében sejthető egyébként a dráma egyetlen igaz, szerelminek még nem mondható és teljesen soha ki nem bontakozó, de őszinte nő–férfi viszonya Fedotyik hadnagygyal. Andrej a mű elején – az egy éve elhunyt édesapa reményeinek megfelelően – egyetemi professzornak, művésznek, tudósnak készül. Szerepének tragikuma a helyi elöljárósági tagság büszke felvállalásában (bár ez inkább keserves beletörődés, mintsem büszke felvállalás, de az is megkérdőjelezhető, akart-e egyáltalán Andrej valaha is tudós lenni), és Natasa hűtlenségének alázatos semmibevételében mutatkozik meg. Natasa felsőbbrendűség-érzetét és hatékonyságát ez mind erősíti, mármár teljhatalommal ruházza fel magát a házban, ő az egyetlen, akinek valódi elhatározásai vannak, s azokat meg is képes valósítani. Önkényes tettvágya felemészti a testvérek lelkét, motivációjukat exponenciálisan csökkenti. A várost sújtó tűzvész a visszafodíthatatlan boldogtalanság, a Prozorov-ház bukásának előjele. Bár az arisztokrata családot közvetlenül nem éri el a katasztrófa, a környezet pusztulása magával rántja a négy főszereplőt: a tüzet sokatmondó elnémulás követi. Végleg megváltozik a hangulat, a legmélyebb tragédiát pedig az előadás és a dráma végén a katonák búcsúzása hozza el. „Viszontlátásra" helyett „Isten veleddel" köszönnek – a mulatság, a jókedv jelképei, és a keserű valóság elfeledtetői

ezzel örökre búcsút vesznek a testvérektől, hátralevő életüket ezután a penészzöld ridegség és az egyre csak terjedő, keserű beletörődés hatja át.

A *Három nővér* tehát elsősorban az önkényes emberi tehetetlenség elfogadására koncentrál, mind a társadalmon és az emberi kapcsolatokon belül, mind az egyén belső világában, vagy egyáltalán az életút szándékos alakításával kapcsolatban. A tehetetlenség abszurd hatása a szereplők jellemváltozásában figyelhető meg – például Olga, Andrej és Irina esetében, akik a színmű végére a megálmodottal teljesen ellentétes helyzetbe kerülnek, de ilyen az általános Moszkva-álomkép is, ami a darab egyre valótlanabbá és abszurdabbá váló motívuma. A cselekvésképtelenség szövi a sikertelen szerelmi szálakat és kudarcos házasságokat is. Mindezek mellett a mű számos fontos témát érint, ilyen például Irina elképzelése a munkáról: a fiatal lány eleinte a munkában látja az egyetlen kiutat a monotonitásból. Ez részben az arisztokratikus életvitel és a cári orosz társadalom kritikájának tekinthető. Ehhez az értelmezéshez társul a nővérek panaszkodása „felesleges" tudásukról is: az arisztokrata testvérek Moszkvától távol eső közegükben nem érvényesíthetik megfelelően műveltségüket, ezért azt teherként, felesleges képességként élik meg.

Bár a dráma és az előadás főszereplői látszólag a nővérek, a valódi antihős talán mégis Andrej. Ő az, akire a nővérek mindennemű tehetetlenségeinek következményei elsősorban vetülnek – ennek oka a nővérek által Andrejre ruházott apaszerep. Mindenekelőtt tőle remélik az áhítatos Moszkva-álom, a kedvezőbb jövő beteljesülését – ezt viszont Andrej teherként éli meg. Nem tud megfelelni a környezete vele kapcsolatos elvárásainak, motiváltságából fokozatosan veszít, akaraterővel valószínűleg már a kezdetektől fogva nem rendelkezik. Választása sem hiába esik Natasára, benne látja ugyanis mindazt, ami belőle, és egyáltalán a Prozorov családból hiányzik: a tettvágyat, a produktivitást, a hatékonyságot. A vártnak azonban a szöges ellentétét hozza el a házasság, Natasa proaktivitását nem a testvérek érdekében alkalmazza, sokkal inkább saját javára fordítja azt. Andrej próbálkozása ezzel kudarcot vall, bebizonyosodik, hogy a felelősséget és a tudatos életalakítást nem várhatja el mástól, ez a szembesülés pedig már cseppet sem meglepő módon demotiválóan

hat rá és a házra. Andrej karakterének egyik gyengesége a szerencsejáték-függőség: a cselekmény előrehaladtával a család vagyona egyre csökken, ami szintén hozzájárul elsősorban a nővérek, de közvetetten Andrej keserű beletörődéséhez is. Ő tehát az a szereplő, akiben a mű legtöbb eleme összefut, akiben a csehovi életfilozófia kiteljesedik. A testvérek nem tehetnek semmit, a katonák távozása után teljesen magukra maradva, Natasának kiszolgáltatva és alárendelve sodródnak a végtelenségbe.

A szabadkai Népszínház előadása, mint azt már említettem, szinte teljes mértékben a Csehov-drámára épít – ezért elemezhető a színpadi forma és a dráma cselekménye párhuzamosan. Az előadás dramaturgja, Brestyánszki Boros Rozália a szerző eredeti koncepcióját nagyrészt megtartva adaptálta az alapművet, a színpadon annak egy viszonylag hagyományos változata valósul meg. Az előadásban a dráma minden szereplője kiváló színészi alakításokban köszön vissza, megtörténik a csehovi világ realizációja, de emellett az interpretáció természetesen hozzá is ad az alapműhöz. A drámán túli színpadi alkotás és a rendezés talán két legrelevánsabbnak tekinthető eleme közül az egyik az álarcosbál. Az állatmaszkok karakterének pontos illeszkedése a szerepekhez egyébként részben a színészeknek köszönhető. A szerepek teljes átélésének és a velük való azonosulásnak az eredménye, hogy a karakterekhez társított állatmotívumok nagyon is helytállóak. Olga jellemével az őz kerül párhuzamba: szelídséget, bizalmat tükröz. Olga valóban nyugalmat és végtelen megértést hordoz magában, anyaszerepet tölt be a testvérek között, felkarolja az öreg Anfiszát, hálás és odaadó. Mása misztikus személyiségéhez a macskamaszk társul, ami kiismerhetetlenséget, látszólagos függetlenséget, nőiességet és eleganciát jelképez, ugyanakkor a macskaszimbólum utalhat a kéjvágyra és a harciasságra is. Irina ártatlanságát és fürgeségét a nyúl álarca reprezentálja, ami ezen kívül prédaságára is utal, a fiatal lányra ugyanis a katonák pont úgy hajtanak, ahogyan a vadászok a zsákmányra. A tücsökre, kabócára emlékeztető álarc, amely Andrej szerepéhez van kötve, alapvetően a muzsikálásra és a könnyelműségre, valamint az ebből következő semmittevésre utal. A négy főszereplő nagyon beszédes maszkján kívül Anfisza és Ferapont

álarca is külön említést érdemel. Anfisza karakteréhez a kutya szimbóluma társul, ami a dada feltétel nélküli szeretetét, hűségét és állhatatosságát jeleníti meg. Ferapont szamármaszkot visel, ami ez esetben messze nem a csökönyösségre, hanem az alázatra, a békére, az ostobaságra és a balgaságra, de leginkább a szolgalelkűségre utal.
A rendezés a mű zárójelenetében teljesedik ki, amikor az eddig egy, a kultúra és a szociális kapcsolatok szempontjából jelentéktelennek minősülő, feltételezhetően késő 19. századi orosz vidékről a történet hirtelen átível a jelenbe. A nővérek rövid monológjai hangzanak agitatívan, megtörve a negyedik falat. A csehovi történet kiterjed, általánosságát és mindenkoriságát a különböző nyelveken (magyar, német, francia, orosz) történő megszólalás jelzi. A katarzist az elkerülhetetlen, itt és most „élni kell"-szembesülés és az ezzel párhuzamos, már-már egzisztencialista „olyan mindegy"-felfogás ambivalenciájának kielégítő színpadi adaptációja hozza el.
Ami a színészi játékot illeti, a színészek mind jelen vannak, átérzik szerepüket és jól, életszerűen funkcionálnak együtt. A főszerepet játszó Pálfi Ervin minimalizmusában és lazaságában megszületik a tücsökszerű Andrej Szergejevics. Lezser, mégis óvatos mozdulataiban ott lakozik az elveszett, sodródó értelmiségi alakja. Kalmár Zsuzsa alakításában a dráma Olgája testesül meg: visszafogott és komoly, mimikájából végtelen gyötrelem olvasható ki, kiváltképp a tűzvész után játszódó jelenetben, amikor a színésznő karaktere kerül a középpontba. Pámer Csilla teljesen magáévá teszi Mása szerepét, egész lényéből árad a titokzatosság és a feddhetetlen fájdalom. A cselekmény előrehaladtával zavarodottsága egyre fokozódik, ezt szaggatott mozgása, elcsukló hangja, arcjátéka teszi dermesztően valódivá. A fiatal Irina jelleme Dedovity Tomity Dina eleinte élettel teli és pajkos, majd megtört és letisztult alakításában tárul elénk. Játéka mindvégig remekül tükrözi Irina őszinteségét, kifinomultságát és tisztaságát is. Magyar Zsófia hisztérikus megjelenése, hirtelensége, irritáló hangjátéka, megvető tekintete és szerepen belüli színjátéka borzasztóan jól ragadja meg Natasa karakterét. Az előadás három, talán legjobban bemutatott karakterét Pesitz Mónika (Anfisza), Budinčević Krisztián (Ferapont) és Csernik Árpád (Csebutikin) hozza. Mindhárom szí-

nész maximálisan jelen van, és bár szerepük nem elsődleges, sajátságos alakításukkal maradandó élményt nyújtanak.
Az előadás legelső, sokatmondó képe Andrejt mutatja, akinek hajába és ruhájára finoman hullik a homok. A színpad ezen részét a színmű egésze alatt homok borítja, aminek többféle értelmezése lehetséges. Jelentheti a sodródást, a homokórával együtt az idő állandó pergését, vízszerű folyását, de pusztaságot, szárazságot és terméketlenséget is szimbolizálhat. A sivatag végtelenség-látszata és az idő múlására emlékeztető homokóra nagyon érdekes paradoxont alkotva tökéletesen összefoglalja a csehovi történetet. A szemcsék a színpadon erősen sugallják a mindenre kiterjedő végzetet, éppen ezért olyan kényelmetlen és hátborzongató, amikor a fiatal Irina önfeledt táncolgatása közben homokot szór. Egy homokból épített vár jelképezi Moszkvát, vagyis a reményt is. A nővérek az előadás elején virágokkal díszítgetik, gondozgatják, majd Andrej – miután szerelmet vall későbbi feleségének – Natasával együtt, észre sem véve, lerombolja azt. Később Mása és Versinyin alezredes építgeti homokvárát, immár virágok nélkül. A homokból készült vár szintén kettősséget hordoz magában: a nővérek reményei – hiába cicomázzák őket – halva születtek. A homokórát a részeg, s ennek okán a nővérek és Andrej semmittevésén és sodródásán háborgó Csebutikin katonaorvos ejti le és töri össze a tűzvész után, ezzel pedig a Prozorov-házban végleg befagy az idő. A homokmotívum a drámában egyébként közvetlenül nem szerepel (még homokóra vagy homokvár képében sem), legfeljebb a *sivatag* szó fordul elő Mása egyik hasonlatában. Ez azt jelenti, hogy a szemcsék jelenlétének ilyen mértékű és az egész művet végigkísérő relevanciája minden bizonnyal a rendező Sebestyén Aba és a díszletért felelős Sós Beáta nevéhez köthető. Ezen felül – mivel az előadás szabadkai színház alkotása – elengedhetetlennek tartom megemlíteni a homokmotívum vajdasági vonatkozását, s ezáltal a darab ilyen szemszögből való megközelítését. A homok és a sivárság mint szimbólum a vajdasági irodalom- és kultúratörténet meghatározó toposza. Jelen esetben a homok segítségével a *Három nővér* remekül illeszkedik a vajdasági légkörbe, és így értő és átérző befogadóközönségre talál a tehetetlenségről, beletörődésről szóló történet.

A díszlet további elemei megfelelnek a drámába foglalt helyszíneknek. Míg az alapmű szerint a cselekmény több, egymástól feltételezhetően elkülönülő szobában zajlik, a színpadi műben ezek a helyiségek egy térben találhatóak, fizikailag nincsenek elválasztva egymástól, de mégsem folynak egymásba, a határ közöttük sejthető. A rendezés érdeme, hogy a színészek mozgásukkal ezeket a tereket mégis összemossák egymással, ezzel az egyes helyiségektől egy kicsit megvonják azok speciális funkcióit (például a díszlet egy részét képező zongora legmélyebb és legerősebb érzelmek kifejezésére való szerepét – mellette és általa történnek ugyanis a szerelmi vallomások, törnek fel az indulatok), ugyanakkor kiterjesztik azokat a Prozorov-ház egészére. A látvány kellően visszafogott és rideg, a díszlet a két felvonás között nem változik, egyedül az első felvonás zárójelenetében szaggatják le zaklatottan a nővérek az addig védőfalként működő, áttetsző műanyagfüggönyt, azt sugallva, hogy elérkezett az önmagukkal való szembesülésnek és a végső megtörésnek az ideje. Az előadás utolsó jelenete már önmagában katartikus, de a díszlet ehhez is hozzátesz: a fentről végzetes nyílesőként hulló virágok a kertbe virágokat ültetni tervező Natasára emlékeztetve zárják le a darabot, és pecsételik meg a testvérek sorsát visszafordíthatatlanul.

A Hatházi Rebeka nevéhez fűződő jelmezek, és főként azok színei szintén nagyon beszédesek. A kosztümöket négy jellegzetes, de mindenképp ridegséget tükröző, illetve egy oda nem illő, kirívó színből alkotta meg a tervező: különböző piszkoszöld árnyalatok, fekete, fehér, fakó szürke és élénk rózsaszín. A katonák, Kuligin és Andrej az előadás nagy részében majdnem tetőtől talpig a zöld különféle, de leginkább piszkos, fakó árnyalatát hordják, aminek nagyon érdekes és nagyon különböző, egymást ki nem záró értelmezései lehetségesek. Részben éretlenséget, naivitást igyekszik tükrözni (például Kuligin esetében), de jelentheti a reményt is, a vigasságot hozó katonák és Andrej esetében, és a nővérek részéről az álarcosbál ideje alatt. Ugyanakkor a penészre is emlékeztethet, a lebontás, a toxicitás és ennek egyre fokozódó térhódítása nem áll távol a csehovi karakterektől sem. Az Olga és Mása által viselt fekete egyértelműen a gyászt szimbolizálja, a két nővér helyzete a fiatal Irináéhoz képest valóban jóval reménytelenebb, de jelzi világtól való elfor-

dulásukat, mélységes keservüket is. A fehér főként Irinához köthető (bár időnként más szereplőkön is megjelenik), ártalmatlanságát és egyszerűségét, tisztaságát fejezi ki. Natasa a darab elején és végén szintén zöld ruhában van, de az álarcosbál közben és a tűzvész után hosszú, élénk rózsaszín hálóinget visel: pont azon néhány jelenet erejéig, amíg öncélú dominanciájának legsúlyosabb döntéseit meghozza. Az öreg Anfisza és a félig süket Ferapont változatlan színe a jellemtelenséget, unalmat és semlegességet kifejező szürke. A nővérekkel és ruháikkal kapcsolatban fontos megemlíteni, hogy bár az előadás közepe táján, a reménykeltő álarcosbál ideje alatt zöldet is viselnek, a mű végére mindhárman visszatérnek a kezdeti színekhez, ám az öltözetek ekkor már jóval letisztultabbak, nincsenek tüll elemek és ezüstös gombok, inkább komolyságot és komorságot tükröznek.

A muzikalitás a drámában is fontos szerepet játszik, a testvérek műveltsége ugyanis legfőképpen ebben nyilvánul meg. A zene a színműben minden esetben indokolt, funkciója az önkifejezés: kivétel nélkül az őszinte és mély érzelmek szublimálásához van kötve – s ez remekül harmonizál a zongora központi szerepével. A szerzemények tükrözik a szereplők legkeservesebb és legvígabb pillanatait egyaránt. Az előadás zeneszerzője, Cári Tibor érdeme, hogy a megszólaló dallamok minden esetben hozzáadnak a színműhöz, és összhangban vannak a cselekménnyel. Az előadásban visszafogott mollos hangzás uralkodik – a Csehov-drámához egyébként tökéletesen illeszkedve –, legmarkánsabb kivételt ez alól a nővérek reményteli Moszkva-variációja képez, amely az első felvonásban kétszer hangzik el. A hangszereken maguk a színészek játszanak, ami közvetlenné és hitelessé teszi a művet, a zene szerepének sokszínűségét pedig a különféle hangszerek biztosítják: a darabban a zongorán kívül megszólal még a nagybőgő, a tuba, a gitár és a harmonika is.

A szabadkai Népszínház Magyar Társulatának *Három nővér*-előadása tehát minden szempontból a dráma kiváló feldolgozása, melynek összszetett felépítése megőrzi a csehovi elgondolást, ugyanakkor a zárójelenettel – mondhatni váratlan fordulatot véve – aktualizálja azt, s tágítja értelmezési lehetőségeit. A rendezés és a dramaturgia tovább sűríti az eleve nagyon komplex művet, elemzése messze nem merül ki az ál-

talam relevánsnak vélt és fentebb taglalt szempontokban. Az előadás megvalósulásához szükséges különböző művészeti ágak szálai – melyek egyébként önmagukban is sokat elmondanak – összefonódnak, és közösen egy olyan ideális egészet alkotnak, mely a szükségesnél nem ad sem kevesebbet, sem többet.

A Kosztolányi Dezső Színház Puskás Zoltán által rendezett *A három nővér* című előadását szintén a dráma ihlette, ez a mű azonban egészen más témát dolgoz fel. Góli Kornélia, a dramaturg teljesen új perspektívából közelíti meg a tragédiát: az előadás szakít az alapmű kontextusával, nyelvével és értelmezési lehetőségeivel, és különleges interpretációjává válik a csehovi létszemléletnek.

A transzneműség tematikájára épülő előadás lényegi eleme, hogy a három női karaktert férfi színészek keltik életre: Olga szerepében Mészáros Gábort láthatjuk, Mását Kucsov Borisz alakítja, Irinát pedig Búbos Dávid formálja meg. A színpadi adaptáció ugyan viszonylag nagyban eltér a drámától, mégis erősen jelen van benne a tehetetlenség és a sodródás mint az ember előrehaladását és fejlődését megakadályozó, legyőzhetetlen tényezők. A mű cselekményét nagyon nehéz lenne összefoglalni, hiszen – szemben az eddig elemzett, eseménydús előadással – a Kosztolányi Színház produkciójának jóformán nincs cselekménye. Ez hatalmas eltérést jelent az alapműtől, melyben a tehetetlenség a történet dinamikájának ellenére van jelen.

A három nő biológiailag férfinak született, s az előadás során epizódokra bontott dialógusban tárgyalják a transzneműség nehézségeit és szépségeit. A párbeszédeket a fény (Majoros Róbert) és a zene (Erős Ervin, Klemm Dávid) különíti el egymástól. Két jelenet között félhomály uralkodik a színpadon, közben virtuóz, hátborzongató és misztikumot sejtető zene hallatszik. A szereplők környezete is egészen más, mint a darabból ismert nővéreké, érezhetően nem a cári orosz társadalomban élnek arisztokrataként, a darab sokkal inkább a jelenkorban játszódik. Helyileg nem beazonosítható a közeg, de a nagyvárospátosz ez esetben is releváns elem – a Moszkva-motívum egyébként szándékosan kimarad a műből, pont azért, hogy azt el lehessen vonatkoztatni az eredeti elgondolástól. A nyelvi utalásokból, némely színészi gesztusból és szö-

vegrészletből azonban sejthető a vajdasági kontextus. Az előadás nyelve a hétköznapi regisztert idézi, helyenként ironikus elemeivel természetes hatást kelt, és ami a legfontosabb, a dráma szövegének nyelvezetével szemben nagyon mai, élő és autentikus.

A transzneműségen keresztül az előadás erőteljes társadalomkritikát fogalmaz meg a képmutatással, a tolerancia hiányával, a diszkriminációval és az ebből következő erőszakkal kapcsolatban. A rendezés az identitás relevanciáját helyezi előtérbe, melynek felvállalása híján a nővérek tehetetlenné, helyzetük pedig reménytelenné válik. Ezen kívül felhívja a figyelmet az alkoholizmus problémájára is azzal, hogy a nővérek keserves gondolataikat konyakkal öblítik le, illetve rámutat a hátrányos helyzet, a stigmatizált kisebbség és az alkoholizmus összefüggésére. Az italozgatás előrehaladtával a nővérek megrészegülnek, a vulgaritás egyre gyakoribb lesz, és az emberi méltóság helyét a primitivitás kezdi átvenni. A három nővér önkívülete és keserű vigadása párhuzamba állítható a dráma álarcosbál-jelenetével és a tűzvésszel, az elnémulást megelőző fergeteggel. A test poétikája verbálisan és performatívan is hangsúlyos az előadásban, eleinte a szépség visszafogott dicsérete hangzik el, majd a mű végén a színészek a színpadon cserélik át férfi öltözetüket nőire, ezzel pedig a test közvetlenül is megérkezik a előadásba. Az átöltözés a transzneműség nyilvános felvállalását jelenti – a zárójelenet azonban messze nem az önazonosság nyugalmát tükrözi, sőt, ez az előadás legkomorabb része, ekkor éri el ugyanis a csúcsot a csehovi dráma filozófiája.

Mivel a műben szereplő Olga, Mása és Irina csak helyenként felel meg a dráma karaktereinek, és bár az adaptációban a három szereplő rendelkezik egyéni vonásokkal, de azok szinte irrelevánsak a kollektív érvényesülés perspektívájából, a színészi játékot is más szemszögből kell megközelíteni. Mészáros Gábor az életből kiábrándult, idősödő, szürke életet élő nővér nyugalmával és már szinte ijesztő dühkitörésével remekül alakítja Olgát, Mása szerepében Kucsov Borisz titokzatos, elégedetlen művész, akinek elveszettség és meg nem értettség sugárzik a lényéből, a legifjabb nővért játszó Búbos Dávid szemeiből pedig visszaköszön Irina reményteljes jövőképe, az esetlegesen megváltást nyújtó munkába és

szerelembe vetett hite. A három karakter szinte egybeolvad, eszmefuttatásaikat akár monológként is lehetne értelmezni. Mindhárom színészről megállapítható, hogy az alapjellemeket – vagyis a valódi önmagát felvállalni a társadalmi megbélyegzés miatt nem képes, alkoholista, de a saját gyötrelmein nevetni még mindig hajlandó transznemű nők – szerepét remekül elsajátították. Mozgásuk, megjelenésük, beszédük nem mondható femininnek, a nőiességet a férfi színészek a kisugárzásukkal érik el. A vontatott beszédtechnikát időnként félbeszakítja egy-egy heves felindulás, de a közömbös hozzáállás – egy adott pontig – állandó, a színészek még a meglepettséget is közönyösen adják elő. A játék egyik legrelevánsabb eleme a színészek mozgása, melynek mértéke kifejezi a nővérek belső állapotát – ami valójában összhangban van a feldolgozott drámával. Az előadás első felében a színészek foteljeikben ülnek, és csak minimális keretek között mozdulnak meg: ez az elmélkedésnek és a tehetetlenségnek megfelelő állapotot biztosít. A legtöbb mozgást a részegeskedő jelenetek követelik meg, ezek a mozdulatok kivétel nélkül ügyetlenek és nem vezetnek célra, ugyanakkor ezzel párhuzamosan, szintén az előadás ezen szakaszában valósulnak meg a mozgás szempontjából legvisszafogottabb helyzetek is: a földön való kúszás, fetrengés és mozdulatlan fekvés hátráltatja a haladást. A darab végén, a zárójelenetben a nővérek némán visszaülnek helyükre, oda, ahonnan elindultak.

A díszlet és a jelmez különösen esztétikus, s ez szintén a rendező, Puskás Zoltán érdeme. Ami a színeket illeti, fekete és ezüstös, világos szürke az összes megjelenő árnyalat, ezekből merít mind a díszlet, mind a jelmezek. A két szín hidegséget és egyszerűséget, eleganciát és komolyságot hordoz magában. A díszletet mindössze a három ezüst függőfotel – melyekben a színészek az előadás nagy részét töltik – és a földre szórt törtfehér apró kavicsok jelentik. A fotelek kétségtelenül nagyon látványosak és dominánsak, mindemellett szimbolikájuk sem elhanyagolandó: a három, vízcseppre emlékeztető alakkal rendelkező fotel formája és gömbölyűsége a nőiességre és a testiségre enged asszociálni. A három jelmez szinte egyforma, fekete nadrágból, díszes zakóból és oroszos usánkából áll. A zakók finoman kidolgozottak, ezüstös ornamentikájuk

szintén hangsúlyozza a nőiességet. Az előadásban ezen kívül szimbolikus jelentése van a kolbászoknak is, melyeket a nővérek a tébolyt és a ruhaváltást megelőzően esznek – ezzel elpusztítják a férfiasságot annak reményében, hogy ennek eredménye identitásuk teljes kibontakozása lesz. A második, már női jelmezt egy egyszerű, hosszú, fekete ruha és az ahhoz tartozó fekete fátyol alkotja. Mindezt egy szemeteszsákból veszik elő a nővérek, ami utalhat az identitás felvállalásának következményeire, illetve a felvállalást követően a szereplők további tehetetlenségére.

A Kosztolányi Dezső Színház Csehov-feldolgozása kísérletező és újító, tematikailag nagyon gazdag, mindemellett a látvány szempontjából visszafogott, és pont ezért kiemelkedő. Bár fő témája a transzneműség és a tehetetlenség, számos más, igen fontos témába is belenyúl. *A három nővér* egy igazi társadalomkritika, ami, bár az alapműtől távol áll, az időnként felbukkanó csehovi elemek, esetleg szövegrészletek mégis nagyon jól funkcionálnak benne.

Mindkét előadás remek és nagyon összetett feldolgozása az alapműnek. Míg a Népszínház előadásában ez az összetettség a különféle színházi elemek (a színészi játék, a tér kihasználása, a mozgás, a díszlet, a jelmezek és maszkok, valamint a zene) összefüggésének köszönhető, a Kosztolányi Színház produkciójának tematikai gazdagsága az, ami a komplexitásért felel. A legtöbb átfedés a két alkotásban értelemszerűen azokban a jelenetekben mutatkozik meg, melyek esetében a Kosztolányi Színház előadása nem, vagy csak részben, formailag tér el az eredeti, csehovi elgondolástól. Van azonban valami, ami – igaz, hogy csak nagyon közvetetten, de – szintén megjelenik mindkét feldolgozásban, a drámában viszont nem szerepel: a vajdasági vonatkozás. Ez az előbbi előadásban a homok szimbólumán keresztül artikulálódik, utóbbiban viszont ennél is megfoghatatlanabbul, a nővérek mentalitásában, a párbeszédekben felvázolt életkörülményekben sejthető az alkotás kötődése térségünkhöz.

Az alapvető és legfontosabb különbség a két előadás között tehát az interpretáció, a dramaturgia. A Népszínház produkciója egy jóval hagyományosabb megközelítése az alapműnek, míg a Kosztolányi Színház nagyon egyedi módon dolgozza át azt. Előbbinek lételeme a cselekmény, a szereplők tehetetlensége a történet előrehaladtával bontakozik ki, ezzel

ellentétbe állítva az emberi élet és az idő megakadályozhatatlan folyását a Prozorov-ház fejlődésképtelenségével. Utóbbiban nincs szükség valós cselekményre ahhoz, hogy a semmittevés legyőzhetetlen hatalma megtörje a nővéreket. Ha a két alkotás központi motívumainak kontextusától eltekintünk (gondolok itt elsősorban a nővéreken kívüli szereplőkre és a Prozorov-ház különböző eseményeire, valamint a transzneműségre), és csak a nővérek és a tehetetlenség viszonyát vizsgáljuk, akkor a két előadás egy olyan fiktív kapcsolata is lehetségessé válik, amely szerint a nővérek lélekállapota és -fejlődése (már amennyire egyáltalán bárminemű fejlődésről beszélni lehet) a Népszínház feldolgozásában kezdődik, és a Kosztolányi Színházában folytatódik, illetve ér véget.

OLÁH TAMÁS

„Magyar a magyar ellen”

Ödön von Horváth–Lénárd Róbert: *Kazimír és Karolina* (r.: Lénárd Róbert, Tanyaszínház, 2021)

A 2020-as év nyara történelmi jelentőségűnek számít a Tanyaszínház történetében, hiszen negyvenkét év alatt először fordult elő, hogy kénytelenek voltak lemondani nyári turnéjukat. Áprilisban ugyan még beharangozták, hogy az együttes Milan Kundera *Jakab és az ura* című Diderot-átiratát tervezi színre vinni Szabó K. István rendezésében, s egy huszonhét állomásos turné útvonala is a nyilvánosság elé került, de a próbafolyamatot a koronavírus-járvány miatt már nem kezdhették el (Anon. 2020). A vajdasági falvak közönsége ekkor még nem sejthette, hogy a vándorszínház társulata 2021-ben sem látogathatja majd meg őket, a Magyar Nemzeti Tanács elnöke ugyanis egy meglepő lépéssel gyakorlatilag ellehetetlenítette tájolásukat, s ezzel a tartományi magyar nyelvű színjátszás egy ártalmatlannak tűnő eseményét szinte abszurd módon emelte be a közbeszédbe, s ezzel korábban sosem tapasztalt vitákat és médiavisszhangot generált.

2021 tavaszán az együttest 1994[1] óta irányító Magyar Attilát a színház oszlopos tagja, az MNT támogatását élvező Gombos Dániel váltotta a társulatvezetői poszton, aki 2006 és 2019 között a Tanyaszínház tíz előadásában szerepelt, és 2014 óta szervezőként is tevékenykedett. Bár a civil szervezetként működő társulat elnökségi testületében is tagcserékre került sor, hangsúlyoznunk kell, hogy ez az átrendeződés nem hozott lényegi változást a színház ars poeticájának vagy arculatának tekintetében: a 2021-es előadás mögött álló alkotócsapat kizárólag olyan művészekből állt össze, akik már korábban is dolgoztak a Tanyaszínház produkcióin.

A vajdasági magyar sajtó csak igen későn, június legvégén adott hírt róla, hogy a társulat az egy évvel korábban elmaradt produkció újbóli műsorra tűzése helyett Ödön von Horváth *Kazimír és Karolina*[2] című népszínjátékát adja majd elő Lénárd Róbert rendezésében, aki maga adaptálta a trupp számára az osztrák–magyar drámaíró művét, és a dalszövegeket is ő maga szerezte (További érdekes mozzanat, hogy Magyar Attila 2021. június 2-án, a Pannon RTV *Közügyek* című műsorában még társulatvezetőként jelentette be, hogy az év nyarán a Tanyaszínház Mészáros Tibor rendezésében viszi színre Szigligeti Ede *Liliomfi* című komédiáját, melyet egyébként húsz évvel korábban már műsorra tűztek, akkor László Sándor rendezte.) (ALBERT 2021). A jelmeztervezői feladatokat Puskás Zoltán vállalta magára, a díszletet pedig Gombos Dániel tervezte. Puskás akadémistaként 1995 és 1998 között játszott a Tanyaszínház előadásaiban, 2008-ban jelmeztervezőként dolgozott a társulattal, 2009 és 2019 között pedig öt előadást rendezett. Lénárd 2014-ben rendezte meg saját adaptációját Burány Béla obszcén népmesegyűjteményéből (*Pajzán históriák*), majd 2016-ban és 2018-ban dramaturgként működött közre Puskás rendezéseiben, 2019-ben pedig ő volt az *Y-elágazás* című előadás szövegkönyvének szerzője, melyet szintén Puskás rendezett. 2018-as együttműködésük különös figyelmet érdemel, mivel a Tanyaszínház története során először fordult elő, hogy az alkalmi társulat a nyári előadáson kívül egy téli bemutatót is tartson. A Terék Anna drámája nyomán létrehozott *Víg könnyek násza* című előadás egy, az LMBTQ-közösség gondjaival foglalkozó projekt keretein belül valósult meg, ám nemcsak a szexuális, hanem a nyelvi és a nemzeti kisebbségek problémáit is tematizálta.[3]

A *Kazimír és Karolina* alkotócsapatát tehát a Tanyaszínház sajátos játéknyelvét és formai követelményeit jól ismerő művészek vezették, a színészgárda azonban kizárólag pályakezdő fiatalokból állt. A címszerepeket alakító Dedovity Tomity Dina és László Roland – mindketten visszatérők – az Újvidéki Művészeti Akadémia színész mesterszakának friss diplomásaiként vitték a hátukon az előadást, az akadémia hét másodéves hallgatója (Hernyák György és Táborosi Margaréta osztálya) pedig a 2020-as kényszerpihenő miatt először lépett a Tanyaszínház

deszkáira (egy akadémistát leszámítva). Hozzájuk csatlakozott az a hat diákszínjátszó, akik a Középiskolások Szín- és Filmművészeti Vetélkedőjén érdemelték ki a Tanyaszínház meghívását (egyikük szerepelt a 2019-es előadásban is).
A próbafolyamat ugyan a korábbiaknál rövidebb volt, és mindössze három hétig tartott, a bemutatót a megszokott időben (július utolsó előtti szombatján) tartották meg Kavillón, egy nappal korábban pedig – a hagyományokhoz híven – Csantavéren rendeztek nyilvános főpróbát. A tervezett húszállomásos turné negyedik előadása után azonban váratlan dolog történt. Július 27-én Hajnal Jenő, a Magyar Nemzeti Tanács elnöke nyílt levelet juttatott el a Tanyaszínház vezetőségének, mely még aznap megjelent a *Magyar Szó* napilap hasábjain is:

> A nagy múltú és nagy hírű Tanyaszínház, amely a vajdasági magyarság egyik legnagyobb kulturális értéke, több mint négy évtizede járja tájainkat, hogy anyanyelven hirdesse minden korosztálynak a színházművészet szépségét, gondolatiságát és a megszülető pillanat igazságát. Sajnos az elmúlt években többször is tapasztaltuk, hogy repertoárjára olyan darabok is kerültek, amelyek a fölszabadult öröm és kacagás, az okos gondolkodás és a népmesei bölcsesség helyett az öncélú közönségességet, a parttalan ízléstelenséget, a közönség alpári provokálását és a színpadi megszólalás vállalhatatlanságát jelenítették meg. A legutóbbi előadás Ödön von Horváth Kazimír és Karolina című darabja épp ezt a gondtalan, minden korosztálynak szóló színházi élményt nem tudja elvinni közösségeinkbe, városainkba és falvainkba, hiszen a társulat előadása a Tanyaszínház fényes múltját, örökségét és mindazt kérdőjelezi meg, ami oly fontos, értékes számunkra. A Magyar Nemzeti Tanács, amely nemzeti jelentőségűvé minősítette a Tanyaszínházat, és ennek az előadásnak a tájolását a szórványban külön is támogatta, elfogadhatatlannak tartja, hogy a társulat idei körútja folytatódjon, s arra kérte a szervezőket, hogy mondják le a többi helyszínen való vendégszereplést. Annak reményében, hogy közös erővel újragondolhatjuk

> az egyik legegyénibb és legsajátosabb, minden korosztálynak üzenni akaró színházunk működését és repertoárját, ebben a pillanatban legszerencsésebb megoldásnak a Tanyaszínház idei körútjának lemondását tartjuk. (Anon. 2021a)

Érdemes megjegyeznünk, hogy Hajnal név nélkül, a Magyar Nemzeti Tanács elnökeként írta alá a levelet, melyben következetesen többes számban, a testület nevében fogalmazza meg kéréseit. A jelenlegi összetételében 2018-óta fennálló MNT 35 tagjából 31 fő a legnagyobb vajdasági magyar párt, a Vajdasági Magyar Szövetség (VMSZ) frakciójában politizál,[4] mely csoportosulás minden hatalmi szinten koalíciós partneri viszonyt ápol az országot kormányzó Szerb Haladó Párttal (SZHP).
Az MNT elnökének levele Kishegyesen érte a Tanyaszínház együttesét, ahol a hagyományos Anna-napi rendezvénysorozat keretében játszották volna el Ödön von Horváth darabját, a helyi vezetés (a VMSZ és az SZHP koalíciója) azonban visszavonta meghívását. A vándortársulat még aznap éjjel visszatért kavillói bázisára, majd hajnali két óra tájban lejátszották az előadást, hogy videófelvételt készíthessenek róla.
Különböző okokból már korábban is előfordult, hogy a Tanyaszínház éves vándorlása veszélybe került, sőt ideiglenesen megszakadt. 1982-ben – amikor az együttes Shakespeare *Falstaff*jával járta a vajdasági falvakat –, a turné három hétig (KESZÉG 1982) szünetelt a címszerepet alakító Soltis Lajos betegsége miatt (Anon. 1982). Egy évvel később pedig, a *Don Quijote '83* tájolása során a kavillói bemutatón és a későbbi előadásokon összegyűlő vajdasági magyaroknak a nacionalizmus vádjával kellett szembenézniük. Hernyák György egyik 2007-es interjújából tudjuk meg, hogy a nyolcvanas évek közepén az államhatalom nem nézte jó szemmel, hogy a vajdasági magyarok minden nyáron gyülekeznek. A társulat vezetősége több alkalommal is kénytelen volt a pártbizottság elé járulni, hogy játékengedélyt kaphassanak (KESZÉG 1990). Hernyák állítása szerint közvetlen fenyegetéseket nem kaptak, de „benne volt a levegőben, hogy amit csinál[nak], az a politikusoknak nem tetszik. Megtiltották az önkormányzatoknak, hogy pénzt adjanak a Tanyaszínháznak" (LÉNÁRD 2007). Hernyák visszaemlékezése szerint, amikor eljutottak az

észak-bánsági Csókára,[5] kénytelenek voltak bejelenteni, hogy anyagi források hiányában a turné megszakad. Ekkor azonban „egy hentes és egy órásmester felállt, és azt mondta: nem engedhetjük meg, hogy Csókán szakadjon meg a Tanyaszínház" (LÉNÁRD 2007). Így a közönség előteremtette a továbbhaladáshoz szükséges pénzt.
2021. július 28-án délelőtt Lénárd Róbert nyílt levélben válaszolt Hajnal Jenőnek. Szövegében először jelenik meg, hogy a Tanyaszínház előadása cenzúra, betiltás áldozatává vált. A rendező kitér rá, hogy a hatalom e gesztusa „semmibe veszi és kiskorúsítja a közönséget, amely így nem döntheti el, milyen kultúrát is igényel – végignézi-e az előadást vagy otthagyja, esetleg megdobálja paradicsommal (mindhárom viselkedési minta legitim)" (LÉNÁRD 2021), továbbá emlékeztet rá, hogy a

> Kazimír és Karolinát egyszer már betiltották megírása óta. 1933 januárjától nem játszhatták német nyelvű színházak, ugyanezen év május 10-én pedig minden más Ödön von Horváth szöveggel együtt máglyára vetették Berlin főterein. Az indoklás kísértetiesen hasonló: egyesek szerint nem szolgálta a néplélek épülését. […] Jegyezzük hát fel 2021. július 27-ét a naptárba, ahogy feljegyeztük 1933. május 10-ét is. Ma színháztörténet íródott. (LÉNÁRD 2021)

Lénárd arra is felhívja a figyelmet, hogy a Tanyaszínházat annak Hajnal által felidézett „fényes múltja" során több alkalommal is bírálták a káromkodások és a provokatív témák miatt, s ezek a múltbéli előadások sokkal kirívóbban jelenítették meg „a parttalan ízléstelenséget, a közönség alpári provokálását és a színpadi megszólalás vállalhatatlanságát", mint a 2021-es produkció (LÉNÁRD 2021).
Még ugyanezen a napon, kora délután jelent meg a Tanyaszínház Facebook-oldalán a társulat sajtóközleménye, melyben kijelentették, hogy a Magyar Nemzeti Tanács kérésének értelmében a *Kazimír és Karolina* további turnéját felfüggesztik, de hozzátették:

> a Tanyaszínház vezetősége, az előadás alkotói és a társulat úgy döntött, hogy teljesíteni fogjuk a vállalást. Ennek fényében au-

> gusztus 12-ig[6] a Kazimír és Karolina előadásunkat minden este le fogjuk játszani Kavillón a színház művésztelepén nyitott ajtók mellett, este 21 órától. Ezzel tartozunk önmagunknak és az általunk létrehozott – hibáktól bizonyára nem mentes – előadásunknak, valamint a színház szabadságának. (Anon. 2021b)

Kijelentették továbbá, hogy a Tanyaszínház vezetősége nyitott a párbeszédre és az egyeztetésekre, s arra kérik a Magyar Nemzeti Tanácsot, hogy találjanak közösen olyan megoldást, ami a jövőben elejét tudja venni az efféle „nehéz helyzeteknek".
A nehézséget csak tovább fokozta, hogy – miképpen erre Lénárd is rámutat válaszlevelében – Hajnal Jenő közleményében semmilyen konkrétumok nem fogalmazódnak meg, melyek indokolnák a turné leállítását. Ám július 28-án este egy újabb nyílt levél jelent meg a *Magyar Szó* online felületén (majd másnap a nyomtatott napilapban); Pásztor István, a Vajdasági Magyar Szövetség és a Vajdasági Képviselőház elnöke támogatásáról biztosította az MNT elnökét, s immár két konkrét cselekvésaktust problematizált az előadásban:

> Kedves Jenő! Jól döntöttél! Mert abból csinálnak alkotói szabadságkérdést, hogy a Tanyaszínház produkciójának hol vannak az erkölcsi, beszédbeli határai? Megengedhető-e a *prasnya beszéd* és a *színpadon vizelés* [kiemelések tőlem – O. T.], amikor tudjuk, hogy a Tanyaszínházat az egész falu apraja-nagyja várja és nézi. Abból csinálnak alkotói szabadságkérdést, és ott vizionálnak fasizmust, hogy az anyukák eltakarják az ötévesek szemét, a nagyszülők befogják az unokák fülét? Mert azért ez mégsem művészet. A nézők szerint nem. És szerintünk sem. Tehát, igazad van, Jenő, ez nem esztétikai kérdés, hanem civilizációs. Olyan határokon lép túl a Tanyaszínház, ami összeegyeztethetetlen a vajdasági magyar közösség értékrendjével. (Anon. 2021c)

Hozzáteszi, hogy a közönség „körülbelül hatodik éve" kénytelen „elszenvedni" az előadásokat, sőt valóságos „lelki abúzusnak [van] kitéve a Ta-

nyaszínházat foglyul ejtő, a soltisi credót régen elfelejtő és betemető társaság részéről", akik „fiatal, kezdő színészekkel takaróznak" (Anon. 2021c). Azt azonban támogatja, hogy a társulat Kavillón minden este eljátssza a darabot,

> hiszen azért építettük fel a Tanyaszínház otthonát, hogy élet legyen benne.[7] Ugyanakkor arra kérem a szervezőket, hogy mindenütt jelezzék, az előadás korhatáros. Nem a vajdasági nyári esték csillagos ege alatt, a közönség aprajának és nagyjának szóló, a lelket a pandémia, a magány, a nehézségek után felszabadítani, örömmel eltölteni kívánó színházi csoda, hanem egy freak show. (Anon. 2021c)

A látszat ellenére Pásztor ez utóbbi megnevezéssel nem minősíteni akar, hiszen Lénárd adaptációjában Ödön von Horváth népszínjátéka valóban freak show műfaji megjelölést kapott. Ha azonban pusztán a szöveget és a cselekményt vizsgájuk, a majdnem százéves dráma tökéletes alapanyagnak tűnik a Tanyaszínház számára. A múlt század harmincas éveinek nagy gazdasági világválsága idején egy müncheni sörfesztiválon játszódó érzelmi kríziseket és társadalmi problémákat egyaránt tematizáló történet több ponton is kapcsolódást mutat a kortárs valósággal. Lénárd a címszereplő szerelmesek történetszálát lényegében sértetlenül hagyta, a cselekményt azonban egy vajdasági utazó vidámparkba helyezte át, és az eredeti műben csak mellékesen megjelenő szörnyszülötteket gyakorlatilag az előadás főszereplőivé tette. Ezt, néhány nyelvi korszerűsítést, és a magától értetődő rövidítést leszámítva a dráma alig változott, csak néhány – a rendező által jegyzett – vendégszöveget tartalmaz.
Az előadás kétszintes tere cirkuszi miliőt idéz, ami azért is izgalmas, mert – Teller Katalin szerint – a cirkusz olyan „kultúrtechnika", mely a hiány logikája mentén szerveződve midig az adott kor „művészi és kultúrpolitikai igényeire" válaszol (TELLER 2014: 214). A T-alakú, csípőmagasságig érő, feketére festett fémvázas színpad éleinél neonfényű ledszalagok húzódnak, fölötte vörös-fehér elősátor-ponyva feszül, mely a proszcénium hat pontján vörös fémrudakba kapaszkodik. Hátul a középpontban egy le-

függönyözött sátorbejárat zárja le a látványt, mely a mutatványosok és a nézők világait köti össze egymással. Innen bújnak elő a játék során a torzszülöttek. A színpadra két oldalról és szemből is deszkalépcsők vezetnek, előtte homokos porond terül el. Ezen a szinten foglal helyet a közönség is. Jelentékeny rendezői megoldás, hogy Kazimír és Karolina a nézők közül érkezik meg az előadás elején ebbe az átmeneti térbe.
Míg Ödön von Horváth drámája az októberi sörfesztivál felett alacsonyan áthúzó zeppelin képével indul, Lénárd verziójában cirkuszi muzsika csendül fel (zeneszerző: ifj. Kucsera Géza), és a Kikiáltó (Szabó Regina) farol ki a függönyön át a színpadra. Ez a figura az előadás során kizárólag a nézőkkel lép dialógusba, ám rendszeresen kommentálja a szereplők állapotát, továbbá porondmesterként irányítja a vándorcirkusz látványosságait. Nyitómonológjában – mely Lénárd szerzeménye – nagy elánnal közli, hogy az est folyamán torzszülötteket mutat a közönségnek, egy olyan műsorszámot, mely

> már csak nálunk látható – a hanyatló nyugaton a pokitikai korrektség nevében betiltották az ilyesféle látványosságot. Ott a szörnyeknek is jogaik vannak. Nálunk nem! Nálunk itt a Balkánon mindent szabad! Itt még szabadon megnyomoríthatók a nálunk gyengébbek jogai! (VON HORVÁTH–LÉNÁRD 2021: 2)

Az előadás műfajaként választott freak show a 19. század második felétől az 1950-es évekig – főként az Amerikai Egyesült Államokban – volt népszerű popkulturális vívmány, melynek célja a másság „ki- és színpadra állítása" volt (HAJNAL 2017: 3). A korabeli múzeumok, cirkuszok és vidámparkok elsőszámú attrakcióként mutattak be nem normatív testeket, melyek „alkalmat adtak arra, hogy a néző eltöprenghessen saját, normatívnak beállított testén: a sziámi ikrek az individuum egysége, a szakállas nő a nemek, a törpék és az óriások a precíz méretek kapcsán nyújtottak lehetőséget a fantáziálásra" (HAJNAL 2017: 3).
Jelentős különbség van azonban Ödön von Horváth szövegének és a Tanyaszínház előadásának torzszülöttei között. Míg az előbbiek (óriás, liliputi, szakállas kislány, teveember, sziámi ikrek) születésüktől fogva

élnek az átlagostól eltérő testben, az utóbbiak valamilyen társadalmi körülmény hatására torzultak el. A pandémia utáni magányos ember például, aki nem akarta megérteni a „kapitalizmust és az új normalitást" összetöpörödött bezártságában, a bulldogarcú férfi akkor deformálódott el, amikor előléptetés reményében kitanulta a „seggnyalás fortélyait", van, akit elvakított a szerelem, van, akinek identitásválsága van, és „azt se tudja, férfi-e, vagy nő", a hátak a „munkaórák gürcétől" görbültek meg, a lelkek „belecsorbultak az emberi kicsinyesség szíjcsapásaiba", a férfiakat kiherélték, a nőket keresztre feszítették (VON HORVÁTH–LÉNÁRD 2021: 2). Az előadás utolsó műsorszámában a Kikiáltó egyenesen a 21. század rémségeit vezeti be: a félembert, aki deréktól lefelé egész nap egy gyárban melózik, a kérdőjelet, akinek „irodai munkában tört ketté a gerince", a hárommellű nőt, aki „elképesztően népszerű a pornóoldalakon", a palacsintaarcú nőt, akit a „botox változtatott szörnnyé", a puskakezű férfit, aki „végiggyilkolta a háborút", és a sokoldalú szörnyet, akinek „egyik fele háziasszony, a másik fele sokat dolgozik, és soha, de soha nem alszik".[8]

Valóban van ugyan néhány trágár kifejezés az előadás szövegében, a nyolcvanas évek elejének előadásaihoz mérten ezek száma elenyésző. Ráadásul a turné leállítását követően a társulat e tekintetben sajátos öncenzúrát is alkalmazott. Például az eredeti előadásszövegben Szemes Franz (Kőműves Csaba Bence), a kisstílű bűnözőfigura többször is megpróbál sikertelenül elmesélni egy alpári viccet, mely úgy kezdődik, hogy „a punci és a segg mennek a sivatagban", a Kavillón játszott előadások alkalmával azonban a vicc két főszerepét a „szakállas nő" és a „buzi törpe" veszik át. Ennél sokatmondóbb az a változtatás, mely szintén Lénárd egyik betoldását érinti. Ödön von Horváth eredetijének egy jelenetében Rauch, a kereskedelmi tanácsos és Speer, a bíró Karolinával időznek a fesztivál forgatagában, s az utóbbi – miután megdicséri Karolina lovaglását – azt állítja magáról, hogy ulánus, azaz könnyűlovas katona volt. Erre Karolina bevallja, hogy azt hitte, Speer bíró, mire az közli vele, hogy nem ismer olyan bírót, aki ne lett volna tiszt, és ha van is ilyen, az biztosan zsidó. „Csak semmi politika, kérem!" – pisszenti le Karolina. Mire Speer kijelenti: „Ebben nincs politika!"

A Tanyaszínház előadásában Speer alakja egyáltalán nem szerepel, a megegyező jelenetben Rauch (Varga Benjámin) – aki itt milliomos áru-

háztulajdonos – egyedül csapja a szelet Karolinának. Lénárd sportolóként korszerűsíti a lovaskatonát, de egyéb betoldásokat is eszközöl:

> RAUCH: Maga nagyon tehetségesen lovagol. Ezt én mondom magácskának, mint zsoké.
> KAROLINA: Azt hittem, áruháztulajdonos.
> RAUCH: Látott már olyan milliomost, aki nem volt sportoló vagy politikus?
> KAROLINA: Azért biztosan…
> RAUCH: Azok mind zsidók meg buzik.
> KAROLINA: Csak semmi politika.
> RAUCH: Ebben nincsen semmi politika, ez a keresztény erkölcs (VON HORVÁTH–LÉNÁRD 2021: 20).

A keresztény erkölcs kifejezés az öncenzúra áldozatává válik a Kavillóra való visszatérést követően, a homoszexuális közösség azonban továbbra is stigmatizált kisebbségként jelenik meg a zsidóság mellett az előadásban.
Felerősödik továbbá az eredeti szövegben megjelenő kapitalizmuskritika is. Schürzinger[9] (Ágyas Ádám) vélekedése szerint a gazdasági körülmények kényszerítik arra az embereket (VON HORVÁTH 1976: 234), hogy önzők legyenek. Az egyik szereplő egyenesen azt állítja, hogy az emberek a munkanélküliség és a hosszú bezártság miatt már „nem bírnak elviselni semmit" (VON HORVÁTH–LÉNÁRD 2021: 26). A történet elején megtudjuk, hogy Kazimír is elveszítette sofőri állását (VON HORVÁTH 1976: 232), megélhetési problémái pedig igazán átélhetővé válnak a pandémia utáni Vajdaságban, ahol a felnőtt lakosság tíz százalékának nincs munkahelye (VON HORVÁTH 1976: 232). Az is elhangzik az előadásban, hogy a polgárok „nem lennének rosszak, ha jól menne a soruk" (VON HORVÁTH–LÉNÁRD 2021: 23). Ödön von Horváth drámájának egyik tételmondata – „az ember a körülményeinek függvénye" (VON HORVÁTH 1976: 282) – Lénárd adaptációjában izgalmasan idomul a freak show-allegóriához: „a szörnyeteg a körülményeitől függ" (VON HORVÁTH–LÉNÁRD 2021: 23). A dráma egyik jelenetében tömegverekedés tör ki a sörtől csatakos októberi mulatságon, s amikor a helyszínre érkező orvos számba veszi a sé-

rülteket, gúnyosan megjegyzi, hogy németek ütöttek németeket (VON HORVÁTH 1976: 288). A Tanyaszínház színpadán – különösen a turné leállítása után – erős jelentéstöbblettel szólal meg a lokalizált mondat: „Magyar a magyar ellen!" (VON HORVÁTH–LÉNÁRD 2021: 26)

Az általános rendszerkritikai attitűd ellenére nehéz lenne pontosan megfogalmazni, hogy az előadásnak melyik szegmense szolgált vörös posztóként a Magyar Nemzeti Tanács és a Vajdasági Magyar Szövetség elnökei számára. A Pásztor István által említett „prasnya beszéd" eleve nem volt domináns az előadás szövegében, ráadásul különösebb botrány nélkül orvosolható lett volna. A „színpadra vizelés" pedig láthatóan egy szódásüveg segítségével végrehajtott stilizált gesztus volt, melynek műviségére egy idő után szándékosan rá is játszottak.

Ha azonban az esztétikum felől közelítünk az előadáshoz, meg kell jegyeznünk, hogy a torzszülöttek sminkjei és kosztümjei valóban távol állnak a konzervatív polgári öltözettől, vagy a népies viselethagyományoktól, de ezeket igen problematikus volna számonkérni, hiszen a cirkusz és a vidámpark vállaltan szélsőségekkel gyakorol hatást, nem kapcsolódik az aktuális divathoz, a formák és színek kavalkádjával játszik. Míg a normatív testekkel bíró szerepeket (Kazimír, Karolina, Szemes Franz, Erna, Schürzinger és Rauch) játszó színészek a közízléshez idomuló ruhadarabokat viselnek, a szörnyszülöttek harsány, már-már horrorisztikus megjelenésükkel váltanak ki borzongással vegyes csodálatot. Mivel többségüknek nincs szöveges szerepe, és az előadók teste nem rendellenes, az általuk viselt kosztüm definiálja őket. Viseletükben a sötét, bőrből készült darabok, kapcsok, szegecsek, hálók és harisnyák dominálnak, csak a sziámi ikrekként összekapcsolódó prostituáltak (Gresák Lea és Dupák Fanni) viselnek rózsaszínt. A groteszk, fehérre mázolt arcok, feketével festett szemgödrök és fülig húzott szájak koponyaszerűvé teszik ábrázatukat. A bulldogarcú ember (Kéri Sándor Botond robusztus figurája) fekete bőrnadrágot és szájkosarat hord. Az egyik alak tetőtől talpig fehér csipkeruhába bújtatott, holtsápadt, már-már kísértetszerű menyasszonynak látszik, egy másik arcát fásli takarja el, egy harmadiknak a jelmeze határozott vertikális vonal mentén tagolódik férfi és női viseletre, egy negyedik három mellet hord magán.

Lénárd ingerdús, gyors tempót diktáló rendezéséhez jól illeszkednek Crnkovity Gabriella cirkuszi látványosságokat és mutatványokat idéző csoportos koreográfiái. Közülük talán a leglényegesebb az a táncbetét, mely során a szereplők a szó szoros értelmében tükröt (tükörfóliával bevont táblákat) tartanak a közönség elé. Ez a megoldás egy kőszínházban talán túlzottan didaktikusnak hathat, a kavillói porban azonban sokak számára revelatív erővel bír. Az alkotók ezzel nem csak azt állítják, hogy ha önvizsgálatot tartunk, láthatjuk, hogy a társadalom elvárásai mindannyiunkat deformálnak, de azt is, hogy saját, normatívnak hitt identitásunk közel sem tekinthető kizárólagosnak a közösségen belül. Lénárd állítása szerint mindannyiunkban „ott lapul a rém" (VON HORVÁTH–LÉNÁRD 2021: 28), s ezért ideje megkérdőjeleznünk erkölcsi felsőbbrendűségünket.

Az előadást záró jelenetben Kazimír és Karolnia végleg elszakadnak egymástól. Maguk is szörnyekké, a freak show rabjaivá válnak. A Kikiáltó föléjük magasodva, rájuk mutatva jelenti be büszkén utolsó látványosságként a szívtelen embert, akiben mindent elpusztított „a büszkeség, a nyomor" (VON HORVÁTH–LÉNÁRD 2021: 28). Ezen a ponton azonban mondatai már a teljes közönségre vonatkoznak, s a szívtelenség egyúttal a stigmatizált társadalmi csoportok kirekesztésére is utal. A széleskörű toleranciához pedig – Lénárd rendezésének értelmében – az vezet, ha képesek vagyunk lemondani arról, hogy saját identitásunkat irányadónak tekintsük.

Ígéretükhöz híven 2021. július 28-a és augusztus 12-e között a Tanya-színház társulata – egy előrelátott szünetnapot leszámítva – minden este eljátszotta a *Kazimír és Karolina* című előadást a kavillói művésztelepen. Vajdaságban – ahol a magyar nyelvű színházi előadásoknak csak elenyésző részéről jelenik meg elemző kritika – számos szakmabeli és civil nyilvánult meg a produkció kapcsán a különféle orgánumokon és a közösségi médiában. Emellett a vándorszínház ügye nem csak a magyarországi sajtóba gyűrűzött be – ahol az elmúlt négy évtized során csak elvétve tudósítottak egy-egy előadásukról –, de a szerb nyelvű országos média is reagált rá, ami korábban sohasem fordult elő. Sőt mi több, osztrák és német lapok is beszámoltak az eseményekről, amihez nyilván erősen hozzájárult az is, hogy Kelet-Európában a helyi politikai

hatalom egy német nyelven író, köztudottan antifasiszta szerző művének szélesebb körben való előadását lehetetlenítette el (Anon. 2021d).
A közönség a „betiltás" hírének hallatán valósággal özönleni kezdett Kavillóra. Még egy Facebook-csoport is szerveződött, hogy megkönnyítse a közösségi utazás szervezését.[10] Egyes településekről magánszemélyek által szervezett buszjáratok is indultak. Gombos Dániel szerint minden nap 5-600 ember nézte meg a *Kazimír és Karolinát* (SÖVÉNY 2021), ami a kavillói művésztelepen kétségtelenül teltháznak felel meg. Kijelenthető tehát, hogy a nézőszám tekintetében a 2021-es év volt a Tanyaszínház történetének legsikeresebb éve. S ugyan a vidéki előadások meghiúsulása miatt a vendéglátó önkormányzatok anyagi támogatásától elesett a társulat, több néző is élelmiszeradományokkal érkezett Kavillóra, és a kalapozások során befolyt készpénzből és egyéb magánadományokból sikerült előteremteni a színészek és a technikai személyzet élelmezéséhez és a honoráriumok kifizetéséhez szükséges anyagi kereteket, Lénárd, Puskás, Crnkovity és Gombos pedig bérmentve vállalták az alkotói munkát (SÖVÉNY 2021).
A fentiek fényében nem túlzás azt állítani, hogy a Magyar Nemzeti Tanács elnökének döntése és a Tanyaszínház kiállása végül is példás módon kovácsolta össze a vertikálisan és horizontálisan egyaránt tagolt közösséget, mely számára a vajdasági magyar színjátszás ügye talán még sohasem volt annyira fontos, mint 2021 nyarán.

IRODALOM

ALBERT Éva 2021. Idén is Tanyaszínház. A Liliomfit mutatja be a társulat. *Közügyek*, Pannon Televízió, 2021. 06. 02. https://www.youtube.com/watch?v=FO26AulfedY&t=2354s (2021. december 29.)
Anon. 1982. Néhány hetes kényszerszünet után… *Magyar Szó*, 1982. 08. 22., 13.
Anon. 2020. A Tanyaszínház készül az útra – egyelőre kérdés, hogy elindul-e. Pannon Televízió, 2020. 04. 19. https://pannonrtv.com/rovatok/kultura/tanyaszinhaz-keszul-az-utra-egyelore-kerdes-hogy-elindul-e (2021. december 29.)
Anon. 2021a. MNT: Mondják le a Tanyaszínház turnéjának további állomásait. *Magyar Szó*, 2021. 07. 27. https://www.magyarszo.rs/hu/4681/kultura/247361/MNT-Mondj%C3%A1k-le-a-Tanyasz%C3%ADnh%C3%A1z-turn%C3%A9j%C3%A1nak-tov%C3%A1bbi-%C3%A1llom%C3%A1sait-MNT-Tanyasz%C3%ADnh%C3%A1z.htm (2021. december 29.)
Anon. 2021b. Felfüggeszti idei turnéját a Tanyaszínház. *Magyar Szó*, 2021. 07. 28.

https://www.magyarszo.rs/hu/4682/kultura/247424/Felf%C3%BCggeszti-idei-turn%C3%A9j%C3%A1t-a-Tanyasz%C3%ADnh%C3%A1z.htm (2021. december 29.)
Anon. 2021c. Pásztor István nyílt levele Hajnal Jenőhöz a Tanyaszínház ügyében. *Magyar Szó*, 2021. 07. 28. https://www.magyarszo.rs/hu/4682/kozelet/247454/P%C3%A1sztor-Istv%C3%A1n-ny%C3%ADlt-levele-Hajnal-Jen%C5%91h%C3%B6z-a-Tanyasz%C3%ADnh%C3%A1z-%C3%BCgy%C3%A9ben-P%C3%A1sztor-Istv%C3%A1n-MNT-Hajnal-Jen%C5%91-Tanyasz%C3%ADnh%C3%A1z.htm (2021. december 29.)
Anon. 2021d. Widerstand gegen Horváth-Stück in serbischer Ungarn-Region. *Der Standard*, 2021. 08. 03. https://www.derstandard.at/story/2000128653103/widerstand-gegen-horvath-stueck-in-serbischer-ungarn-region (2021. december 29.)
BUKVIĆ, Lj. 2021. Bez posla 400.000 ljudi, nezaposlenost raste. *Danas*, 2021. 07. 01. https://www.danas.rs/ekonomija/bez-posla-400-000-ljudi-nezaposlenost-raste/ (2021. december 29.)
HAJNAL Márton 2017. Párhuzamos narratívák a freak show-k örökségéről. *Színház*, 4., 2–5.
KESZÉG Károly 1982. Esőcsinálók… A Tanyaszínház Felsőhegyen. *Magyar Szó*, 1982. 08. 24., 15.
KESZÉG Károly 1990. Tanyaszínház a vakablakban. *Napló*, 1990. 07. 25., 23.
L. J. 2012. Mérföldkövek. *Magyar Szó*, 2012. 05. 17., 14
LÉNÁRD Róbert 2007. Sárral írt színháztörténet. *Magyar Szó*, 2007. 07. 30., 4.
LÉNÁRD Róbert 2021. Válasz a Magyar Nemzeti Tanács közleményére. *Magyar Szó*, 2021. 07. 28. https://www.magyarszo.rs/hu/4682/kultura/247414/V%C3%A1lasz-a-Magyar-Nemzeti-Tan%C3%A1cs-k%C3%B6zlem%C3%A9ny%C3%A9re-Magyar-Nemzeti-Tan%C3%A1cs-Tanyasz%C3%ADnh%C3%A1z-Kazim%C3%ADr-%C3%A9s-Karolina-L%C3%A9n%C3%A1rd-R%C3%B3bert.htm (2021. december 29.)
MÁRIÁS Endre 2010. Mérföldkövek és Talapzatok. *Magyar Szó*, 2010. 09. 06., 9.
SÖVÉNY Ferenc 2021. Hogyan tovább Tanyaszínház? 2. rész. *Kötetlen*, 2021. 09. 29. https://www.youtube.com/watch?v=q-miz7n8Yd0 (2021. december 29.)
t. r. 2017. Művésztelep születik. *Magyar Szó*, 2017. 04. 1–2., 28.
TELLER Katalin 2014.„Az exorbitáns bizonyuljon orbitánsnak". Az 1920-as évek cirkuszelméletei és -gyakorlatai. In OLAY Csaba–WEISS János (szerk.): *A művészettől a tömegkultúráig*. L'Harmattan Kiadó–Könyvpont Kiadó, Budapest, 205–214.
VON HORVÁTH, Ödön 1976. Kasimir és Karoline. Ford. GÁLI József. In VON HORVÁTH, Ödön: *Drámák*. WALKÓ György (szerk.) Európa Könyvkiadó, Budapest, 225–297.
VON HORVÁTH, Ödön–LÉNÁRD Róbert 2021. *Kazimír és Karolina*. Adaptáció és dalszövegek: LÉNÁRD Róbert. kézirat.

JEGYZETEK

[1] Soltis Lajos ebben az évben emigrált Magyarországra, s hagyta hátra nemcsak a Tanyaszínház társulatát, de azt a másodéves színművészosztályt is, akiknek vezető tanára volt. Az osztály vezetését asszisztense, Hernyák György vette át.

[2] A címszereplők nevei a magyar fordításhagyományban megtartják az eredeti írásmódjukat: Kasimir és Karoline

[3] A produkciót hét szerbiai településen, köztük Belgrádban, Nišben és Zaječarban is bemutatták, s ezzel a vándortársulat az ország olyan részeire is eljutott, ahol korábban sohasem lépett fel.

[4] Kalmár Zsuzsa, a szabadkai Népszínház színművésze, a Magyar Mozgalom nevű csoportosulás MNT-képviselője, Hajnal Jenő levelére reagálva lemondott mandátumáról.

[5] A társulat 1983-ban (*Don Quijote* '83) és 1985-ben (*Apám, a szocialista kulák*) játszott Csókán az említett évtizedben.
[6] A meghirdetett turné utolsó napja.
[7] 2010-ben a vajdasági Tartományi Nagyberuházási Alap 24 millió dinárral (~64 millió forint), 2012-ben pedig további 5 millió dinárral (~15 millió forint) támogatta a kavillói művésztelep kiépítését. 2017-ben a Tanyaszínház megalapításának 40 éves évfordulója alkalmából a Magyar Kormány 65 millió forinttal járult hozzá a munkálatok befejezését. Máriás Endre 2010. Mérföldkövek és Talapzatok. *Magyar Szó*, 2010. 09. 06., 9.; L. J. 2012. Mérföldkövek. *Magyar Szó*, 2012. 05. 17., 14.; t. r. 2017. Művésztelep születik. *Magyar Szó*, 2017. 04. 1–2., 28.
[8] Részlet az előadásszövegből.
[9] Lénárd az eredetiben szereplő Eugen keresztnevet Jenőre magyarosította, de nem sejthette, hogy Hajnal Jenő levelét és a Kavillóra való visszatérést követően e név minden alkalommal humorforrás lesz, amikor elhangzik az előadásban.
[10] Tanyaszínházba mennék/nézőt vinnék! Elérhető: https://www.facebook.com/groups/4242813795813215

GYURKOVICS VIRÁG

Ha senki nem nyer, akkor mindenki veszít

Totth Benedek: *Holtverseny* (r.: Kovács Máté, Átrium–Mentőcsónak, 2021)

Üvölt a metál, amíg a közönség elfoglalja helyét a nézőtéren. Hosszú percek telnek el ebben a hangzavarban. Kifejezetten üdítő az a durranás utáni néhány másodperces csend, ami alatt a közönség tekintetével a színpad közepére kíséri az előadás szereplőjét (Katona Péter Dániel), miután az becsapja maga mögött az ajtót. Melegítőben és kabátban van. Egy mozdulattal ledobja válláról a hatalmas sporttáskát, és mesélni kezd. A történetén keresztül egy tinédzser társaság életébe csöppenünk. Az általa megjelenített szereplők élsportolók, úszók és vízilabdázók, illetve érintőlegesen az életükben szerepet játszó felnőttek. A tragédiába torkolló események mindössze néhány hét leforgása alatt történnek, de ez a rövid periódus is elegendő arra, hogy közben felismerjük a társadalmi korrajzot, körvonalazódjon az a hatalmi hierarchia, amely a szereplők között fennáll, és – bízva abban, hogy tévedünk – képet kapjunk egy értékrendjét vesztett generációról, amely téves alapokra helyezte a szabadság, a szerelem, a lázadás eszményeit.

A darab végkicsengése nem titok. A baljós csapás majdani beteljesülése az első perctől kezdve ott lóg a levegőben, egyszerűen nem alakulhat másképp. Ahol ennyi drog és ennyi erőszak van, ott nem lehet happy end. Mégis szurkolunk, együtt vesszük a levegőt és együtt tartjuk vissza a lélegzetünket a történettel. A szóban forgó darab a budapesti Átrium–Mentőcsónak *Holtverseny* című előadása (rendező: Kovács Máté), amely Totth Benedek 2014-ben kiadott, azonos című regényére épül. Az előadás 2021 novemberében a szabadkai Desiré nemzetközi/regionális kortárs színházi fesztivál keretében volt látható a Kosztolányi Dezső Színházban.

Elsőre furcsának tűnhet, hogy az előadás alapjául szolgáló mű összes szereplőjét egy személy játssza, hiszen a karakterek színpadért kiáltanak: Kacsa – a bandavezér, az úszóváltó tagja; Bója – a hústorony vízilabdás, Zolika – a váltó egyik legjobb úszója és egyben Kacsa szívatásainak állandó célpontja; Niki – Kacsa nője; Viki – Niki húga, akivel Kacsa szintén kavar; és a narrátor – főhősünk, akinek a neve ugyan homályban marad, azt azonban megtudjuk róla, hogy ő maga is úszó, sőt, a váltó utolsó tagjaként valószínűleg a csapat legjobbja. Ám jobban belegondolva ez a lehető leginkább szöveghű feldolgozási mód, amelyet a regényadaptáció alkalmazhatott, hiszen az eredeti szövegben is egy énelbeszélő szemszögéből, a narrátor jelen idejű tapasztalataival együtt ismerjük és értjük meg a történet cselekményét.

Ez a megközelítés a letisztult színpadképet is megmagyarázza, a történet ugyanis egyedül az elbeszélő fejében áll össze, és az ő kihangosított belső monológjai által válik a néző számára világossá. Ezt a világot a narráció építi fel. A regényben megjelenő párbeszédes részeket a monodrámában egy egyszerű kellék beemelése, vagy egy tekintet- és tónusváltás érzékelteti. Pillanatok alatt váltunk a narrátorról a narrátor által utánzott személyre: Bandibára, a szigorú úszóedzőre, Kacsa szilikonmellű anyjára vagy Zolika flörtölő húgára. Egyszerre nevetséges és bizarr, hogyan látja maga körül az embereket egy kamasz, aki magasról tesz az olyan társadalmi normákra, mint hogy tisztelje az idősebbeket, a haverja anyja számára tabu, vagy hogy ne éljen vissza a helyzetével. Másfelől meg valahogy ezek az emberek sem mutatnak magukról olyan képet, ami megbecsülést eredményezne. Sőt, ha egészen őszinték akarunk lenni, ezek az emberek egytől egyik megcsúsztak: megalkuvók és sekélyesek. A narrátor viselkedése a környezetében lévőkkel szemben csupán reflexió azokra a gyenge jellemekre, amiket lát és megvet.

Az előadás minimális díszletet alkalmaz. Az eszközök, amelyeket a narrátor beemel, a felfújható gumimedence, a kék felmosóvödrök – más kontextusban – a regényben is feltűnnek. Stilizálva válnak az előadás egy-egy jelenetének építőkövévé, attól függően, hogy miről szól az adott jelenet. Így változik a gumimedence vaddisznóból egyik pillanatról a másikra uszodává vagy Zolika kulacsává, amelybe Kacsa a verseny

előtt potencianövelőt csempészett, mesélőnk pedig – az érzékletesebb látvány kedvéért – pezsgőtablettával illusztrálja a jelenetet. Vagy a kék felmosóvödrök, amelyekben először tényleg víz van – ezekből tölti meg a narrátor a medencét –, majd ugyanezek szimbolizálják a pályaelválasztó kötelet és a rajtkövet.

Visszatérő látványelem ugyanakkor a játéktér elsötétítése, miközben a megmaradt fény a színpad hátsó falának bal oldalára koncentrálódik, egy az okostelefon lekerekített sarkára emlékeztető kereten belül, jelezve, hogy éppen szelfiről, telefonhívásról vagy üzenetről van szó. A kortárs szlengen kívül talán ez a legkonkrétabb kapaszkodó, amely a magára hagyott digitális bennszülött generációra utal, és arra, hogy a fiatalok milyen mintát kaptak a társadalomtól. Ezek a gyerekek most szerzik meg életük első – és ebből kifolyólag – meghatározó tapasztalatait, és mit látnak maguk körül?! Gazdag bűnözőket, akik a pénzükön még több hatalmat vásárolnak, de érzelmileg és erkölcsileg teljesen elcsökevényesedtek; alkoholista, célja vesztett felnőtteket, akik az önsajnálattól nem látják a saját gyerekeiket; pornót, ami miatt a lányoknak fogalmuk sincs, milyen egy kölcsönös tiszteleten alapuló párkapcsolat, vagy mit jelent egyáltalán nőnek lenni. De a legfőbb ok, ami miatt kerülik az iskolát, drogoznak és a pillanatnyi elégedettségérzésért szexelnek, hogy – hosszú távon – ebben a társadalomban nem látják önmagukat sem. Nincs perspektíva. Helyette isznak, sodornak egy füves cigit, vagy épp őrjöngenek. Egyedül az úszás képes kizökkenteni a narrátorunkat. Nem is az úszás, inkább a versenyzés, maga a teljesítmény az, ami kihozza belőle az önfegyelmet, a szinte megszállott koncentrációt, ahogy siklik a vízben vagy fejben leússza a mérkőzést. Másfajta tudatállapot ez, ami épp olyan függőséget okoz nála, mint a szerek, amiket magába tol. Az előadásban fel-felhangzik az a harmonikus zenei dalbetét, amelynek hatására hullámok kezdik simogatni az ember bőrét, és valóban megszűnik a külvilág. Csak a víz létezik és az úszó.

Az előadás – mint már utaltam rá – szövegközpontú. A dramaturgiai változatból azonban – a regényhez képest – kimaradtak azok a részek, amelyekben a narrátor egyedül szerepel, és amelyek a korrajzot, a társadalmi rétegződést segítik árnyalni. Illetve kimaradtak a lányok szerepét

és helyzetét körülíró jelenetek is. A monodráma elsősorban a fiúkra, a köztük lévő viszonyra, illetve a viszonyt befolyásoló tényezőkre fókuszál. Ilyen tekintetben viszont nincs hiányérzetünk, a darab teljes értékűen végigviszi a történet legvégletesebb szálát, még ha az elején olyan benyomásunk van is, mintha csak úgy random belecsöppentünk volna egy történet közepébe. A nyitójelenet azonban korántsem véletlenszerű, hiszen a baleset, amelyben elütnek egy embert, aki később belehal a sérüléseibe, gyújtózsinórja annak a folyamatnak, amely Kacsát, a balesetben vétkes sofőrt végül a gyilkosságig sodorja. Óhatatlanul is felrémlik *A kis Emma* története, amelyben ugyancsak a felelőtlen gyermeki játék vezet a végzetes akasztásig. Ebben a történetben is olyan baljós jelek utalnak Kacsa szociopatikus viselkedésére, mint hogy lenyomja Zolikát a víz alá, amikor az fel akar jönni a lélegzetvisszatartó verseny győzteseként, vagy hogy hidegvérrel elássa Kleót, a család macskáját, miután véletlenül lelövik. A csáthi hangulat olyan tekintetben is visszaköszön az előadásban, hogy a kiúttalanság örvényében mind mélyebben kanyarogva maga a színpadkép is egyre sötétebbé és nyomasztóbbá válik.

Katona Péter Dániel a monodrámájában mindezt egy elképesztően dinamikus, – a tetemes szövegmennyiség ellenére is – játszi könnyedséggel bemutatott, valós indulatokkal és érzelmekkel átszőtt, bravúros színészi játékkal adja elő. Az a fajta színházi élmény ez, amelyben megszűnik létezni az idő, csak sodródunk a történettel. És eltart egy darabig, amíg ráeszmélünk, hogy az örvény rajtunk kívül van.

Holtverseny – ugyebár – az, ha a versenyben nem hirdetnek győztest. De ha senki nem nyer, akkor tulajdonképpen mindenki veszít. Ebben a történetben efelől semmi kétség.

ÁBRAHÁM MÁTÉ

Szindikális szinapszisok

***A Csókos asszony lovagjai* (r.: Urbán András; Kosztolányi Dezső Színház, Szabadka, 2021)**

Az operett kapcsán sokunknak a könnyedség és a játékosság jut eszünkbe, ez a műfaj azonban csak a nézősorok közül tűnik könnyednek és játékosnak. Előadói szempontból az igényes operett-előadás gyakran magasabb előadói felkészültséget igényel, mint egy opera. Könnyeddé és játékossá elsősorban a tartalom és az előadásmód teszi. Egy tánccal és sűrű, gyakran csak elvontan értelmezhető cselekménnyel tűzdelt dalbetét igényes eléneklése a könnyedség és játékosság látszatát keltve viszont kicsit sem könnyű feladat az előadó számára.

A Csókos asszony lovagjai nem kimondottan operett, hanem ahogyan az előadás alcímében is áll: szindikális operettgála. Egy feszült, dinamikus prózai rész után hirtelen váltással a huszadik század első felét idéző színházi miliőben találjuk magunkat. Ezt a díszlet és a jelmez is megerősíti, mely Urbán András és Marina Sremac érdeme. Ennél a váltásnál szólal meg először a zene, majd szinte az egész darabot végigkíséri.

A zeneszerző, Szerda Árpád Vajdaság egyik legsokoldalúbb zenei egyénisége. Számos színdarabban csillogtatta meg tudását Vajdaságban és Magyarországon is, ezen kívül a vajdasági könnyűzenei szcéna egyik legkiemelkedőbb alakja. Zeneszerzői sokoldalúsága ebben az előadásban is megmutatkozik, az operett műfajától mint alapkoncepciótól ugyanis nem rugaszkodott el, a műfaj tartalmi elemeit mégis a legkülönfélébb zenei stílusokkal és ötletekkel tarkította, anélkül, hogy a zenei formákat megbontotta volna. A magyar operettvilág legismertebb dallamaihoz nyúlt inspirációként. Ezek a betétdalok gyakran szinte csak alig felismerhető formában csendülnek fel, teljesen áthangszerelve, átdolgozva, il-

letve a dalszövegekhez organikusan igazodva. A színpadi változásokat egy, a cigányzenéből és a magyar hallgatónótákból is ismerős, állandóan visszatérő akkordbontás kíséri cimbalmon, az operetthangulatot pedig gyakran fokozzák ismerős vajdasági lakodalmas melódiák, melyek esetenként hagyományos módon (brácsa, bőgő, cimbalom felhasználásával) vagy nagyzenekari hangszerelésben hangzanak el. A szerző sikeresen megtalálta az operett és a lakodalmas zenei világ közös vonásait. Ezek a közös vonások inkább hangulatukban, mint dallamvilágukban állnak közel egymáshoz. Ez nagyszerű teret ad a két stílus ötvözésére, hiszen a különbözőségeik ily módon erősítik egymást hangulatukban, dallami, hangzásbeli különbségeik révén azonban nem válnak monotonná. Esetenként egy induló jellegű dalbetét strófikus szerkezetét egy-egy hallgató versszak töri meg, vagy egy keringő ritmusú tánc egy közismert csárdásba folyik át. A zeneszerző sokat operál a ritmussal. Hangszerelésében gyakori elem a tuba, mint a német vurstlizene elengedhetetlen ritmus- és kísérőhangszere. A fokozott hangvételű zenekari hangzást gyakran dobokkal és ritmushangszerekkel is bővíti. A visszatérő ritmus-dallam vonal mellett meglepő módon a jazz és a ragtime is szerepet kap, a zongora mellett népi hangszerelésben is. Ezek a megoldások méltán bővítik a már ismerős zenék tartalmát. Gyakran egy-egy szöveg kiemeléséhez a hangulatnak megfelelő módon olyan hatásvadász effekteket használ, mint például a chimes (szélharang) vagy a xylofon, de ezeket a mozzanatokat a darab zenei világa egyébként is megkívánná. Ismert dallamok átdolgozásain és sajátos variánsain kívül olyan konkrét zenei idézetek is elhangzanak, mint a *Rákóczi-induló*, a *Jaj, cica, eszem azt a csöpp kis szád,* a *Kalász-kalász, árva magyar kalász*, az *Amikor majd nem leszek már* vagy a hollywoodi színészélet említésekor a *Mission Impossible* főtémája. Ezen idézetek időbeni megjelenése kivétel nélkül dramaturgiai jelentőséggel bír.

Az előadásban figyelemre méltó módon az egyéni vagy kettős dalbetétek kihasználják a színészek hangi adottságait. Fülöp Tímea könnyű alt énekhangja nagyszerűen aláhúzza a látszólag naiv feleség szerepét, Horváth Blanka lírai alt hangszíne pedig jól reprezentálja a kétségbeesett csalódottságot egy indulószerű betét alkalmával. Dedovity Tomity Dina

énekében a magas hangok gyakran kiabálásszerű recitálásba torkollnak, mintegy színészivé téve az „énekes" szerepét. Verebes Andrea szándékosan erőltetett módon és zseniális énektechnikával énekli el a felvételező színésztanonc „nótáját". Búbos Dávid és Kucsov Borisz duójában a klasszikus olasz daliskola énektechnikája elevenedik meg, Mészáros Gábor rusztikus hangja pedig a sztereotipikus vajdasági mulató „jóember" énekét mutatja be.

Technikai okok miatt a zenei alapok felvételről szólalnak meg, a szerző szintetizátor segítségével örökítette meg azokat. Ez merőben más hangzásvilágot eredményez (a virtuális hangszerek révén), mint az élő hangszeres felvétel, ezek a gyanúsan tökéletes hangok, ritmikai statikusságok azonban ennek az előadásnak a keretében hangulatteremtő erővel bírnak, mintsem sterilnek hatnak, hiszen a szintetizátoros hangzás elengedhetetlen eleme egy hiteles, konzervatív vajdasági mulatságnak. A darab végén bejelentett prózai epilógus után ismét megszólal a zene, és amikor úgy érezzük, hogy az eddig hallott zenei fúziót már nem lehet hová fokozni, felcsendül a *Te rongyos élet* című dalbetét szamba stílusú átdolgozása.

A közös zenei munka mindenképp dicséretet érdemel. Szerda Árpád zenéjével mindig tud új színeket hozni a színpadra, és külön öröm volt számomra, hogy szerzeményei és feldolgozásai ilyen nagyszerű előadói kivitelezésben hangzottak el.

BARNA LÉNA

Rejtőzködő ponyva

Rejtő Jenő: *Piszkos Fred, a kapitány* (r.: Lénárd Róbert, Újvidéki Színház, 2021)

Fülig Jimmyt egy összetűzés után a Honolulu Star nevű luxushajó szállásmestere rábeszéli, hogy foglalja el az általa helybenhagyott és munkaképtelenné tett fűtő és pincér helyét, midkettőjük fizetéséért cserébe. Jimmy a hajón megismerkedik egy inkognitóban utazó egyénnel, akivel szintén szerepet cserélnek. Miközben egyre nagyobb zűrzavar támad a fedélzeten, számos szerethető karakter bukkan fel és tűnik el a szemünk láttára. De hogy lesz Jimmyből főherceg? Mi köze van Piszkos Frednek a Boldogság-szigetekhez? Milyen St. Antonio alvilága? Él-e vagy hal-e Bob Warins? Miért lesz kedves a Nagy Bivaly? És vajon lesz-e demokrácia a Boldogság-szigeteken?

Fordulatokkal teli, akciódús előadást láthatnak a nézők az Újvidéki Színház színpadán, amelyben felfordulásból és cselszövésből sincs hiány. A mozgalmas cselekmény korosztálytól függetlenül tartogat kedvére valót mindenkinek. A Lénárd Róbert által jegyzett Rejtő-átirat kellemesen megnyugtat azzal kapcsolatban, hogy a regény kiválóan megállja a helyét zenés darabként (is). A zenei betétek remekül illeszkednek a mű oldott hangulatához, másodpercre pontosan adnak „végszavakat" a színészeknek. Az előadás kavalkádjában még a hetvenes és nyolcvanas éveket idéző jellegzetes hanghatások is megférnek. Az ilyen rövid, csattanóként szolgáló hangok humorforrásként való kiaknázásának feltétele a színészek maximális koncentrációja és pontossága, amire többnyire nem lehet panaszunk.

Üdítő, hogy a magyar olvasók által jól ismert Rejtő-kötetet végre színre vitték szűkebb pátriánkban is, a vajdasági magyar színpadokon ugyanis

még nem volt példa P. Howard-adaptációra. És színháztörténeti jelentőségű az előadás azért is, mert a szerb közönség számára eddig teljesen ismeretlen volt a szerző.

Tény, hogy rengeteg buktatója lehet egy prózai mű színre vitelének. Az első nehézség az átírásnál kezdődik. Rutinosnak kell lenni, hogy ezt az akadályt hibátlanul, vagy legalábbis kevés hibával tudja megugrani az adaptáló. A színészgárda felkészültsége sem utolsó kritérium, hiszen egy jól sikerült előadásnak az előadó az egyik, ha nem a legfontosabb alappillére. Lénárd adaptációja nem hibátlan, de erről nem a rendező tehet. Már magának a regénynek is vannak hiányosságai, mégpedig a helyenként vontatott epizódok. Ez az újvidéki előadáson is nyomot hagy, bár nem ront sokat az összképen. Sőt, talán szükségszerűek is ezek a lélegzetvételnyi szünetek, hiszen így a mű komolyabban veheti magát annál, mint ami valójában. Mert akármennyire is humoros adaptáció ez, Lénárd keze által mégis nyer egyfajta komolyságot.

Már a játék kezdetén feltűnő, hogy a díszlet valósággal eltörpül a színészek mögött, és nézőként ez egy kicsit aggasztó. De ahogy folyik az előadás, egyre inkább azt a hatást kelti, hogy ez is a komikum része, és a produkció végül meggyőz arról, hogy egy igen rafinált rendezői húzásról van szó. A jelmezek tekintetében azonban hasonló rafináltságról nemigen beszélhetünk. A címszereplő (Pongó Gábor) kosztümje frappáns és hatásos, de a többi figura ruházata harsány, mégis fantáziátlan darabokból áll össze. Fülig Jimmy (Gombos Dániel) álöltözete felettébb steril, elbírna még egy kis „piszkot", ha már a történet szerint kétszer tizenkét órában robotol egy hajón. Személyes kelléke, a fésű viszont kétségtelenül hozzáad a szívtipró figura jellemkomikumához. A Vadsuhanc (Szalai Bence) jelmeze inkább hasonlít egy irodai munkás ruházatához, mintsem egy gazdag úrfiéhoz.

De szerencsére nem a jelmezek határozzák meg a színészek játékát, és ennek alátámasztásául számos példás alakítást láthatunk az Újvidéki Színház deszkáin. Pongó Gábor kifogástalanul hozza az öreg, zsémbes, nincstelen kapitányt, akinek egy nyugodt pillanata sincs a felfordulás közepette. Humoros és kellően rejtői. Karakterformálása során az ismétlődő gesztusokra épít, és játékán keresztül pontosan leolvashatóak

a szereplő érzelmeinek ingadozásai. Remek alakítást láthatunk Ozsvár Róberttől is a Honolulu Star kapitányának szerepében. Rejtélyes figura az övé, aki bármelyik pillanatban képes bajt okozni. Egy zárkózott, kissé életunt alakot ismerhetünk meg, aki fiatal kora ellenére nem élvezi az életet. A rideg, kitaszított karakter mindenáron a középpontba szeretne kerülni, ám ezt semmi sem teszi lehetővé számára. Mindig elhappolják előle a reflektorfényt, és úgy érzi, elveszíti önazonosságát. Kicsivel több teret is kaphatott volna a figurája. Crnkovity Gabriella alakítására is felhívnám a figyelmet. Nagy Bivaly az előadás legdinamikusabb, legkotnyelesebb figurája. Mindig a középpontban van, még akkor is, ha épp nem ő áll a színpad közepén. Esetében nagyon szembetűnő a karakterfejlődés, kellemes csalódást okoz a közönségnek: a nagy, erős bandavezér Bivalyból a történet végére egy együttérző, ösztönző női vezér válik. Gombos Dániel mint Fülig Jimmy pedig hozza a tőle megszokott színészi minőséget, és szinte az egész darabot elviszi a hátán. Motivációja világos, célját mindvégig elszántan követi, és a legnehezebb pillanatokban sem adja fel a harcot. Ahhoz képest, hogy negatív szereplőként van felvezetve, Gombos igen szerethetővé varázsolja Jimmy figuráját. Az előadás végére minden szereplő elhagyja az első látásra sablonosnak tűnő vonásait, és új színeket visz a színpadra.

Crnkovity Gabriellának köszönhetőek a figyelemfelkeltő koreográfiák is, amelyek csakugyan színesebbé teszik az előadást. A mozgások dinamikussága, játékossága és összeszedettsége is jól tükrözi a produkció minőségét. A fényhatások, a zene és a tánc kiváló egységet alkotnak.

A figyelmes néző emellett apró elmés részleteket fedezhet fel az előadás során. Személyes kedvencem a cselesen elrejtett Rejtő-kötet, amely az egész darabot végigvándorolja. Emellett az író számos művének plakátja is látható az események hátterében, amelyeket csak az igazán szemfüles nézők szúrhatnak ki.

A produkció nagyon érzékletesen mutatja be egy szinte rabszolgasorba kényszerített társadalmi réteg keserű munkavégzésének gyakorlatát, a túlhajszoltságot, a végtelennek tűnő, sziszüphoszi munkát és Jimmy végső kétségbeesését. Lénárd Róbert markáns rendezői megoldásai ebben az előadásban is jelen vannak, és nagyban hozzájárulnak a

maradandó színházi élményhez. A rendező megpróbálja átemelni a cselekményt mai világunkba, és parodizálva azt, görbe tükröt mutat a közönségnek. Számos néző ismerhet magára egy-egy jelenetben, ettől válik igazán időszerűvé az előadás. A színészek igyekeznek a lehető legéletszerűbben bemutatni az átlagember hétköznapjait a luxushajókon utazó jómódú ficsúrokéhoz képest: amíg a jól szituált réteg a felhőtlen kikapcsolódást élvezi, addig más a napi betevőért küzd. Ez a kettősség hitelesen mutatja be jelenkori társadalmunkat.

GÁL JÓZSEF–HICSIK DÓRA

Faludy György és a misztifikáció – avagy a tehetség, a zseni és a sarlatán

A Szabadkán kiadott *Bácsmegyei Napló* (1930-tól *Napló*) egy 1903 és 1941 között megjelent, Fenyves Ferenc nevéhez fűződő napilap. Az újság kiemelkedik a határon túli magyar nyelvű lapok közül, hiszen kiterjedt tudósítóhálózatának köszönhetően friss híreket tudott nyújtani az új hazában újraszerveződő magyarságnak. 1928-ban elindított irodalmi rovata jelentős fóruma volt a kor kialakulóban levő vajdasági irodalmának, de több magyarországi szerző is közölte itt műveit, mint például Kosztolányi Dezső, Karinthy Frigyes, Szobotka Tibor, Kassák Lajos, Móra Ferenc, Szomory Dezső vagy Szerb Antal. Fenyves teret adott a másodközléseknek, hiszen olvasói egyedül így juthattak hozzá a magyar irodalom újdonságaihoz, a szerzőknek pedig jól jött, hogy írásaikat több lapnak is el tudták adni.

A misztifikáció védelmében című Faludy-szövegnek nem irodalomelméleti fejtegetései jelentik a különlegességét, hanem a Faludy-életrajz vizsgálatakor felmerülő kérdések egy részére adott indirekt válaszai. Faludy általában úgy él az utókor emlékezetében, mint a 20. század krónikása, aki – hosszú életútjának köszönhetően – a történelem legzivatarosabb időszakaiban minden alkalommal „jelen volt". Irodalmi tevékenységének legnagyobb sikereit még pályája elején érte el a Heine- és Villon-átköltésekkel, illetve a Rákosi-rendszer diktatórikus körülményeit bemutató önéletrajzi ihletésű regényével, a *Pokolbeli víg napjaim*mal. Munkássága a kezdetektől fogva támadások kereszttüzében áll. „A nagy mesélő"

ragadványnév sokkal inkább a történetei túlmisztifikáltságára, néhány esetben a tények általa való meghamisítására és az átvételekre utal. Az elmúlt évtizedekben több kutató is foglalkozott Faludy műveinek kánonban betöltött helyével, de végérvényes pozicionálására ezidáig nem került sor. Opusa nem bővelkedik a szakmai elismerésekben, és ez részben a kritikai értekezések, illetve a tudományos kutatások elmaradásának számlájára írható, amellyel egyenes arányosságban áll műveinek genealógiai szempontból történő vizsgálatainak hiánya.

Az 1936-os Faludy-cikknek szándéka megvédeni mindazokat a szerzőket, akik tehetségüket kihasználva olyan műveket hoznak létre, amelyek eredetije a korábbi évszázadok során megsemmisült, vagy végérvényesen eltűnt a világirodalom látóköréből. „Nagyon örvendetes lenne, ha valaki »megtalálná« Livius elveszett könyveit, illetőleg úgy írná meg őket, hogy misztifikációjára legalább néhány évtizedig ne jöjjenek rá (…) Meglehetősen elfogadott tény, hogy Livius megbízhatatlan és nagyrészt hasból írt (…) bizonyos mértékben tehát Livius is misztifikált, és az, aki kellő stílusérzékkel és átfogó történelmi ismeretek birtokában misztifikálva adná ki a Res Romanae 145 könyvét, nemcsak az egész tudományos világnak okozna nagy örömet, hanem könyve a történelmi tényektől sem állna távolabb, mint maga Livius" (FALUDY 1936: 24).

Faludy szakmai állásfoglalását három angolszász irodalmár történetén keresztül mutatja be, a misztifikáció mint irodalmi jelenség általánosan elterjedt használata felől közelítve az azt megelőző évszázad szerzőinek munkásságához. A skót James Macpherson, vagyis a tehetség, az angol William Ireland, vagyis a zseni, illetve a szintén angol Thomas Chatterton, vagyis a sarlatán esetei nem sokban térnek el egymástól. Macpherson volt az első, aki 1758-ban kiadta *Ossian* énekeit, kezdetben tizenötöt, amelyeket később továbbiak követtek. A kiadvány hatalmas sikernek bizonyult, a világirodalom olyan jelentős személyei, mint Goethe, Schiller vagy Byron merítettek az énekekből ihletet, de magyar viszonylatban is volt visszhangja, elég ha Petőfi vagy Arany idevágó verseit említem. A tudományos párbeszéd az 1840-es évekig folytatódott az *Ossian-énekek* eredetiségéről, amely vita végül azzal zárult, hogy a versek szinte kivétel nélkül Macpherson saját alkotásai. „Macpherson verseiben csak

itt-ott jelenik meg egy-két eredeti Ossian-motívum, nagyjából azonban azt lehet mondanunk, hogy teljesen maga írta őket" (FALUDY 1936: 25). A cikkben részletesen említett másik két szerző is Macphersonhoz hasonló életutat járt be, sorsukat annyi tragédiával fűszerezve, hogy Irelandet a családja is kitagadta, miután kiderült, hogy Shakespeare és I. Erzsébet királynő levelezése pusztán a képzelet, és nem utolsósorban Ireland műve, míg Chatterton 18 évesen öngyilkosságot követett el a rázúduló kritikai áradat miatt, amely saját verseinek Thomas Rowley (a 15. század elismert költője) álnéven történő közlése okán érte.

Faludy álláspontja egyértelmű. Azoknak a szerzőknek, akik az irodalmi misztifikáció eszközével úgymond hamisítást követnek el, nem feltétlenül kell dilettánsnak lenniük, sőt Macpherson esetét bemutatva kifejezetten elutasítja a dilettantizmus terminusának használatát az így keletkezett művekkel és szerzőikkel szemben. Az egyediség nem abban merül ki, hogy valaki egy korábban nem létezett új művet konstruál, hanem a keletkezett mű irodalmi értékében van jelen. Ez oknál fogva elhamarkodottan nem jelenthető ki, hogy a „hamisító" munkájával egyben dilettantizmusáról is tanúbizonyságot tesz.

A misztifikáció kérdésköre Faludy életművének is szerves részét képezi. A szerző első sikereit éppen ennek a gyakorlatnak köszönheti. A *mala fide*, azaz a tudatos hamisítások több motívuma is megjelenik korai „műfordításain". A Heine-fordítások esetében még kevésbé beszélhetünk erről, bár szintén a szabadkai *Napló*ban jelent meg az egyik ilyen alkotás, amelynek végén az „Átköltötte: Faludy György" megjelölés található. A Villon-fordításokkal viszont más a helyzet, azok esetében sokkal inkább érvényesül a történelmi kor és a szerző személyének és tapasztalatainak rekonstruálására való igyekezet. Ezt a munkát nevezzük ma Villon-átköltéseknek, habár ezeknél átköltésről vagy a klasszikus értelemben vett műfordításról szó sem lehet. Az elsőként 1937-ben kiadott kötet egészét vizsgálva megállja a helyét a mondat, amellyel az *Ossian-ének*et jellemezték: Faludy verseiben csak itt-ott jelenik meg Villon-motívum. A kötet legnagyobb részét maga Faludy írta, így műfaji kategorizálás esetében nem beszélhetünk műfordításról. Azt a kötet megjelenése előtti évtizedben Szabó Lőrinc mesterien elvégezte. A kritikai visszhang

sem maradt el a „Villonokkal" kapcsolatban, bár érdekes tény, hogy Devecseri Gábornak, a korszak nagy jelentőséggel bíró irodalomtudósának, költőjének és műfordítójának a cikkét leszámítva a legtöbb bírálat a negyvenes évek elején jelent meg, látva a kötet nem múló sikerességét (és érzékelve a zsidóellenes közhangulatot). Devecseri így ír: „Kazinczy és az általa csodált poéták mind »átköltöttek«. De számukra ez költői feladat volt: anyanyelvünket minden gondolat kifejezésére alkalmassá tenni. Antik vagy külföldi választottjaiktól ihletett saját verseik pedig nem mint mankóra támaszkodtak az eredeti költeményre (mely nem egyszer alacsonyabb értékű volt az övéknél), hanem ugródeszkának használták, róla vetették magukat a magyar nyelv akkor még nem ismert lehetőségeinek tengerébe. (…) Mit érezne Villon, a költő, ha olvashatná ezeket az átköltéseket? Jó, jó, vethetnék ellen Faludy védelmezői, mindig várható a fölfortyanás akkor, ha valaki valami újat mer hozni. De hiszen nem hozott újat, hanem az utánzásnak egy német földön termett fajtáját terjesztette tovább. Az, hogy valaki író létére, viseltetik-e minimális tisztelettel az irodalom iránt, mindenkinek legbelsőbb magánügye s elsősorban ízlés dolga. De az már nem lehet közömbös számunkra, hogy fáradságos munkával elfarag már meglévő műveket, vagy, hogy álnevet keresve, a világirodalomban egyszer már lefoglalt névre esik választása" (DEVECSERI 1937). Devecseri szerint tehát Faludy Villon-adaptációja az a fajta misztifikáció, amikor egy fiatal költő előző korok nagy neveit hívja segítségül saját műveinek publikálásához, így próbálva minimálisra csökkenteni a szakmai bukás kockázatát. „Egyébként ami a misztifikációt illeti, (…) régebben nem ítélték meg olyan szigorúan mint manapság (…) Mindig kibúvó volt az államhatalommal szemben, amely régebbi vagy külföldi írók termékeit, ha nem is megértőbben, de mindenesetre elnézőbben fogadta, és így került a címlapra a tulajdonképpeni szerző helyett egy angol gróf vagy báró" (FALUDY 1936: 25) – védi magát *Napló*beli cikkében Faludy. Nem Villont akart tehát reprodukálni, vagy Szabó Lőrincet utánozni, hanem Faludyt írt Villon legendáriumának felhasználásával. Így egyértelművé válik, hogy a misztikum, illetve a misztifikáció már pályája elején ékesíti irodalmi fegyvertárát, és későbbi műveiben még inkább előtérbe kerül.

Radnóti Sándor *Hamisítás* című könyvében az irodalmi hamisítás két fő forrását jelöli meg: a fiktív és a nem-fiktív csalárd összezavarása, valamint a sikerességen alapuló folytatás követelése. A folytatás műfaja, a sequel az anonimitás vagy a visszakereshetetlen előzmények miatt nagy lehetőséget biztosít a hamisításra. Így a 20. század elején sorra törhettek ki különböző botrányok, mint például az Alexander Pope Homérosz-fordítása körüli vita, vagy néhány évtizeddel később a Faludy körül kibontakozó Villon-per. Radnóti rávilágít: a hamisítások sokszor paradox tulajdonságaik miatt éppen a múlt tiszteletét, a hagyományok építését tartják szem előtt, akár a klasszikus szabályok lerombolásával is. A hamisítás ténye egymagában nem bizonyítéka a mű minőségének, hiszen magasabb regiszterekben is keletkeztek és keletkeznek mind a mai napig gyenge művek, míg az alacsonyabb regiszterekben is születhetnek korszakos alkotások, mint amilyenek, a népszerűségét és újbóli kiadásait tekintve, Faludy Villonjai. Egy ilyen hamisítás csak szekunder irodalomnak tekinti az autográf kéziratot, és primer forrásként kezeli a mű vagy szerzője legendáját. Így a Faludy-féle munkának sem elengedhetetlen feltétele az eredeti írásmű ismerete, sokkal inkább az annak legendája. Az irodalmi hamisítás a kezdetektől jelen van az irodalomtudományban, szerzőjét elrejti, másodlagossá degradálja, és előtérbe helyezi, tulajdonképpen talált tárggyá teszi szövegének témáját. „Az irodalomhamisító, az irodalmi misztifikátor ezzel szemben rendkívüli eredeti figura, lelepleződése éppenséggel eredetiségét domborítja ki" (RADNÓTI 1995: 238). Úgy gondolom, Radnóti megfogalmazása megállja a helyét Faludy György Villon-átköltéseire.

A Faludy-életrajz vizsgálatakor az egyik első kérdés, amivel a kutató szembesül, hogy mi célt is szolgáltak a költő pályája elején nagy sikert arató átköltések? Miért éppen ehhez az eszközhöz nyúlt első verseinek megjelentetésekor? Noha Faludy leírta, hogy „A Villon álnév alatt sok mindent kimondhattam, amit, ha a magam neve alatt írom, nem tűrnek el" (FALUDY 2020), a tudományos párbeszéd a mai napig nem meri egyértelműen kategorizálni ezeket az alkotásokat Faludy saját szellemi termékeként. Úgy gondoljuk, ennek végre eljött az ideje. A korábbi Villon-per hibás feltételezésein alapuló következtetéseit végképp átadhatjuk a múlt jó-

tékony, felejtő ködének. Faludy György Villont idéző művei a 40. kiadásuk felé közelítenek, ami kimagasló szám a magyar könyvkiadásban. A Villon-szövegekkel kapcsolatban pedig csak nézőpont kérdése, hogy a címben szereplő három jelző közül az irodalomtörténet melyiket tartja a leginkább helyénvalónak Faludy György műveivel kapcsolatban.

JEGYZETEK

Faludy György három alkalommal jelentetett meg írást a *Napló*ban, ezek az alábbiak:
Enfant Perdu. / *Heinrich Heine* / (fordította Faludy György). 1936. 05. 10. *Napló*, 38. évf. 128. szám., 31.
A misztifikáció védelmében. 1936. 02. 16. *Napló*, 38. évf. 46. szám., 24–25.
Búcsú Európától. 1940. 12. 29. *Napló*, 42. évf. 361. szám., 26.

IRODALOM

DEVECSERI Gábor 1937. Villon „átköltése". *Nyugat*, 11.
https://epa.oszk.hu/00000/00022/00622/19859.htm
FALUDY György 1936. A misztifikáció védelmében. *Napló*, 38. évf. 46. szám, 24–25.
FALUDY György 1989. *Pokolbeli víg napjaim*. Magyar Világ Kiadó, Budapest
FALUDY György 2020. *Francois Villon balladái Faludy György átköltésében*. Európa Könyvkiadó, Budapest
FENYVES Ferenc 1938. *Mégegyszer elmondom*. Minerva, Szabadka
KOLOZSI Tibor 1979. *Szabadkai sajtó 1918–1945*. Forum, Újvidék
RADNÓTI Sándor 1995. *Hamisítás*. Magvető Kiadó, Budapest

TÓTH ÁGOTA

Vágyaink és félelmeink manifesztációja: a szörny

Limpár Ildikó (szerk.): *Rémesen népszerű – Szörnyek a populáris kultúrában*. Athenaeum Kiadó, Budapest, 2021

Az ezredforduló óta egyre több fórum és kutatócsoport foglalkozik tudományos igényű popkultúra-kutatással magyar nyelvterületen is (lásd: *Prae* folyóirat és művészeti portál, Próza Nostra, MA Populáris Kultúra Kutatócsoport stb.). Számos tanulmánykötet és monográfia jelent meg az utóbbi két évtizedben, amelyek a popkultúra különböző zsánereibe adnak alapos, szakszerű betekintést az abban kevésbé jártas érdeklődőknek, a bennfenteseknek pedig olyan mély elemzéseket nyújtanak, amilyenek korábban szinte kizárólag a magaskultúra alkotásainak jártak. A popkultúra-kutatás Nyugat-Európa és az Amerikai Egyesült Államok egyetemein régóta természetes módon jelen van, és most már több magyar egyetemen is működnek ilyen irányultságú kutatócsoportok. A *Rémesen népszerű – Szörnyek a populáris kultúrában* című tanulmánykötet egy ilyen együttműködés eredménye. Három intézmény, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem *Populáris kultúra és fantasztikum az angol nyelvű országokban* kutatócsoportja, az ELTE EASPOP (English and American Studies Popular Culture Research Group) és a Szegedi Tudományegyetem popkultúra-kutatással foglalkozó csoportjának tagjai írtak egy-egy tanulmányt a kötetbe.

Limpár Ildikó, a könyv szerkesztője az előszóban ezt írja: „Ebben az antológiában arra vállalkoztunk, hogy közérthető módon, mégis tudományos módszerekkel vizsgálódva esettanulmányokban mutassuk meg, milyen sokféleképpen értelmezhetőek a szörnyek, és hogy a szörnyek »dekó-

dolása« milyen sokat tesz hozzá a mű élvezetéhez, megértéséhez" (7). A kulcsfogalom a populáris kultúráról való beszédmód esetében a „tudományos módszerekkel közérthető módon". A kötetben lévő szövegek nyelvezete valóban közérthető, mégis gazdag hivatkozással és szakirodalomjegyzékkel rendelkezik mindegyik. Elgondolkodva a formán is, nem csak a tartalmon, talán megkockáztathatjuk kijelenteni, hogy a popkultúráról való beszéd eredményesnek látszó kísérletet tesz az irodalomtudomány nyelvének frissítésére. Ilyen – elit és népszerű közti – médiumként értelmezhető a kötet központi témája, a szörny is.

A szörnyek a kezdetektől fogva jelen vannak az emberi kultúra alkotásaiban. Találkozunk velük a Bibliában, a mitológiában és az ezeket követő újabb kori, úgynevezett magaskultúra alkotásaiban is, ahol azonban szinte kizárólag szimbolikusan értelmezendőek, ez adja „elit" voltukat, szemben a tömegkultúrával, ahol – az általános vélekedés szerint – egyedüli szerepük a megrémisztés és az ehhez kötődő szórakoztatás. A tanulmánykötet épp ezt a sztereotípiát építi le, megmutatva, hogy milyen sokféle jelentése, szerepe, értelme van a sok-sok különböző típusú szörnynek. A tizenkét tanulmány mindegyike mögött végighúzódik az az alapvetés, hogy bármi lehet szörny kultúrától, kortól és szemlélőtől függően. A szörnnyé való válás mindig egyfajta határátlépést feltételez: valami, ami másnak nem szörnyű, számomra szörnyűvé válik. Már az előszóban is megjelenik az egyik legfontosabb tétel: a szörnyek félelmeket és vágyakat jelenítenek meg. Jellemzően attól félelmetesek, hogy rámutatnak: amire vágyunk, az egyúttal veszélyes is. Ebből következően egyáltalán nem véletlen, hogy kinek mi jelenti a szörnyűségest.

Ha a szörnyekről gondolkodunk, jó, ha ismerjük a legtöbbet hivatkozott, klasszikussá vált elméletet, melyet Jeffrey Jerome Cohen fogalmazott meg hét tézisben arról, hogy mit nevezhetünk szörnynek. Az elmélet – melyre a kötet legtöbb tanulmánya is alapismeretként hivatkozik – röviden összefoglalva a következő: a szörny teste kulturálisan is kódolt; nem hozzáférhető, mert mindig elmenekül; kategóriaválságot jelöl; a másság megtestesítője; a lehetségesség határain van; a tőle való félelem egyben vágyakozás is; fejlődést, újraértékelést tesz lehetővé. Ezeknek a jellemzőknek valamelyike a kötet összes tárgyalt szörnyénél megjelenik.

A tanulmányok nem épülnek valamilyen közös, egyértelmű szervezőelvre, a szerzők az általuk éppen kutatott témával kapcsolatban írták meg szövegeiket, a szerkesztés során azonban jól kirajzolódó témakörök alakultak ki.

Az első két tanulmány az ember által létrehozott Teremtmény mint szörny témájával foglalkozik. Az első természetesen a téma klasszikusa, a science fiction forrása, Mary Shelley *Frankenstein*je, amelyről Panka Dániel írt. A tanulmány a „frankensteini" mű jellemzőivel foglalkozik, és a regényt állítja párhuzamba az *Ex Machina* című 2014-es filmmel, amelyben a teremtmény egy női alakban megjelenő mesterséges intelligencia. A szörny alkotója tehát mindkét esetben az ember, pontosabban a tudós, aki önmaga szörnyét alkotja meg. A tanulmány rávilágít arra, hogy mindkét tudós hasonló tulajdonságokkal bír, és talán éppen ezekből következően lesznek a teremtményeik rájuk nézve veszélyessé. Frankenstein és Isaac, a két tudós „hiú, hataloméhes, de legfőképpen *felelőtlen*" (Kiemelés az eredetiben. 18), és mindketten olyan lényt hoznak létre, akik „eléggé emberiek, hogy szórakoztassák, de nem eléggé emberiek a bűntudatuk felébresztéséhez" (24). Az olvasó/néző számára azonban jól látható, hogy mindkét teremtmény képes az érzelmekre, átéli a szenvedést, így természetes, hogy alkotójuk ellen fordul, hogy véget vessen szenvedésének, megalázásának, és bosszút álljon a tudósok felelőtlen és embertelen tevékenysége miatt. Ezekben a művekben a szörny az ember teremtménye, amit saját vágyai, ambíciói alapján hoz létre.

A szörnyeknek egy másik nagyon jellegzetes csoportja az Idegen, a Más. Az irodalomban a klasszikus mű erre a témára H. G. Wells *Világok harca* című regénye. Pintér Károly tanulmánya felhívja a figyelmünket néhány kevésbé ismert tényre a regénnyel kapcsolatban. Wells művét általában az idegenek negatív ábrázolásmódja miatt éri kritika, a tanulmány idézi az egyébként Wellset nagyra tartó Arthur C. Clarke-ot, aki szerint Wells „joggal kritizálható annak a nézetnek a propagálásáért, miszerint bármi, ami idegen, csakis szörnyűséges lehet" (62). Pintér azonban kifejti, hogy a 19. század fantasztikus irodalmára jellemző a másságtól való ösztönös irtózás, Wells azonban evolúcióbiológiai megközelítéssel írta regényét, ami „meghökkentően objektív, racionális keretbe foglalja" (64) idegenáb-

rázolását. Majd így zárja le az ezzel az általános nézettel kapcsolatos ellenvetését: „a *Világok harcá*nak egyik legérdekesebb vonása éppen az, hogy a felületes látszat ellenére Wells valójában mennyire összetett és árnyalt képet rajzol a marslakókról a történetben, messze felülmúlva ezzel a későbbi SF-irodalom gonosz földönkívülijeinek sablonos ábrázolásait" (66). A populáris kultúrához való általános viszonyulás éppen a sablonok, a sztereotípiák feltételezése, az ehhez a tanulmánykötethez hasonló tudományos módszereket alkalmazó elemzések segíthetnek kilépni ezekből a mintákból, és felismerni egy jóval összetettebb értelmezési lehetőséget. A tanulmány kitér a regény narratológiai jegyeire is, felhívja a figyelmet arra, hogy a kor olvasója számára a marslakókkal kapcsolatos történet csak úgy válhatott komolyan vehetővé, hogy Wells megfelelő elbeszélői stratégiát dolgozott ki, ami egyrészt a történet helyének és az elbeszélés módjának megválasztásában, másrészt az elbeszélő múlt alkalmazásában nyilvánul meg.

A kötet következő tanulmánya szintén a science fiction egyik klasszikusával, a *Star Trek – The Original Series*-sorozattal foglalkozik, de ebben az írásban a szörnyek egy más típusa jelenik meg, ami az ezt követő két tanulmány vizsgálódásának is fókuszában áll, ez pedig a női szörnyek, szörnyű nők alakjai. Napjainkban komoly diskurzusok folynak a nőiségről, és külön szakirodalma van már az „iszonytató nőiség" problematikájának is. Ennek a témának a már klasszikusnak nevezhető elméletalkotója Barbara Creed, akire szintén sokat hivatkoznak a kötet szerzői. A *Star Trek* három epizódjának női szörnyét mutatja be Vancsó Éva tanulmányában, melynek bevezetőjében írja: „A szörnyek meghatározásának legfontosabb eleme, a másság, azaz hogy nem illenek bele a dolgok hagyományos rendjébe" (87). Az általa elemzett epizódok szörnyei nemcsak attól mások, hogy idegen bolygókról származnak, hanem női mivoltuk miatt is, hiszen a nő a patriarchális társadalmakban mindig „más". Az általa bemutatott három nő is éppen attól válik szörnyűségessé, hogy különböző módokon veszélyt jelentenek a férfitársadalom számára. Az első (első évad, első epizód) az úgynevezett kasztráló nő típusa, aki női vonzereje felhasználásával hatalmat gyakorol a férfiak felett, akik ily módon nem tudnak neki ellenállni és elveszítik erejüket, hatalmukat. A másik a szörny

anya (első évad, huszonötödik epizód), aki egy másik – a férfiak számára megközelíthetetlen hatalom – az anyasága által válhat szörnnyé, a harmadik (harmadik évad, tizenharmadik epizód) pedig azáltal, hogy nem hajlandó a társadalmi szerepekkel kapcsolatos elvárásoknak megfelelni: civilizálatlanul viselkedik, az érzelmeinek és az ösztöneinek engedelmeskedik. Szörnyűsége abból adódik, hogy a kor elvárásai szerint a nőiesség egyet jelentett a szelídséggel, gyengédséggel, engedelmességgel. A nőiség kérdése folytatódik a következő tanulmányban is, és hasonlóképp a nők mint a férfitársadalom vágyainak kielégítői jelennek meg. Szujer Orsolya a Fekete Macska és a Macskanő alakjain keresztül boncolgatja a veszélyes nő látszólagos szerepét a DC- és Marvel-képregényekben. A témában igazi továbblépésnek vehető azonban Angela Carter *Esték a cirkuszban* című regénye, amiről Kérchy Anna írt. Ebben a regényben egy olyan szörnyűséges megjelenésű nővel találkozunk, aki elfogadja „szörnyűségét", sőt természetesnek veszi, és a környezetével is el tudja fogadtatni.

A kötet írásainak egy része az angolszász gyermekmesék világából építkező művekkel foglalkozik, ilyen például Sohár Anikó szövege John Pratchett *Korongvilág*ról és Benczik Vera Richard Matheson *Legenda vagyok* című regényéről és a belőle készült filmadaptációról. De egy tanulmány – Fodor Andrásé – foglalkozik a new weird szörnyalakjaival is, China Miéville *Perdido pályaudvar, végállomás* című regénye alapján. Miévielle szövegvilága sok szempontból más, mint a kötet által tartalmazott regények, filmek világa, mint ahogyan maga az alzsáner is meglehetősen egyedi a popkultúrában. Tükrözi kissé talán azt is, hogy az ember kapcsolata a szörnyekkel lehet egészen bonyolult, nehezen értelmezhető, mint ahogyan az itt tárgyalt regényben is éppen az okozza a legtöbb nehézséget, és rettenetet, hogy az ember és a nemember a világnak különböző aspektusait képes csak észlelni. A szörnyek megjelenési formái és jellemzői kor- és kultúrafüggőek, így olvashatunk több olyan szörnyről is, akik jelenkorunk képződményei. Ilyenek például a növényi szörnyek (Rusvai Mónika Robert Holdstock *Lavandyss* című regényéről írt), vagy a zombik, akik a Limpár Ildikó által vizsgált regényekben (M. R. Carey: *Kiéhezettek* és Daryl Gregory: *Stony Mayhall második élete*) már új

tulajdonságokkal rendelkeznek, olyanokkal, amelyek a korábbi zombitörténetekben karakteridegeneknek számítottak, ám éppen ezek által az új tulajdonságok által tudják megszólítani a jelenkori olvasót.

A kötet utolsó tanulmánya a szerkesztő, Limpár Ildikó írása Siobhan Dowd és Patrick Ness *Szólít a szörny* című regényéről. A szörnynek ebben a YA (young adult – magyarul leginkább ifjúsági regénynek szokás nevezni ezt a műfajt) regényben nagyon különös szerepe és jelentése van, ugyanis a főszereplő tizenhárom éves fiú életében megjelenő – klasszikus szörnynek nevezhető – Zöld Ember a fiú életének nagy traumáját segít feldolgozni, ez pedig az édesanya halálos betegsége és a halálára való felkészülés. A szörny a fiú félelmének megtestesülése, a trauma feldolgozása pedig a szörny legyőzése.

Zárógondolatként ebből az utolsó tanulmányból olvassunk néhány mondatot: „A kettős szerepükben félelmet és vágyat egyaránt megjelenítő szörnyek, saját konstrukcióink, és a lehetetlent testesítik meg: azokat az egymással ellentétes jelentéseket, amelyek egymást kizárónak tűnnek. Azon szorongásaink és ijesztő vágyaink kivetülései, melyeket meg sem tudunk/merünk nevezni; a szörnyek a segítségünkre sietnek, testet adnak a kategorizálást nem tűrő megnevezhetetlennek, hogy mi szembe tudjunk vele nézni, szállni, és erőt meríthessünk ebből a konfrontációból" (299).

Számunk szerzői

ÁBRAHÁM Máté (1995) zenész, zeneszerző, tanár
BARNA Léna (2003) középiskolai diák
BITTNER Mónika (1978) költő, kritikus
CELLER KISS Tamás (1995) költő
DUDÁS Robert (1997) író, költő, egyetemi hallgató
GÁL József (1991) doktorjelölt
GYURKOVICS Virág (1987) újságíró
HERNYÁK Zsóka (1991) író, újságíró
HICSIK Dóra (1981) könyvtárvezető, helytörténész
JUNG István (1989) író, költő, tanár
LÁZÁR Tibor (1980) képzőművész
MÉSZÁROS Anikó (1987) író, művelődésszervező
OLÁH Tamás (1990) költő, teatrológus, dramaturg
SZABÓ Réka Dorottya (2001) egyetemi hallgató
TÓTH Ágota (1974) egyetemi oktató
VASAS Tamás (1989) költő, slammer, rajzoló

A szám megjelenését a Szerb Köztársaság Művelődési és Tájékoztatási Minisztériuma, a Tartományi Művelődésügyi, Tömegtájékoztatási és Vallási Közösségi Titkárság, a Magyar Nemzeti Tanács, Újvidék Város Önkormányzata, a Bethlen Gábor Alap, valamint a Nemzeti Kulturális Alap támogatta.

A jelen folyóiratban szereplő tartalmak nem feltétlenül tükrözik a kiadványt támogató Újvidék Város Önkormányzatának hivatalos álláspontját.

HÍD – irodalmi, művészeti és társadalomtudományi folyóirat. – 2022. január. Kiadja a Forum Könyvkiadó Intézet. Igazgató: Virág Gábor. Szerkesztőség és kiadóhivatal: 21000 Novi Sad, Vojvoda Mišić u. 1., telefon: 021/457-216; a Híd honlapja: www.hid.rs; e-mail: hid@forumliber.rs – A Szerb Köztársaság Tudományügyi és Technológiai Minisztériuma által tudományosnak (M53) minősített folyóirat. – Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza. – Előfizethető az Izdavački zavod Forum 840-905668-94-es számlára (broj modela 97, poziv na broj [odobrenje] 16-80250-742131-00-04-820); előfizetéskor kérjük feltüntetni a Híd nevét. – Előfizetési díj belföldön 960 dinár. Egyes szám ára 200 dinár. Külföldre és külföldön egy évre 50 EUR – Készült a Magyar Szó Lapkiadó Kft. nyomdájában, Újvidéken. – YU ISSN 0350-9079

CIP – A készülő kiadvány katalogizálása

A Matica srpska Könyvtára, Novi Sad

82+3

HÍD : irodalmi, művészeti és társadalomtudományi folyóirat / Főszerkesztő Berényi Emőke. – 1. évf., 1. sz. (1934) – 7. évf., 15. sz. (1940) ; 9. évf., 1. sz. (1945)– . – Újvidék : Forum Könyvkiadó Intézet, 1934–1940 ; 1945–. – 23 cm

Havonta

ISSN 0350–9079

COBISS.SR-ID 8410114